З А Т В Е Р Д Ж Е Н О
Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

_____ **М. М. Бриль**

« 11 » _____ 2021 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

ТВОРИ ЙОГАННА ШТРАУСА

перекладення
для оркестрів українських народних інструментів
закладів фахової передвищої мистецької освіти

Галузь знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальність 025 Музичне мистецтво

Київ – 2021

Укладач:

С. Г. Омельченко — голова циклової комісії «Оркестрові, духові та ударні інструменти» Комунального закладу вищої освіти Київської обласної ради «Академія мистецтв імені Павла Чубинського», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, керівник оркестру народних інструментів, відмінник освіти України

Рецензенти:

Я. Б. Грещук — голова циклової комісії викладачів народних інструментів Фахового коледжу культури і мистецтв (м. Калуш), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

В. М. Кожан — викладач Комунального закладу «Чернігівський фаховий музичний коледж ім. Л. М. Ревуцького», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, художній керівник та соліст ансамблю народної музики «Гармоніка», заслужений артист України

Відповідальна
за випуск А. Г. Полещук

Рекомендовано
на засіданні науково-методичної ради
КЗВО КОР «Академія мистецтв
ім. П. Чубинського»
(протокол № 05 від 8 грудня 2020 р.)
© Омельченко С. Г., 2021 р.
© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2021 р.

Зміст

Омельченко С. Г. Специфіка оркестрового виконання.
Методичні рекомендації 4

Склад оркестру 6

Довідкова інформація 7

Й. Штраус. «Марш Радецького» 9

Й. Штраус. Полька «Грім та блискавка» 23

Й. Штраус. Полька «На полюванні» 46

Й. Штраус. Полька-галоп «Трік трак» 63

Специфіка оркестрового виконання. Методичні рекомендації

Оркестри українських народних інструментів стали популярним жанром широкого кола слухачів, а колективне музикування завжди було характерною ознакою культурного життя українського народу.

Головними критеріями існування творчого колективу подібного типу є музично-просвітницька діяльність, пропаганда класичного доробку, стимулювання творчості композиторів до створення нових творів, редагувань та транскрипцій, напрацювань виконавського стилю, базуючись на методах і традиціях.

Художні завдання, які стоять перед такими колективами – чи в музичній школі, чи в професійних музичних навчальних закладах, – у багатьох моментах збігаються. Це передовсім досягнення єдності виконання, оволодіння різноманітними стилями, підбір відповідного репертуару, включаючи як класичні, так і сучасні твори.

Гра в оркестрі вимагає спеціалізації, яка базується на знанні специфіки жанру. Це означає відпрацювання цілого ряду навичок оркестрового виконання, включаючи вміння слухати оркестр загалом і свій голос зокрема, прирівнюючи свою звучність до загального звучання, досягнення оркестрової гнучкості – повної взаємодії своїх дій з іншими учасниками оркестру, виховання в собі якостей соліста і акомпаніатора водночас.

Музичні враження, відчуття, які виникають від гри в оркестрі – темброві співзвуччя, яскрава динаміка – захоплюють єдністю творчих реалізацій, об’єднують та скеровують музичні емоції. З’являється почуття відповідальності перед колегами в оркестрі за результатами спільної праці та якість концертного виступу. Таким чином, виховується колективна творча і виконавська дисципліна, закладаються підвалини вміння музикувати у складі великого колективу.

При створенні колективу (оркестру) виникає проблема об’єднання людей різних за темпераментом, характером, талантом в єдиний творчий організм. Це вимагає від керівника неабияких здібностей. Таким чином, в одній особі повинен постати яскравий музикант-виконавець, талановитий організатор і педагог.

На першому колективному занятті висвітлюється роль кожної окремо взятої оркестрової групи, взаємозв’язок між ними, а також голосами, підголосками та акомпанементом.

Виконуючи свою партію, оркестрант отримує конкретне уявлення про такі поняття, як синхронність, значення пауз, інтонування – як мелодичне, так і гармонічне.

На особливу увагу заслуговують *штрихи* та їх точне дотримання. Саме через штрихи та артикуляцію звуку вибудовується музичний зміст твору, його смислове навантаження, досягається єдність виконавських прийомів та фразування, баланс звучання окремих груп оркестру.

Динаміка є одним із дійових виразових засобів. Уміле керування нею служить для розкриття загального характеру виконуваних творів, їх емоційного змісту. Працюючи над художньою фразою, слід добиватися максимально гнучкої динаміки виконання, а в цілому над твором чи його частиною керівник повинен ураховувати основний (генеральний) нюанс, стосовно якого й упроваджуються динамічні «деталі», покликані, з одного боку, підсилити і відтінити враження від головного нюансу, а з іншого – подолати враження динамічної монотонності.

Важливим чинником у процесі праці над мистецьким твором є *музичний ритм.* Поза ритмом неможливе справжнє художнє виконання. Діапазон завдань тут дуже великий: він простягається від елементарних ритмічних завдань до так званого «вільного» або «художнього» ритму. Педагог-керівник повинен тяжіти до створення чіткої уяви про ритм виконуваного твору.

Завершальний етап роботи над мистецьким твором, органічно пов’язаний з попереднім, є досить суттєвим у творчому відношенні. На цьому етапі особливо яскраво проявляється творча природа виконання: тут вагоме значення набуває художня індивідуальність виконавців, а особливо керівника.

Ідеал взірцевого виконавського мистецтва вимагає органічної єдності авторського задуму та його творчої інтерпретації виконавцями, єдності об’єктивного й суб’єктивного.

Участь оркестру в різноманітних концертах має велике навчально-виховне значення. Кожен концертний виступ повинен стати подією і великим святом для виконавців.

У роботі з оркестром велику увагу слід приділяти складанню репертуару. Відбір творів до посібника покликаний надати виконавцям якомога ширший спектр творів, пов’язаних із різними стилями, виконавськими труднощами, художніми завданнями.

Для повної орієнтації у віхах біографії та характеристиці творчості представлених у посібнику композиторів на початку кожного вміщеного у збірнику твору подаються стислі дані про автора, а також характеристики про кожен окремий твір.

Склад оркестру

Флейта (сопілка I)

Гобой (сопілка II)

Кларнет

Баян перший

Баян другий

Баян баритон

Баян бас

Бандура

Кобза (ритм) (гітара)

Цимбали

Ударні інструменти

Скрипка перша

Скрипка друга

Кобза альт

Кобза тенор

Кобза контрабас

Примітка: партії скрипки першої та другої можуть дублюватись або замінюватись кобзою прима (домра) першою та другою відповідно.

Довідкова інформація

Йоганн Баптист Штраус II (нім. *Johann Baptist Strauss*; 25 жовтня 1825 року – 3 червня 1899 року) — австрійський композитор, скрипаль, диригент.

Штраус – найвидатніший майстер віденського вальсу й віденської оперети. Написав близько 500 творів танцювальної музики (вальси, польки, мазурки), які підняв на високий художній рівень. Опирався на традиції Франца Шуберта, Клода Вебера, І. Ланнера, а також свого батька (у тому числі розвинув форму 5-частинного вальсового циклу з інтродукцією й кодою), симфонізував вальс і додав йому індивідуальну образність. Романтична натхненність, мелодійна гнучкість і краса, опора на австрійський міський фольклор, практику побутового музикування обумовили популярність вальсів Штрауса «Прощання з Петербургом» (1858), «Життя артиста», «На прекрасному блакитному Дунаї» (1867), «Казки Віденського лісу» (1868), «Віденська кров» (1873), «Весняні голоси» (1883), «Імператорський вальс» (1890) як в Австрії, так і в інших країнах.

Штраус почав писати оперети під впливом Жака Оффенбаха в 1870-х роках. Однак, на відміну від драматургічно насиченої французької оперети, в опереті Штрауса панує стихія танцю (залучається переважно вальс, а також чардаш, галоп, мазурка, кадриль, полька тощо). Вершини творчості Штрауса в цьому жанрі — «Летюча миша» (1874), «Циганський барон» (1885). Штраус вплинув на творчість Оскара Штрауса, Франца Легара, Імре Кальмана, а також Ріхарда Штрауса (опера «Кавалер троянди»). Музику Штрауса цінували його сучасники — Й. Брамс, М. А. Римський-Корсаков, П. І. Чайковський та багато інших.

Марш Радецького (нім. *Radetzky-Marsch*)

Популярний марш, створений 1848 року Йоганном Штраусом на честь фельдмаршала графа Радецького (повне ім’я: Йоганн Йозеф Венцель (Антон Франц Карл) граф Радецький фон Радец; 1766–1858).

Марш Радецького був написаний для урочистої зустрічі фельдмаршала, який повертався після придушення повстання в італійських землях Австрійської імперії 1848 року. Вперше виконаний 31 серпня 1848-го на вулицях Відня під час проходження військ. Згодом став парадним маршем гусарського полку графа Радецького.

У середині XIX ст. австрієць Шрамм, капельмейстер Королівського драгунського гвардійського полку (Британія), запропонував цю музику для офіційного використання. Згодом зв'язок полку й маршу ще більше посилився, оскільки 1896 року почесним шефом полку став австрійський імператор Франц Йосиф I, а символом цього військового об’єднання став австрійський двоголов. Донині марш Радецького є швидким маршем (англ. *Qeeck march*) цього полку.

Грім та блискавка (*полька*)

Повністю штраусова полька. «Вельмишановні панове! Я маю честь представити поважному комітету польку-галоп під назвою «Падаюча зірка»,

призначену для Геспер-балу. Щиро Ваш Йоган Штраус» – такий був текст у віденське товариство художників «Геспер».

Геспер-бал відбувся 16 лютого 1868 року в Діанабад-залі з участю братів Йоганна та Іосифа, які по черзі диригували Штраус-оркестром. Однак на наступному традиційному «Карнавал-ревю», цей твір виконувався під назвою «Грім та блискавка». Сам Штраус у щоденнику записав, що серед нових робіт, прем'єр, на балу «Геспер» був виконаний «Грім та блискавка».

У творі присутня динаміка й акценти, які прикрашають ефект оркестровки, де справді звучить «грім та блискавка».

На полюванні (*полька*)

Вельми запальний твір. Перша тема на порядок цікавіша, ніж інші. Вона звучить на початку стрічки «Летюча миша», під час невдалого полювання з пораненням лісничого.

Полька «На полюванні» створена з мелодій оперети «Каліостро у Відні». Заради цього ефектного музичного твору, в якому відтворює полювання у повному обсязі, Штраус просто відсунув убік сюжет оперети, а замість цього дозволив собі пофантазувати про потрапляння в ліс за допомогою трактування мелодій та вставки у ноти мисливських сигналів і пістолетних пострілів. Теми взяті з дуету Лоренци та Федора в II акті (№10) та вихідної пісні Федора (№4) у першому акті. Перша тема тріо – з фіналу II акту.

Перше виконання польки «На полюванні» відбулося 5 жовтня 1875 року у віденському Народному саду.

Трік трак (*полька-галоп*)

Трік трак (із XV ст.) – слово французького походження (фр. *trictrac; tric-trac*), французька гра, де шашки на дошці рухаються по числу балів, які випали на костях. Після повернення з подорожі до Санкт-Петербурга, перший концерт Штрауса відбувся у Фольксгартені 21 листопада 1858 року, де він представив віденські прем'єри: «Прощання з Петербургом», польки «Шампанське», «Бон-бон». А через три дні, разом із братом, виступаючи на концерті для найближчого оточення в таверні «У великого Цайзига», що у віденському передмісті, були виконані ті самі твори, однак із додаванням до них нового твору – польки «Трік трак». Вона стала сенсацією й принесла автору величезний успіх – його нагородили шаленими овоціями. Популярність нового твору була така шалена, що довелося змінити план видання: фортепіанний переклад було написано за декілька годин та оголошено в продаж, однак до моменту виходу об'яви в газеті «Фредмен-Блатт», перше видання вже було розкуплено. Нову польку почали виконувати віденські співаки, зокрема, Йоган Бабтист Мозер (1799–1863) відразу написав слова до неї, і це тільки додало популярності музичному твору.

Полька насичена ідейною свіжістю, жартівливим забарвленням та пікантністю інструментовки.

МАРШ РАДЕЦЬКОГО

Score

Й.Штраус
С.Омельченко

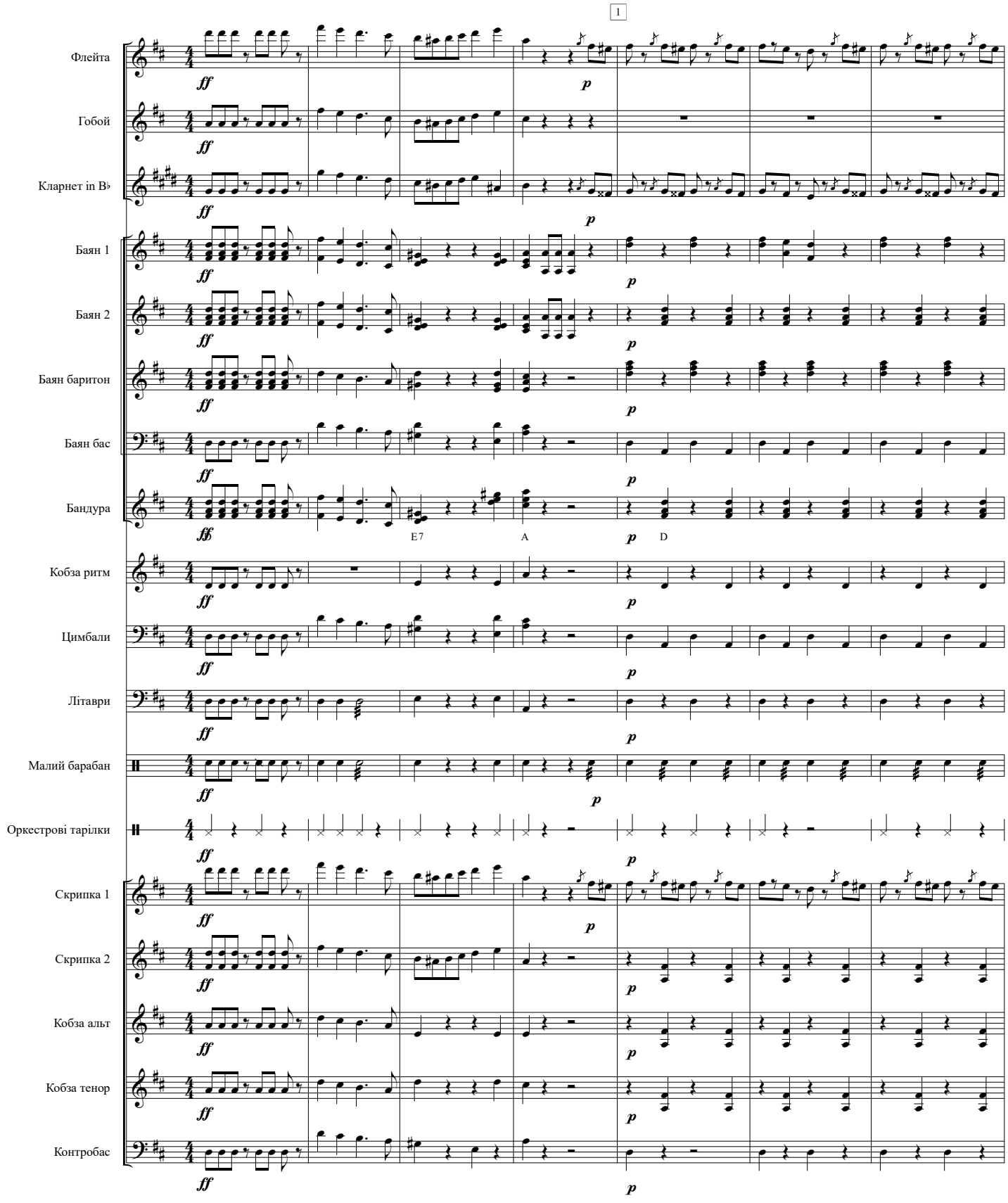

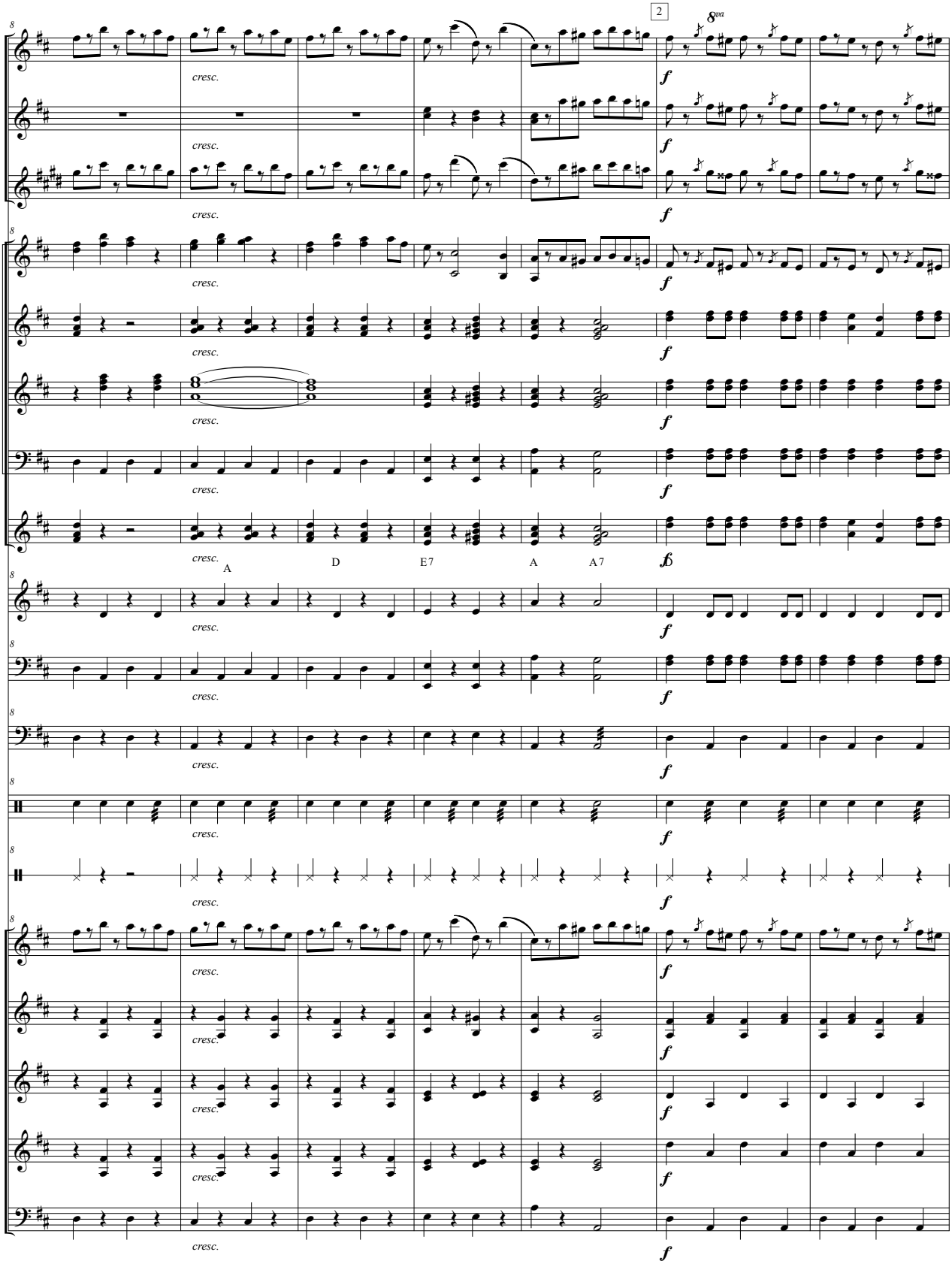
2
8va
cresc.
f
A
D
E7
A
A7

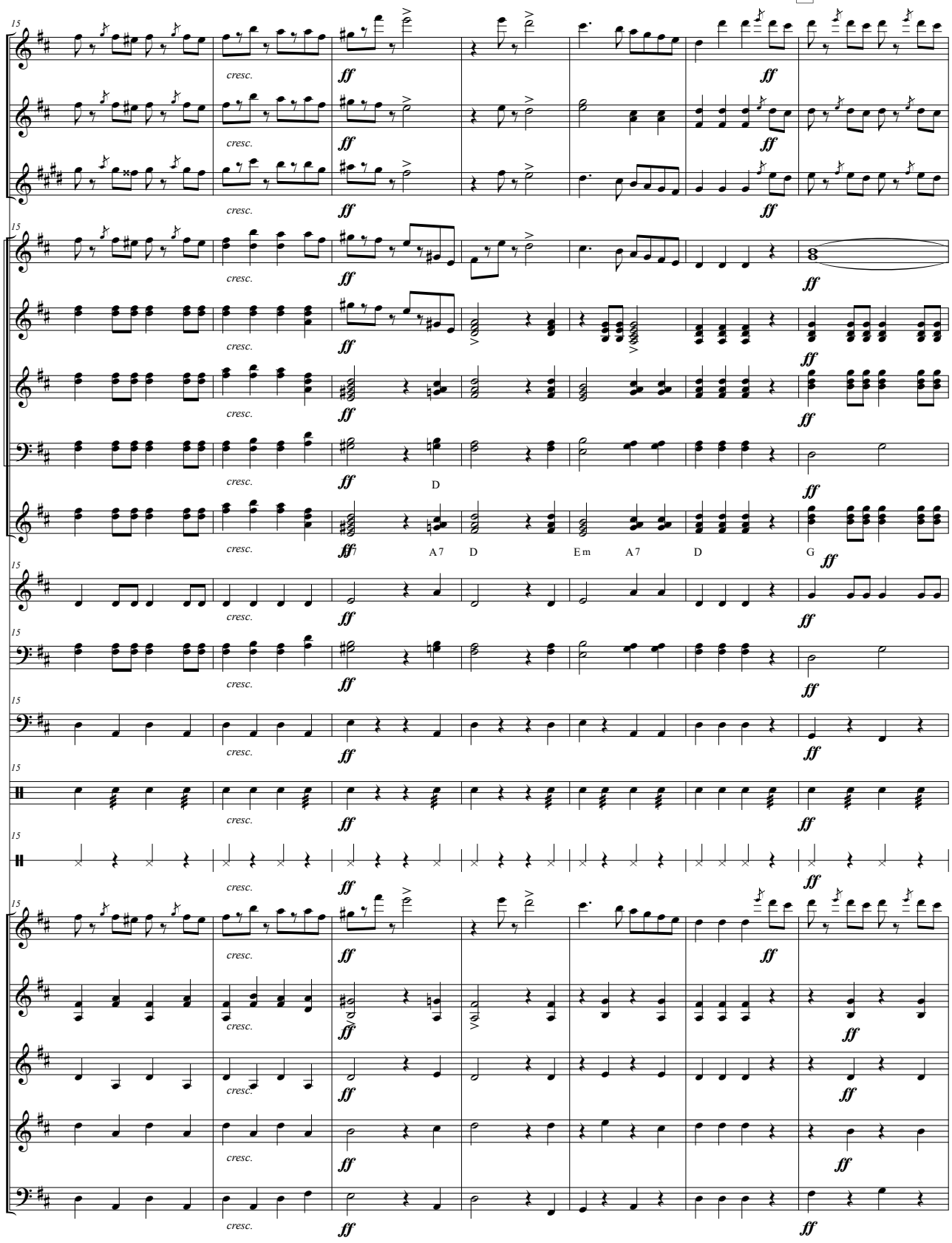
15
cresc.
ff
D
A7
D
Em
A7
D
G

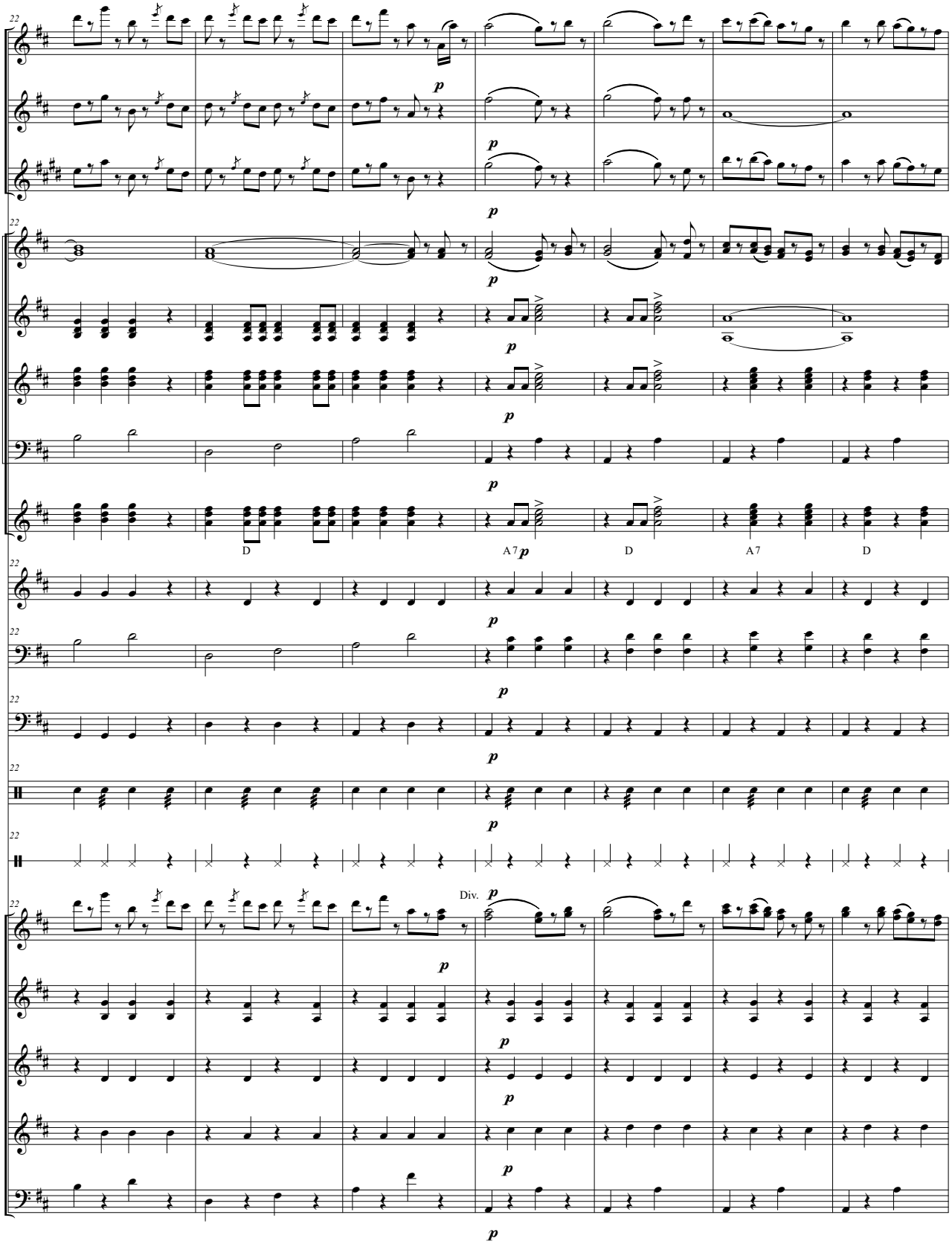
22
p
D
A 7
p
D
A 7
D
Div.
p

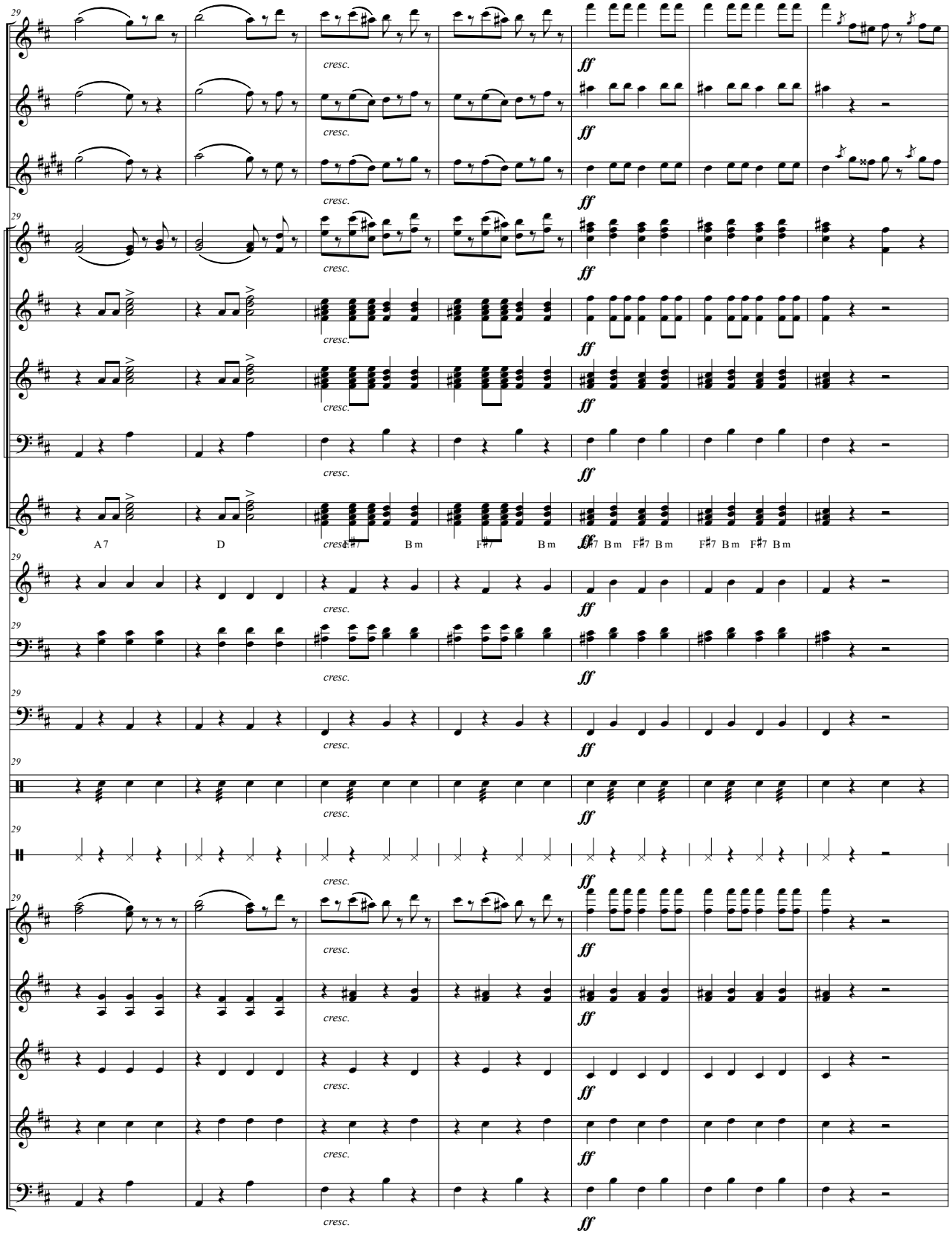
29
cresc.
ff
A 7
D
B m
F♯7

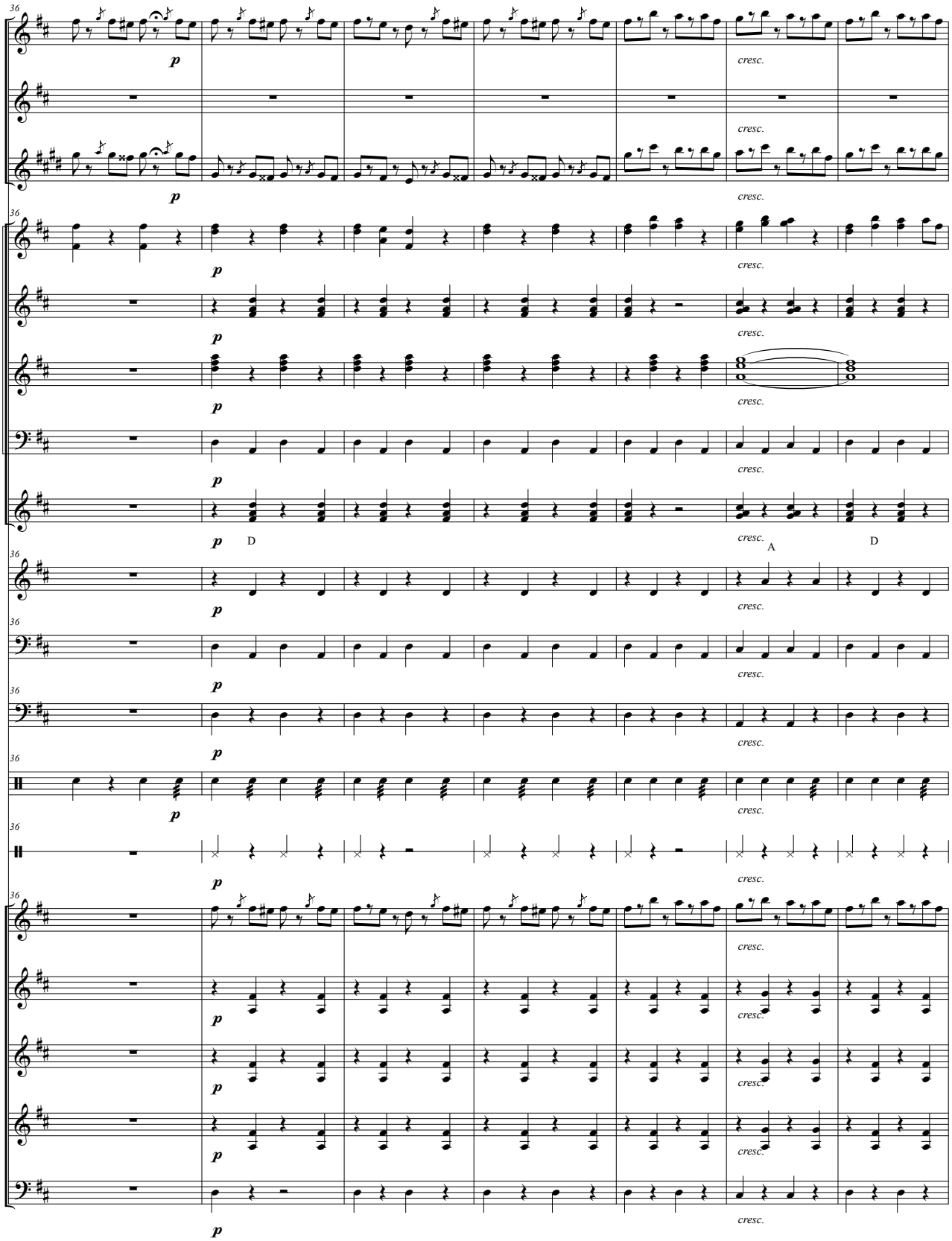
36
p
cresc.
D
A
D

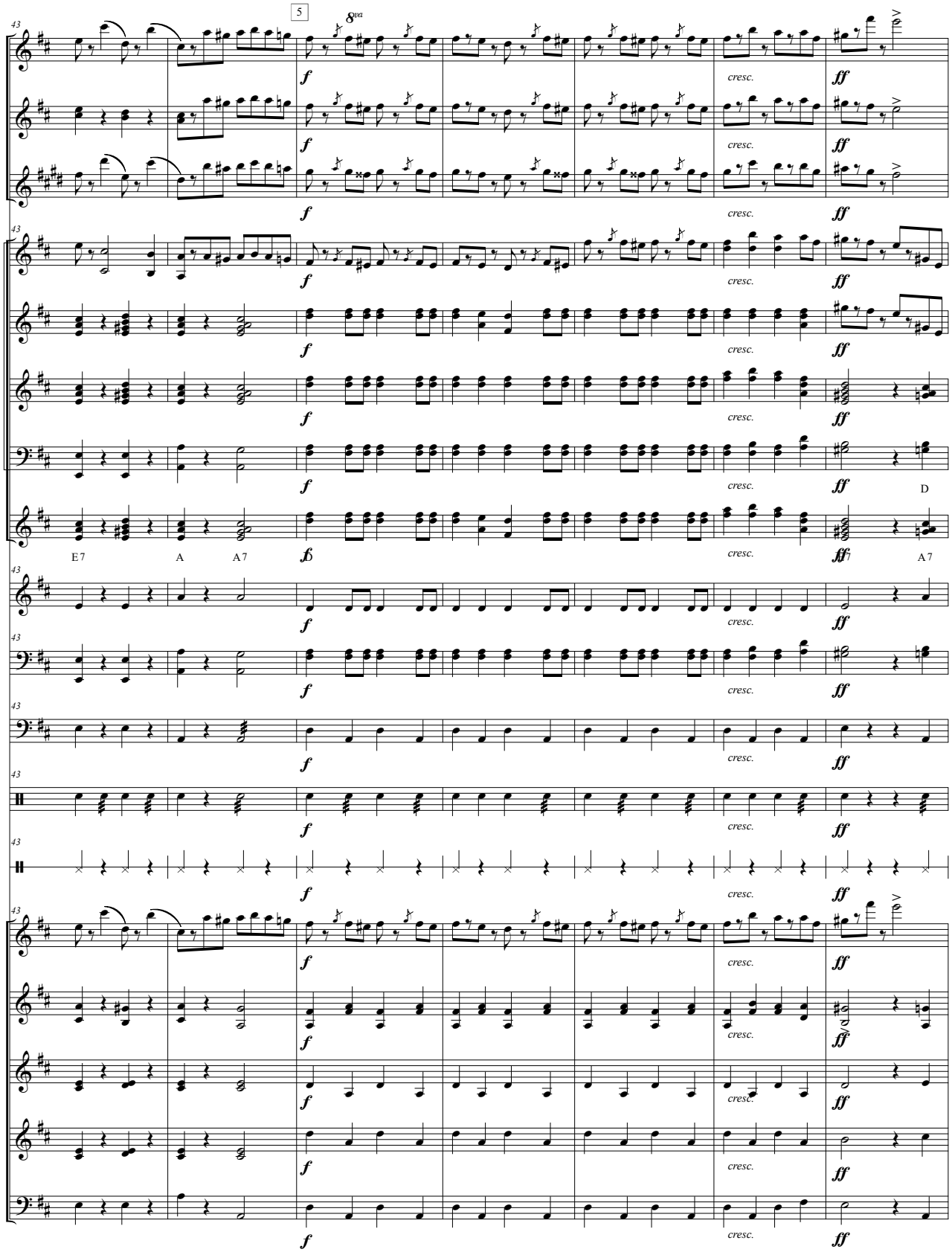
5
8va
f
cresc.
ff
E7
A
A7
D
A7

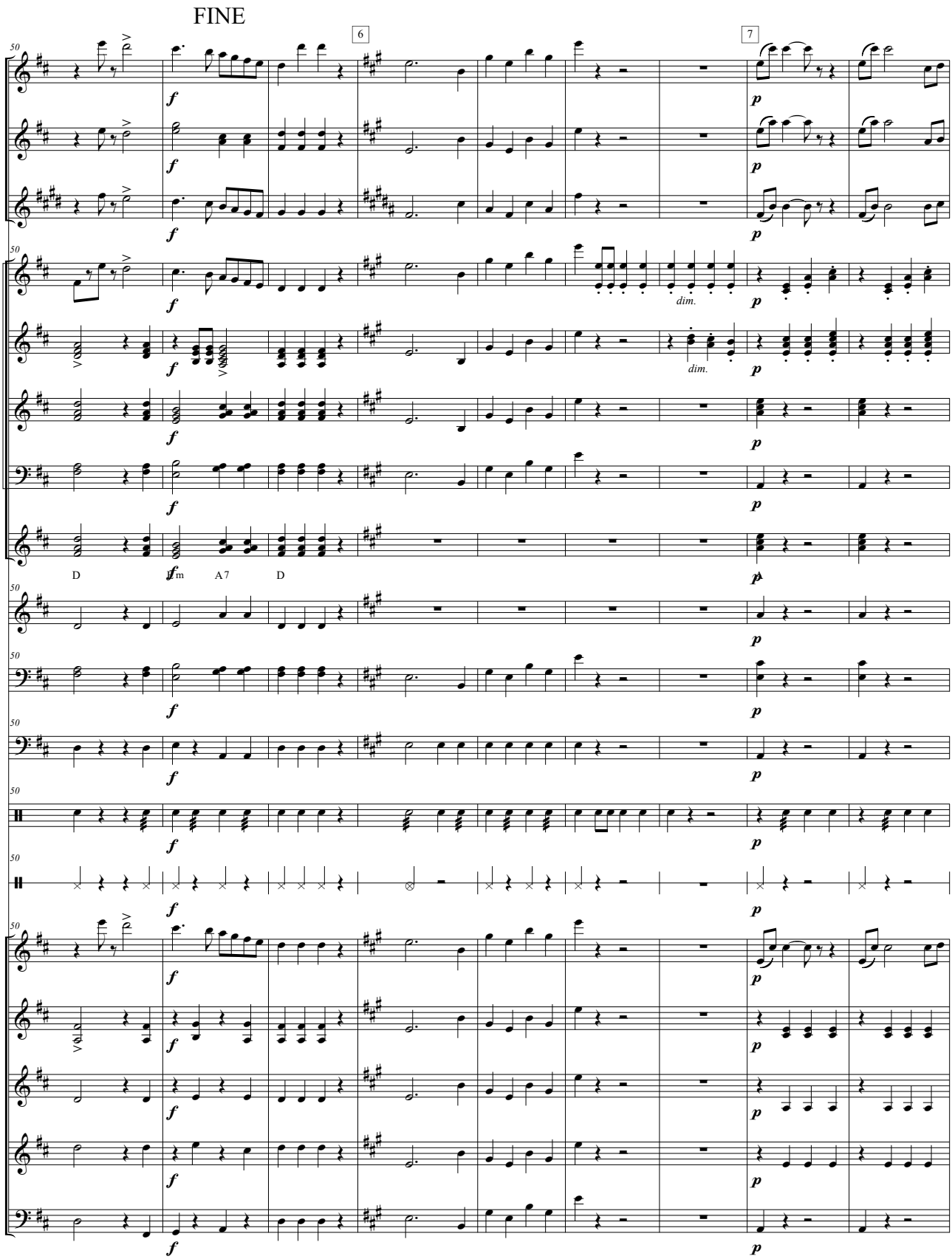
FINE
6
7
dim.
dim.
D
Bm
A 7
D

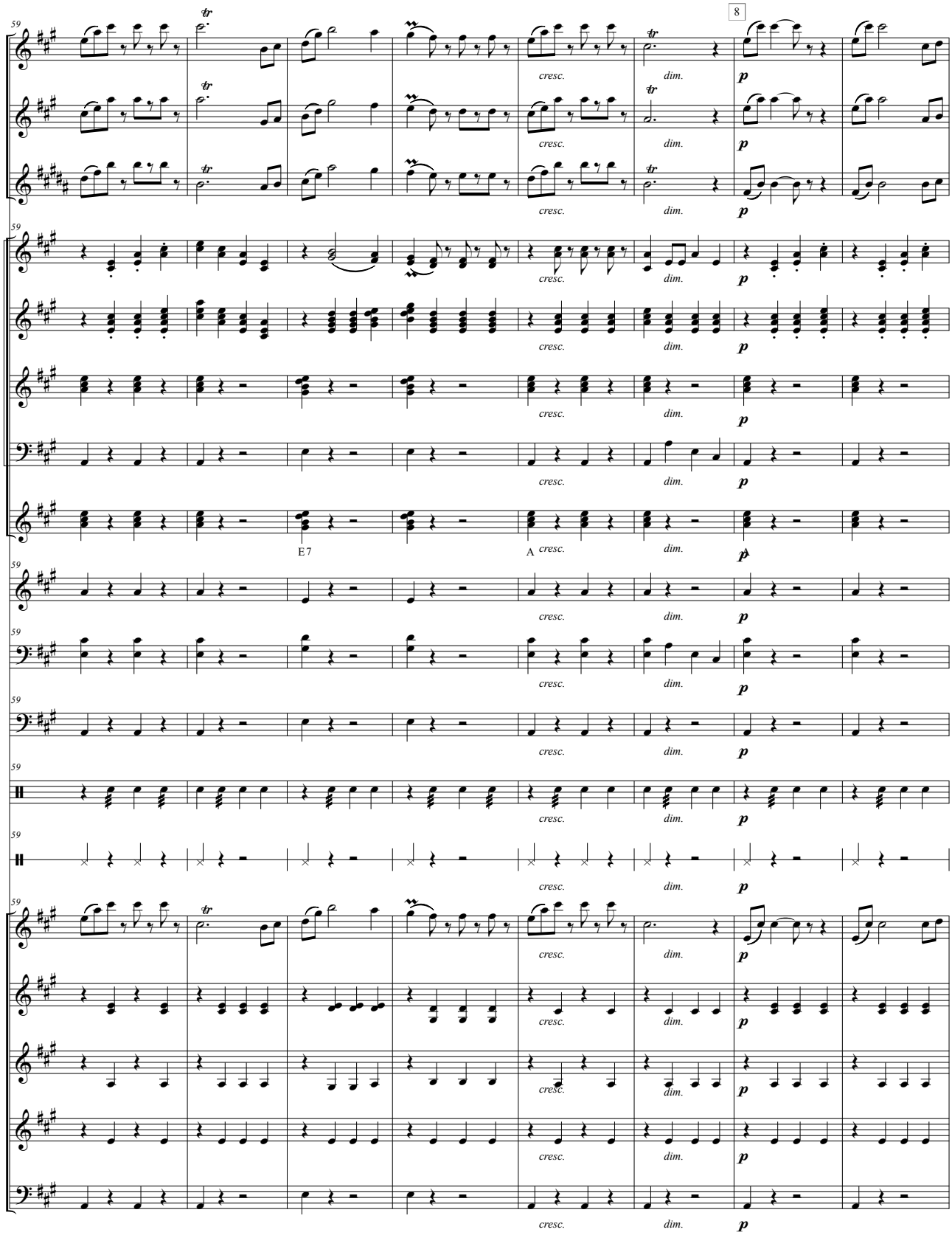
59
8
cresc.
dim.
p
E 7
A

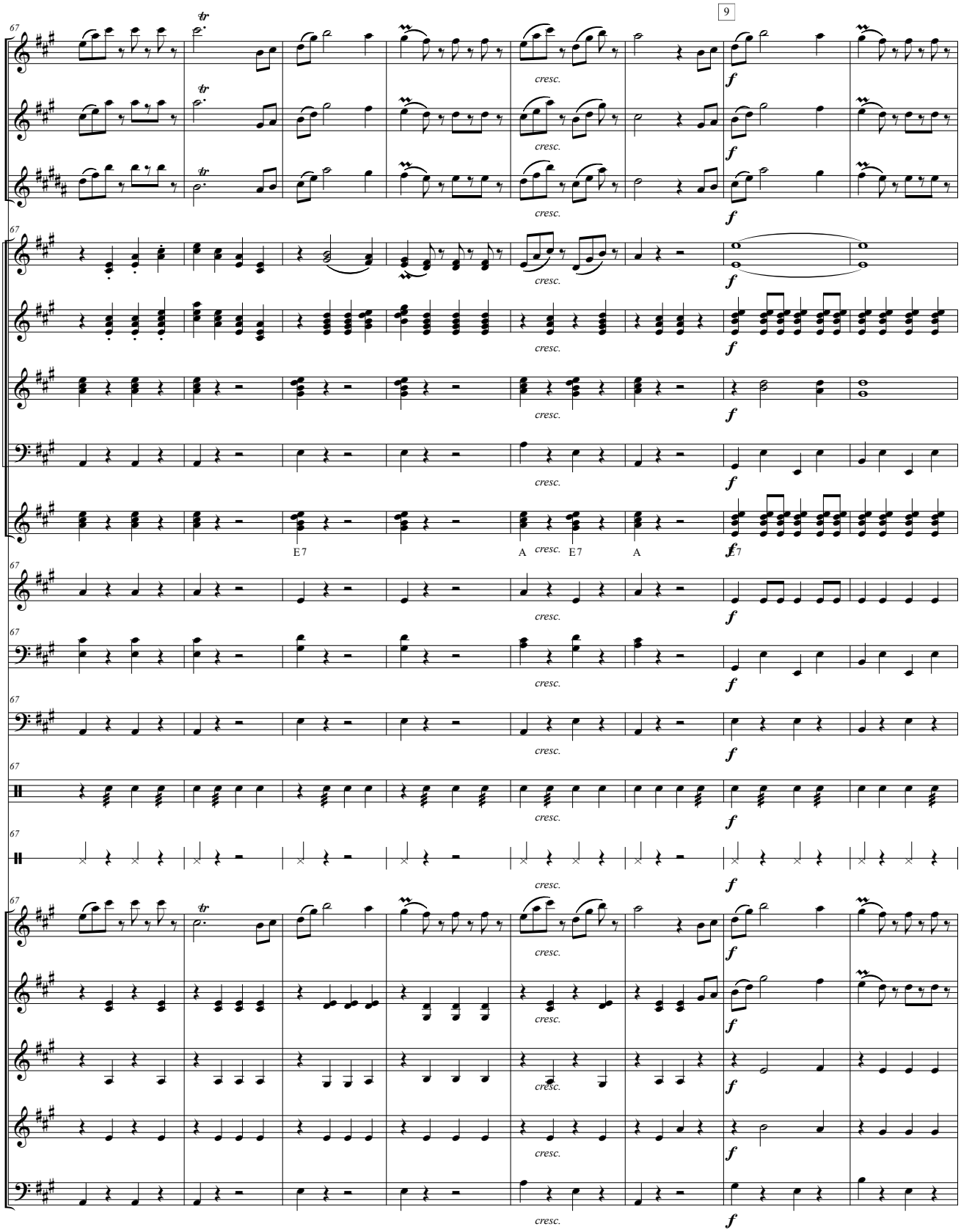
9
cresc.
f
E7
A
cresc.
E7
A
f7

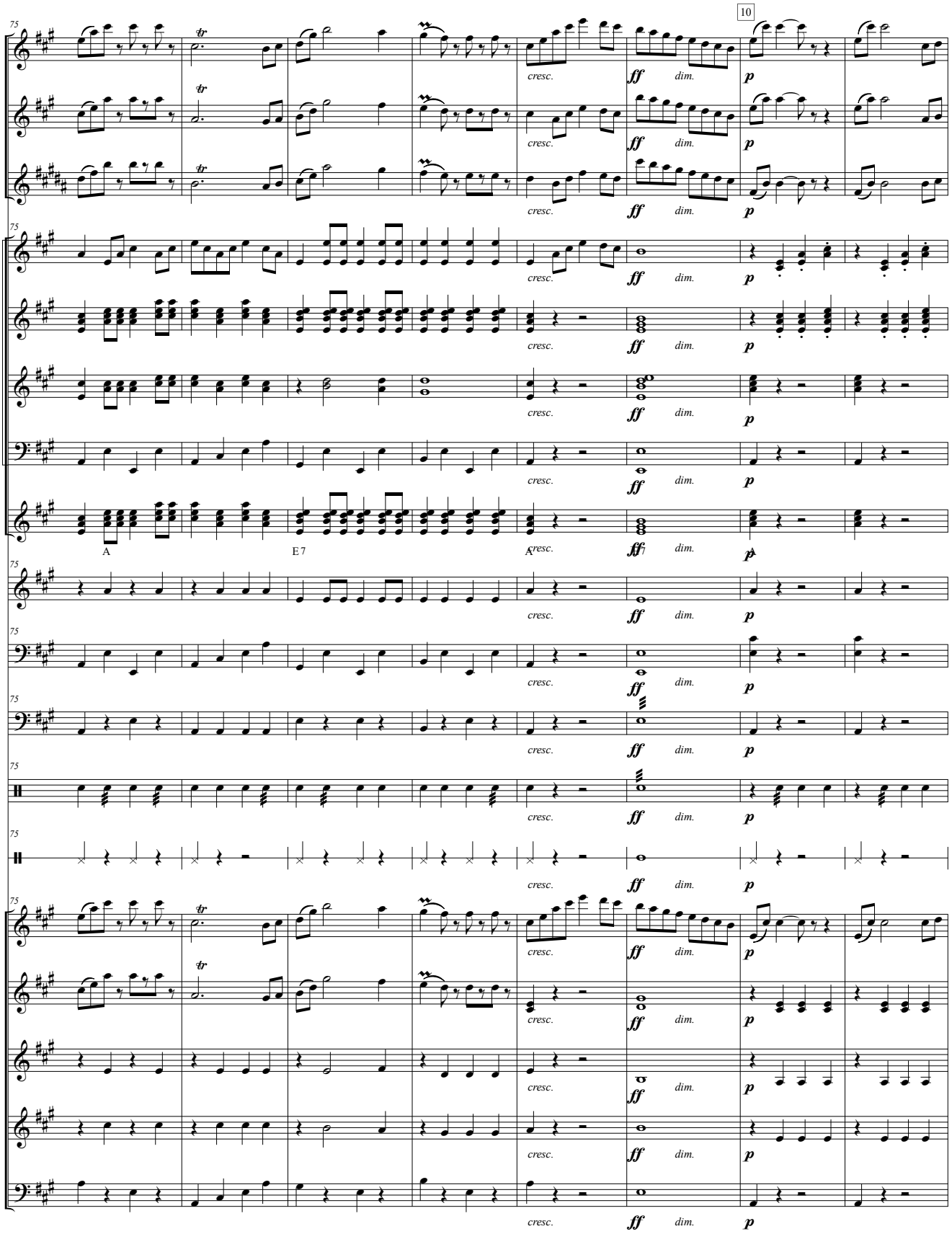
10
A
E 7
A
cresc.
ff
dim.
p

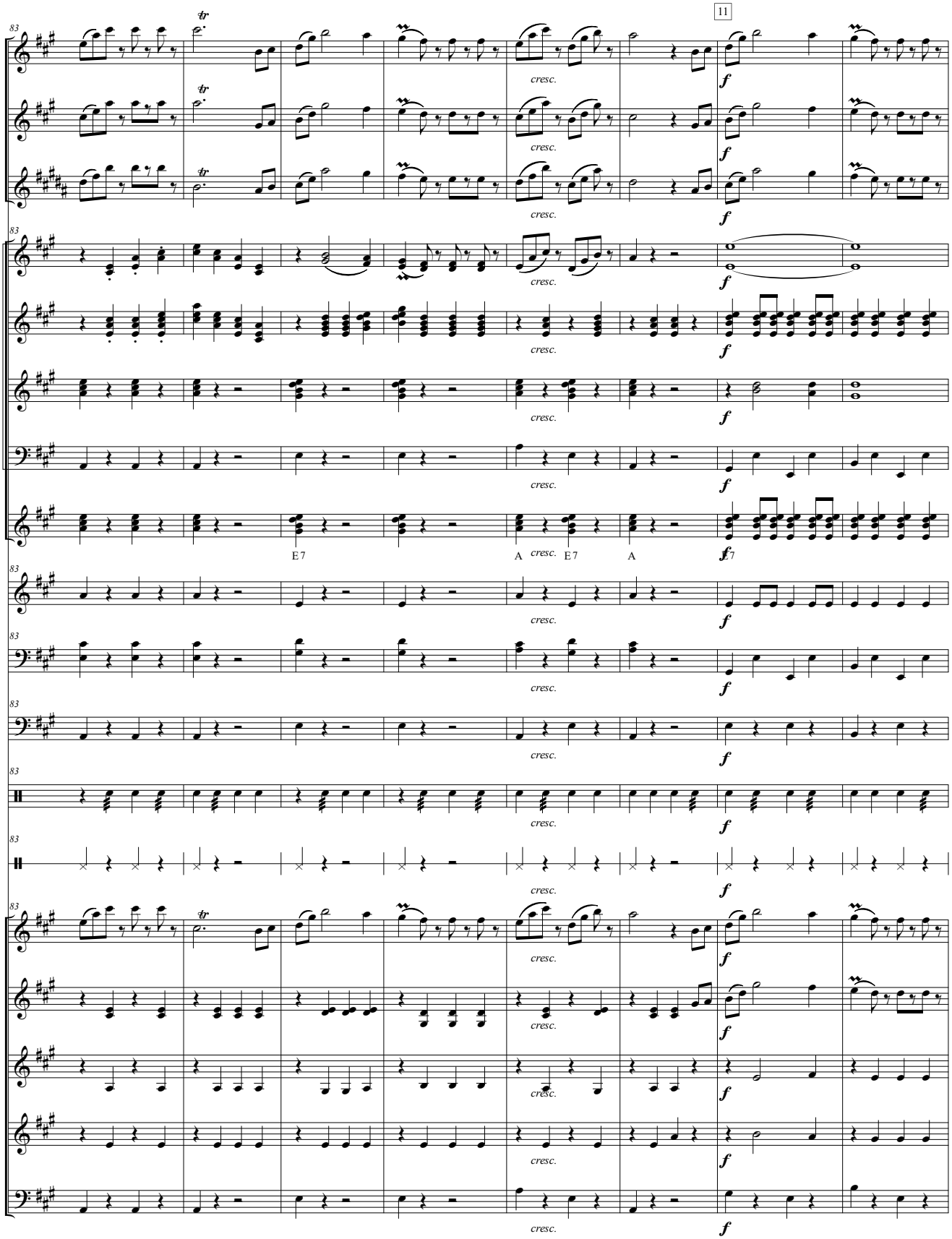
11
83
tr
cresc.
f
E 7
A
E 7
A
E 7

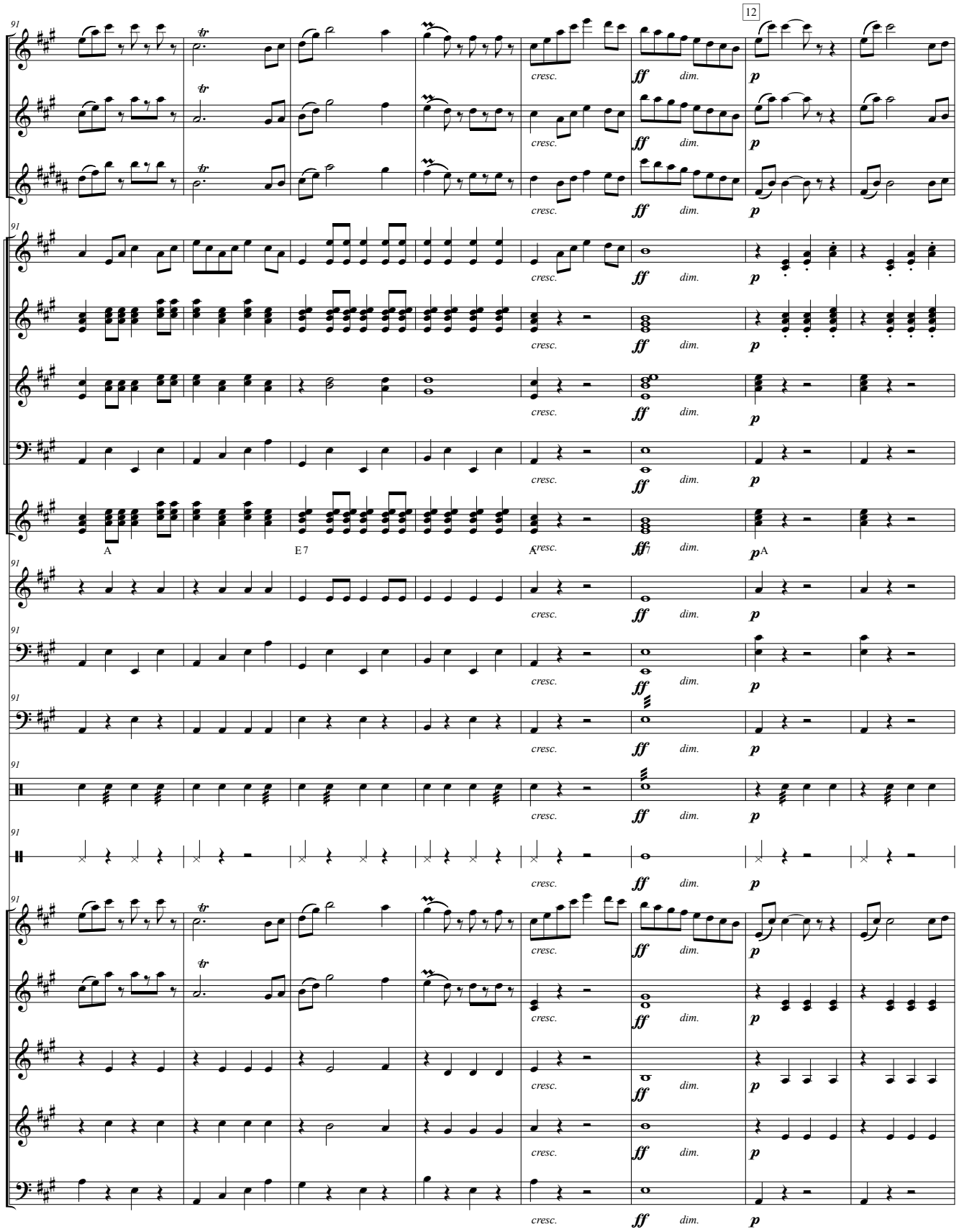
12
cresc.
ff
dim.
p
A
E 7
A
A

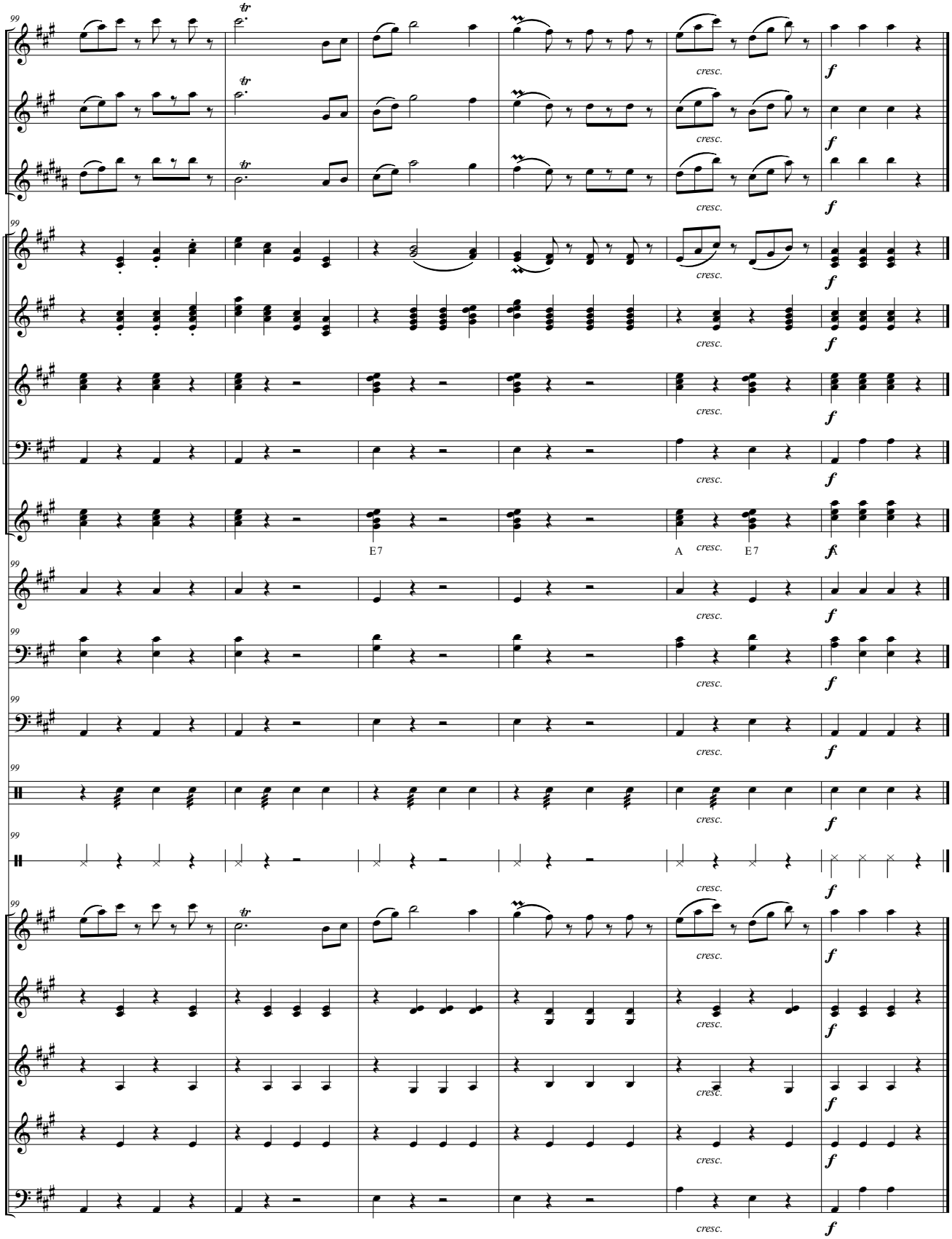
99
tr
cresc.
f
E7
A
E7
f

ГРІМ ТА БЛИСКАВКА

Score

Й.Штраус
С.Омельченко

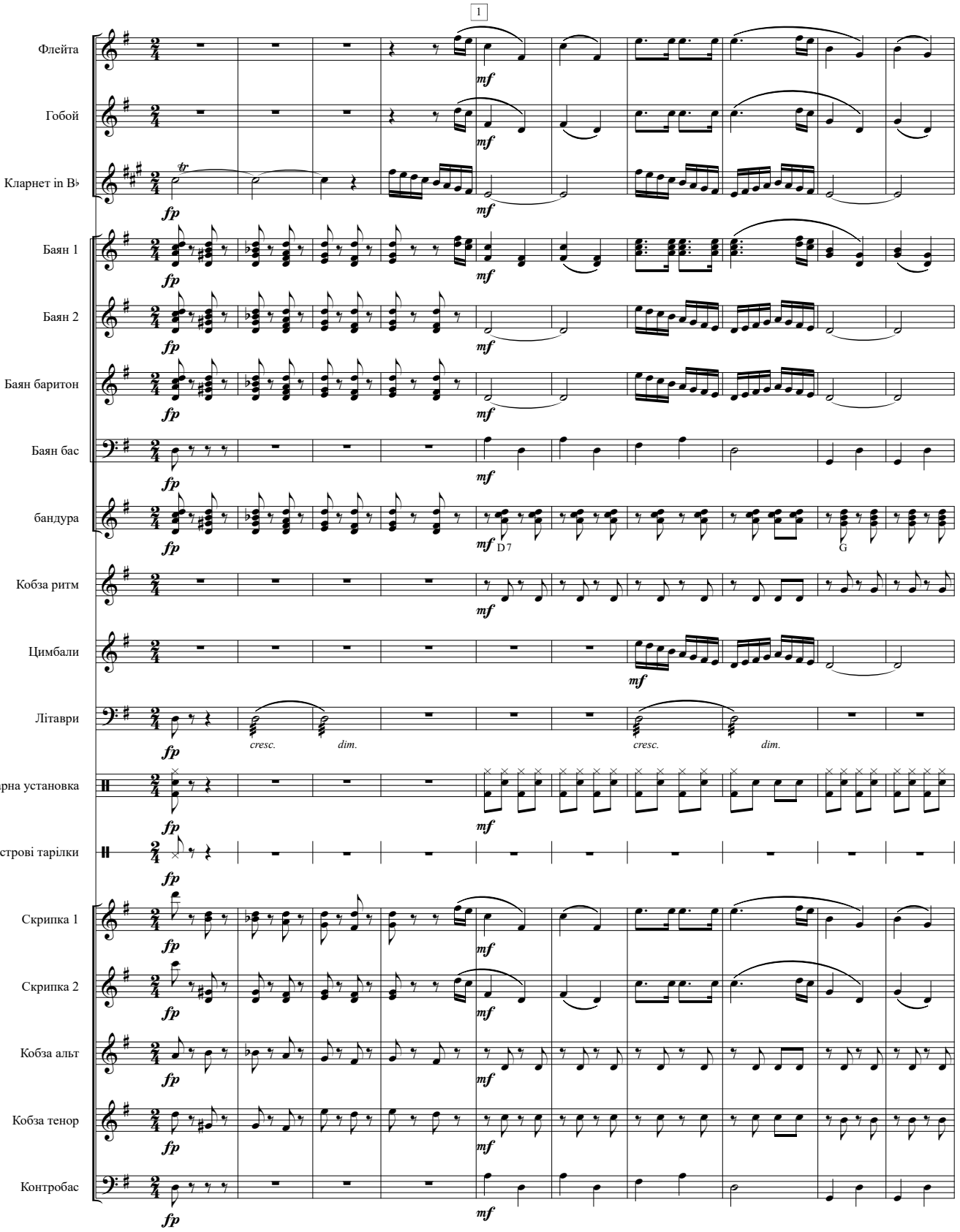

©

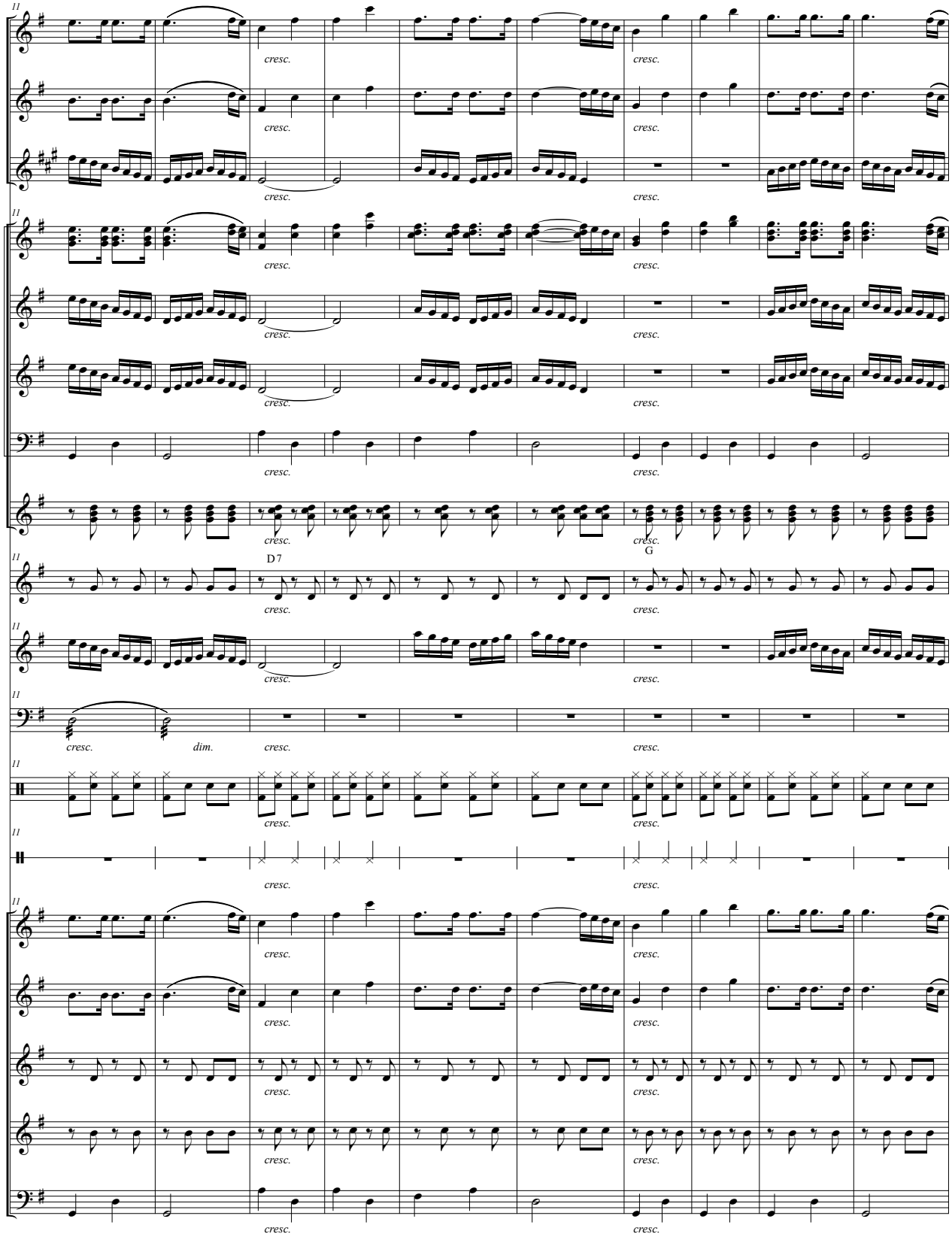
11
cresc.
dim.
D7
G

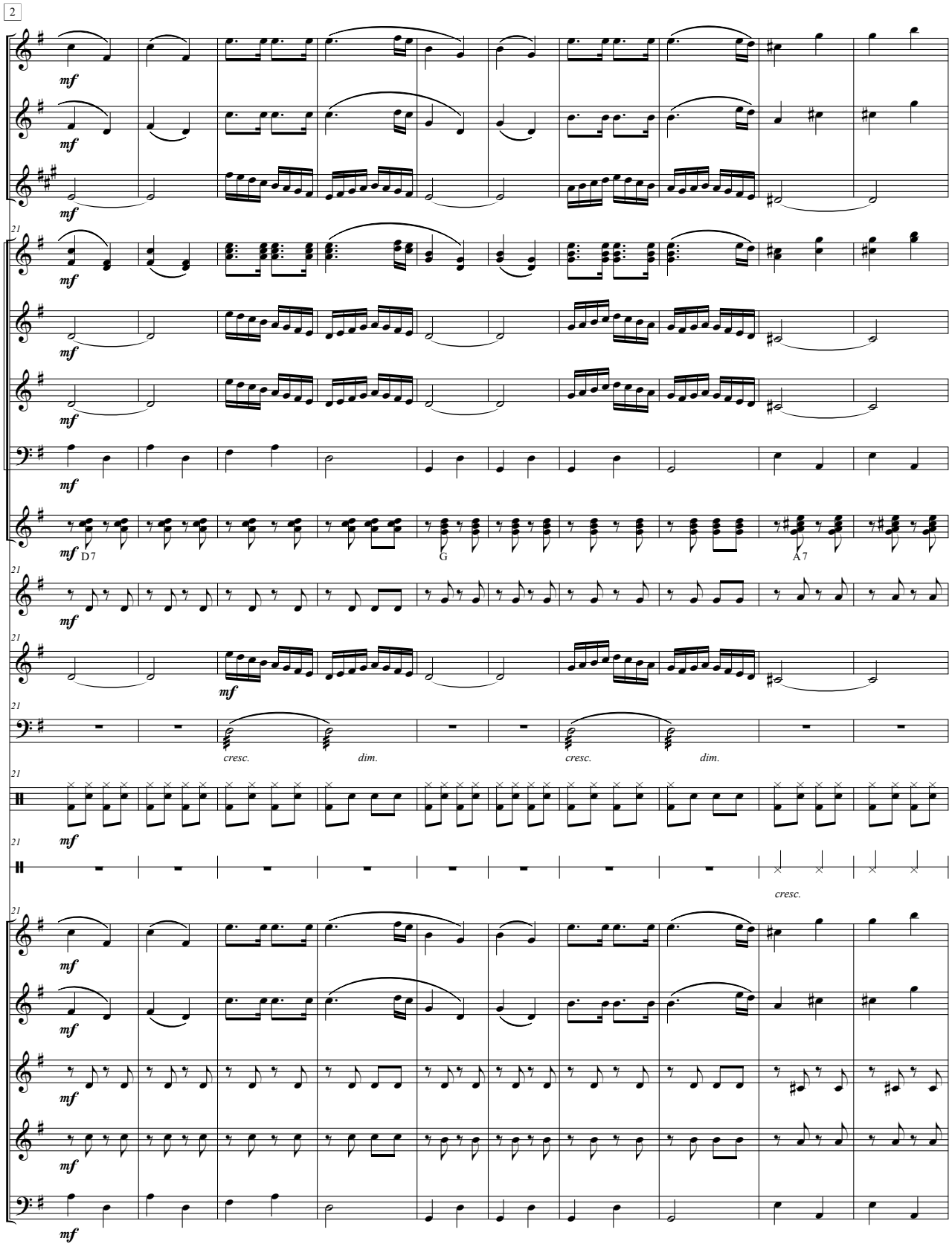
2
21
mf
D7
G
A7
cresc.
dim.
cresc.
dim.
cresc.

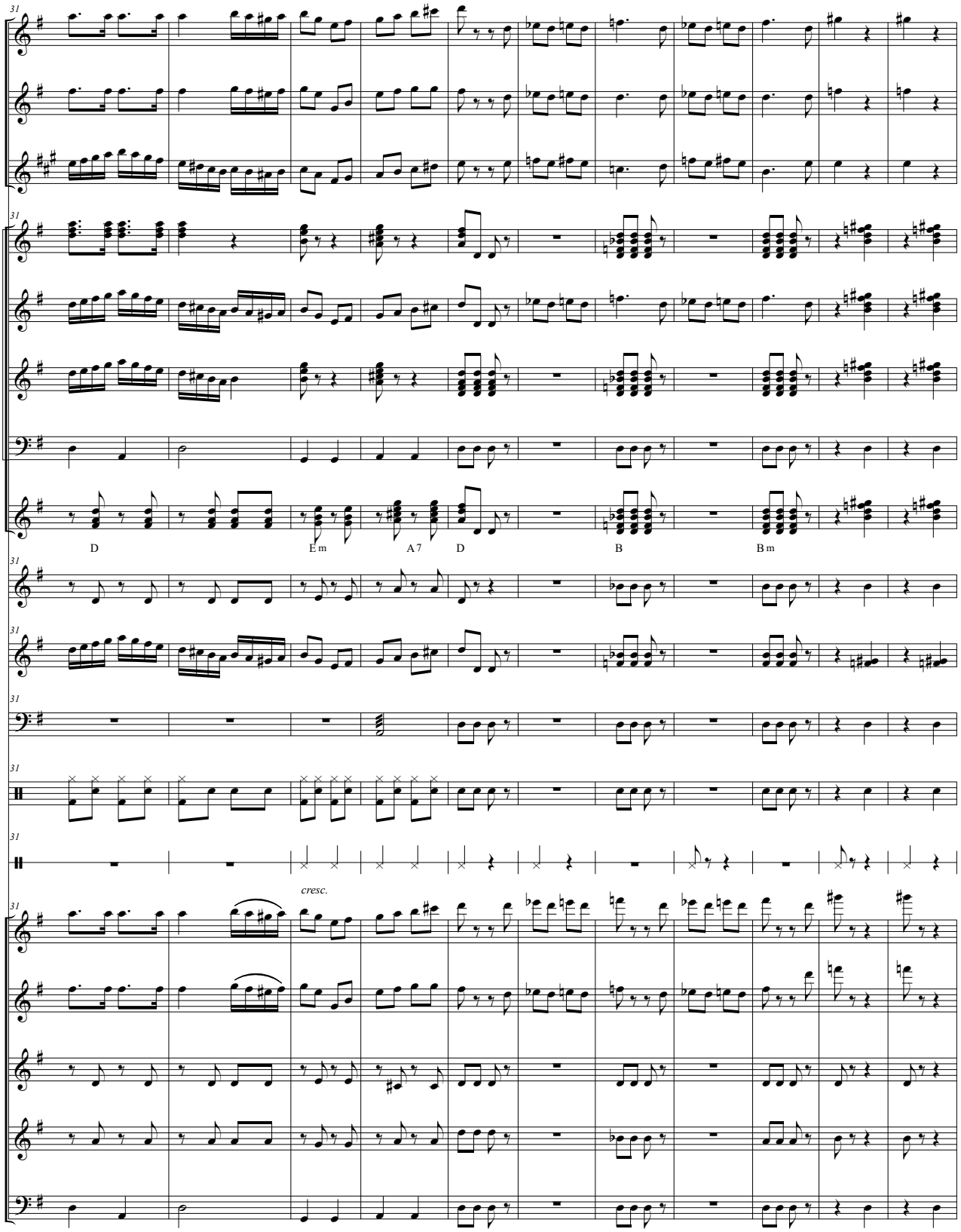
31
D
E m
A 7
D
B
B m
cresc.

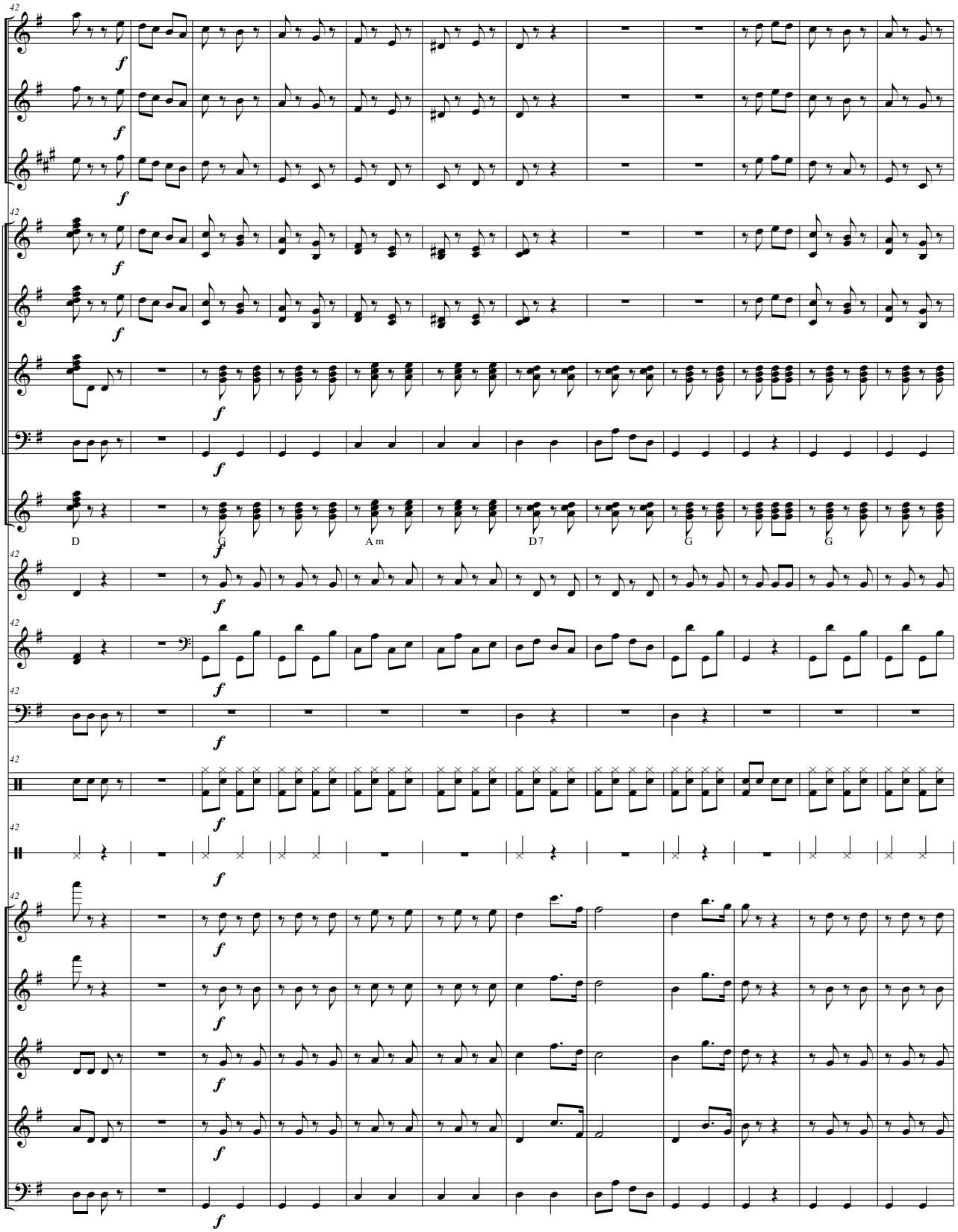
42
f
D
G
A m
D7
G
G

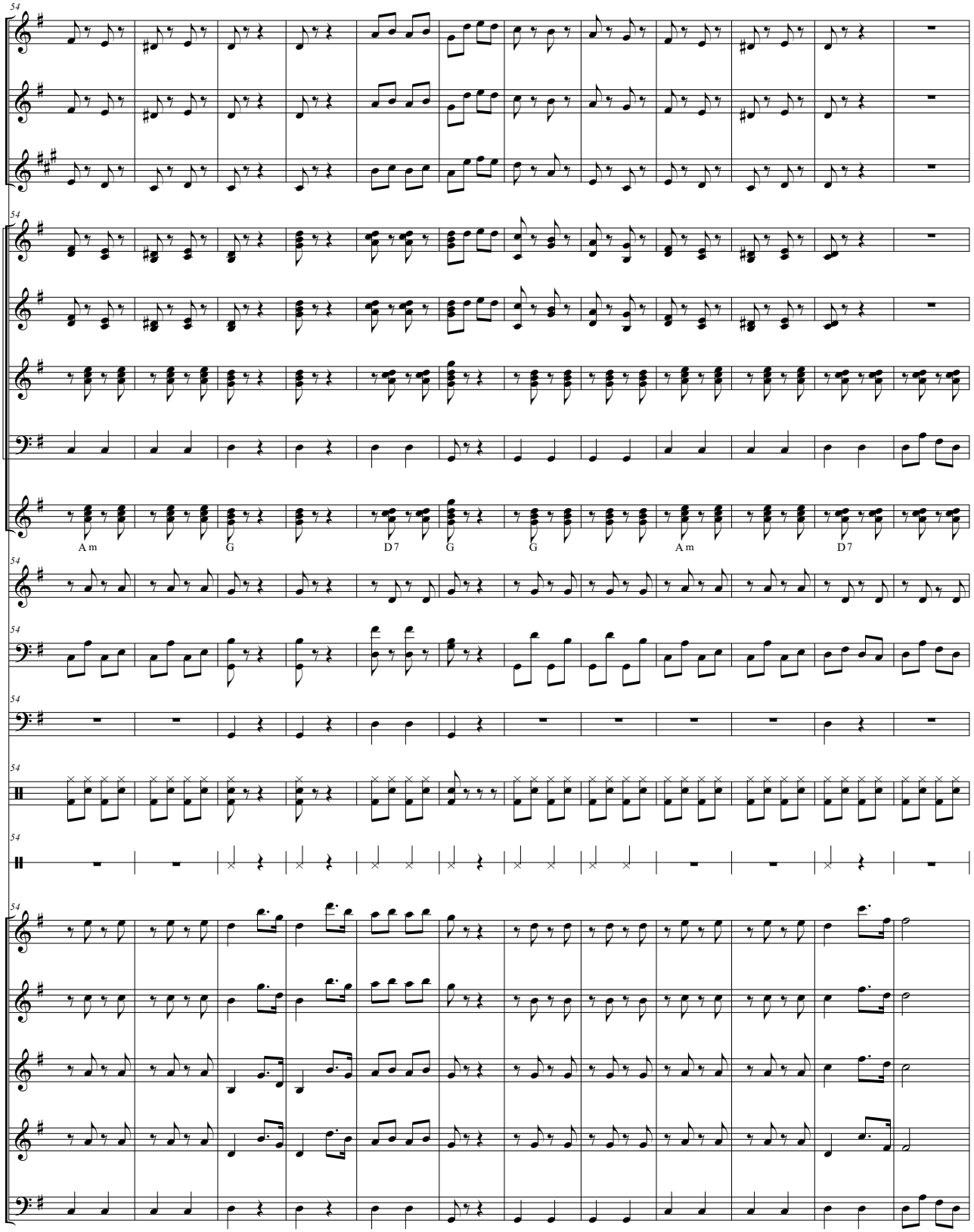
54
A m
G
D 7
G
G
A m
D 7

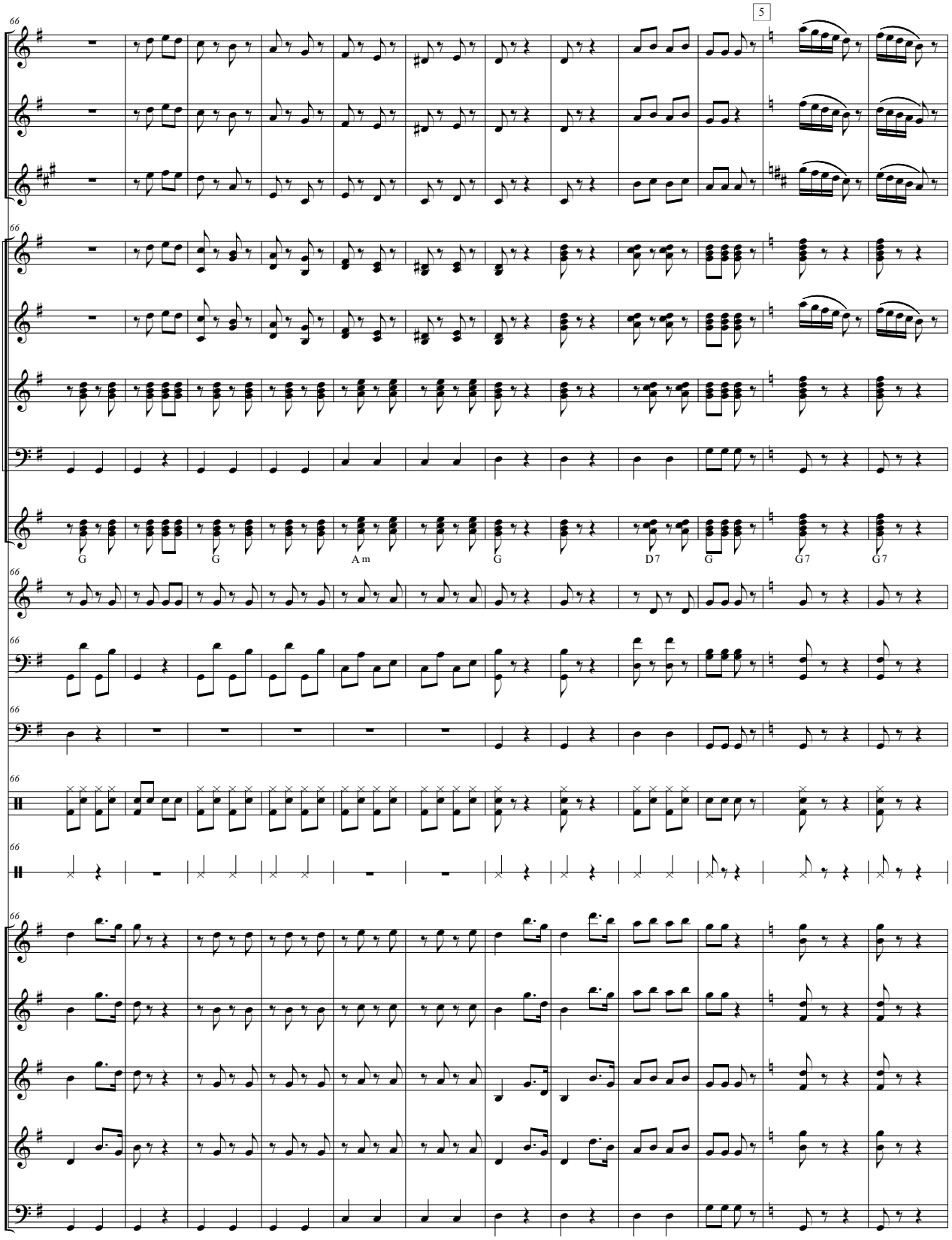
5
66
G
G
Am
G
D7
G
G7
G7

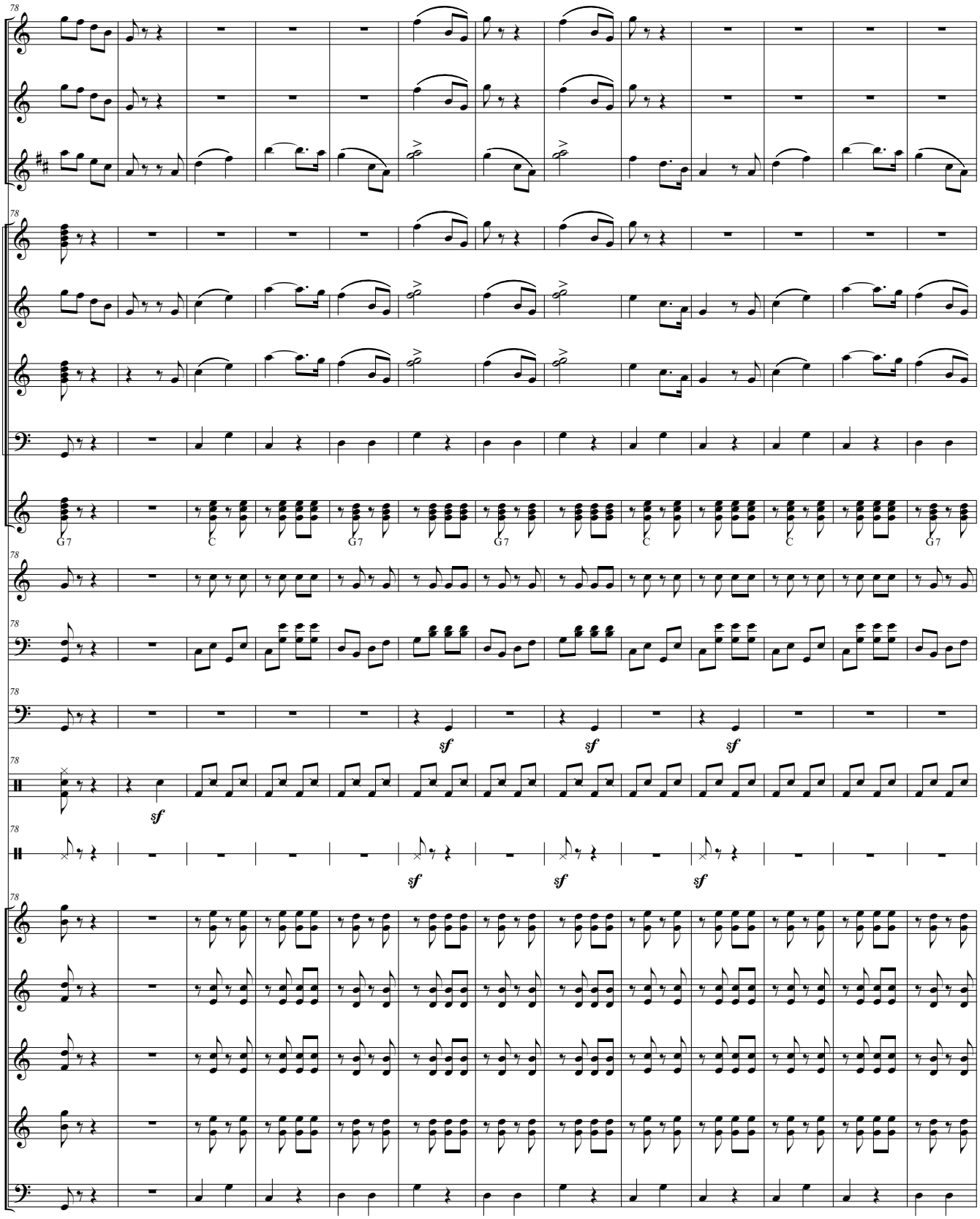
78
G7
C
G7
G7
C
C
G7
sf
sf
sf
sf
sf
sf

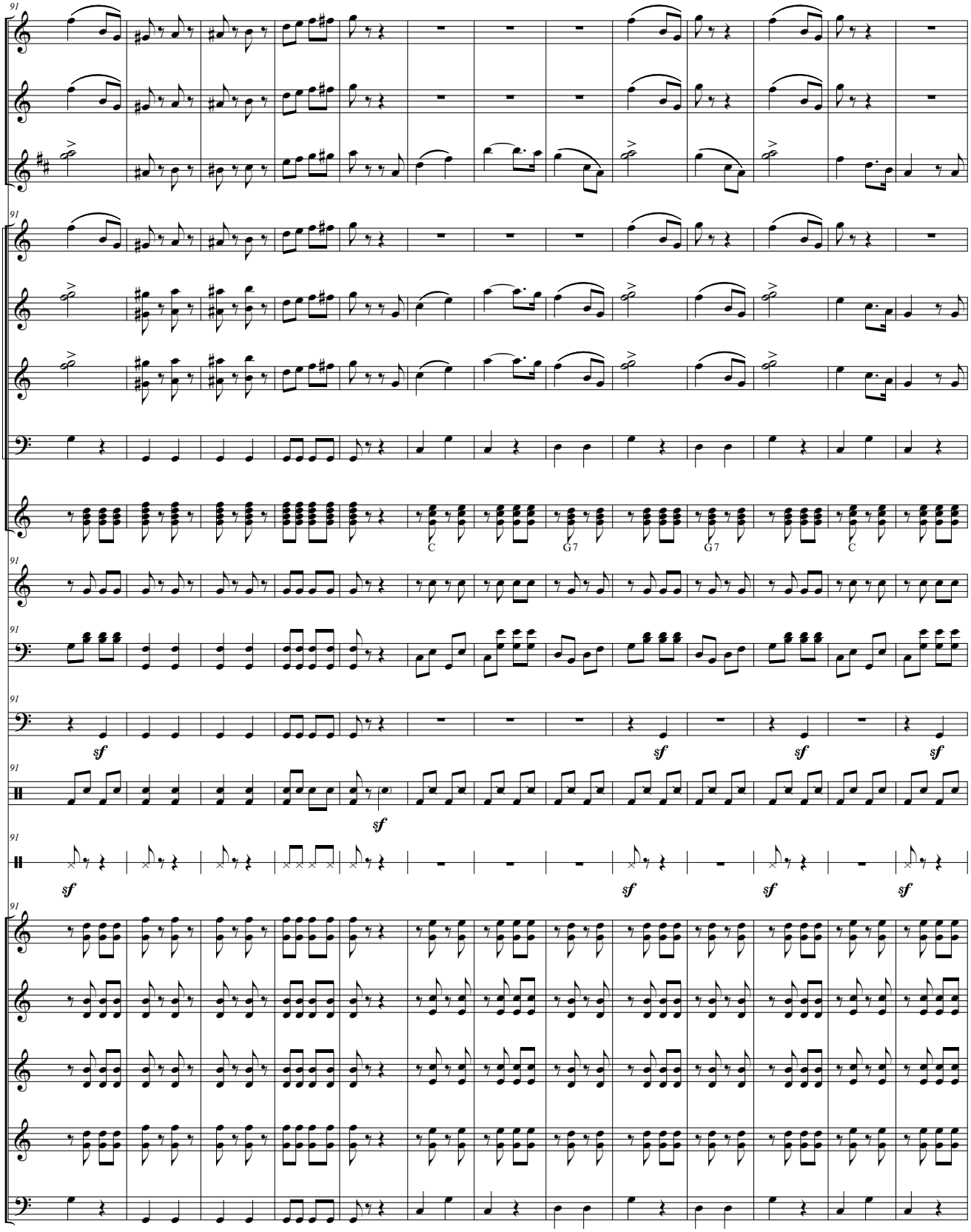
91
C
G7
G7
C
sf

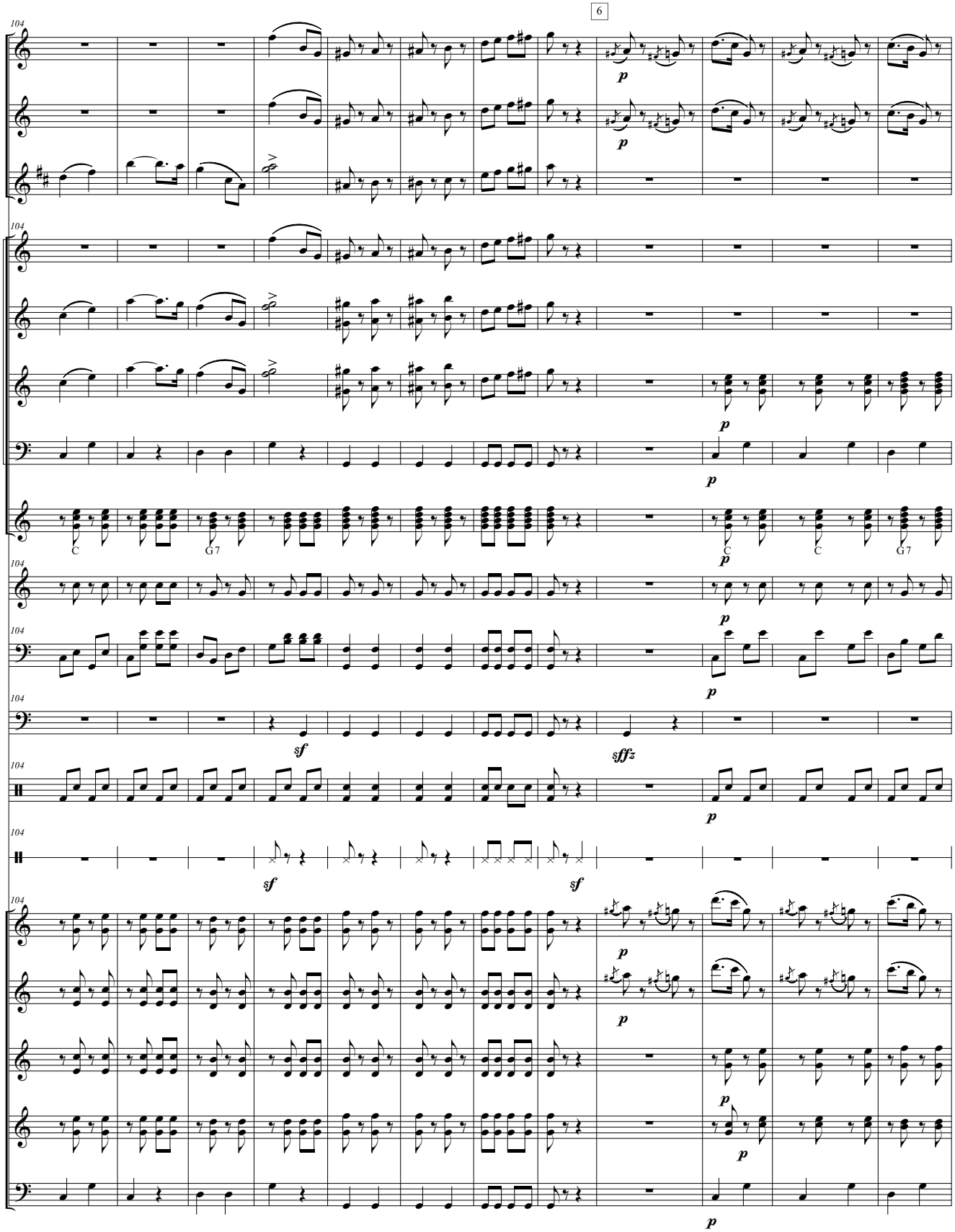
6
104
p
C
G7
sf
sffz

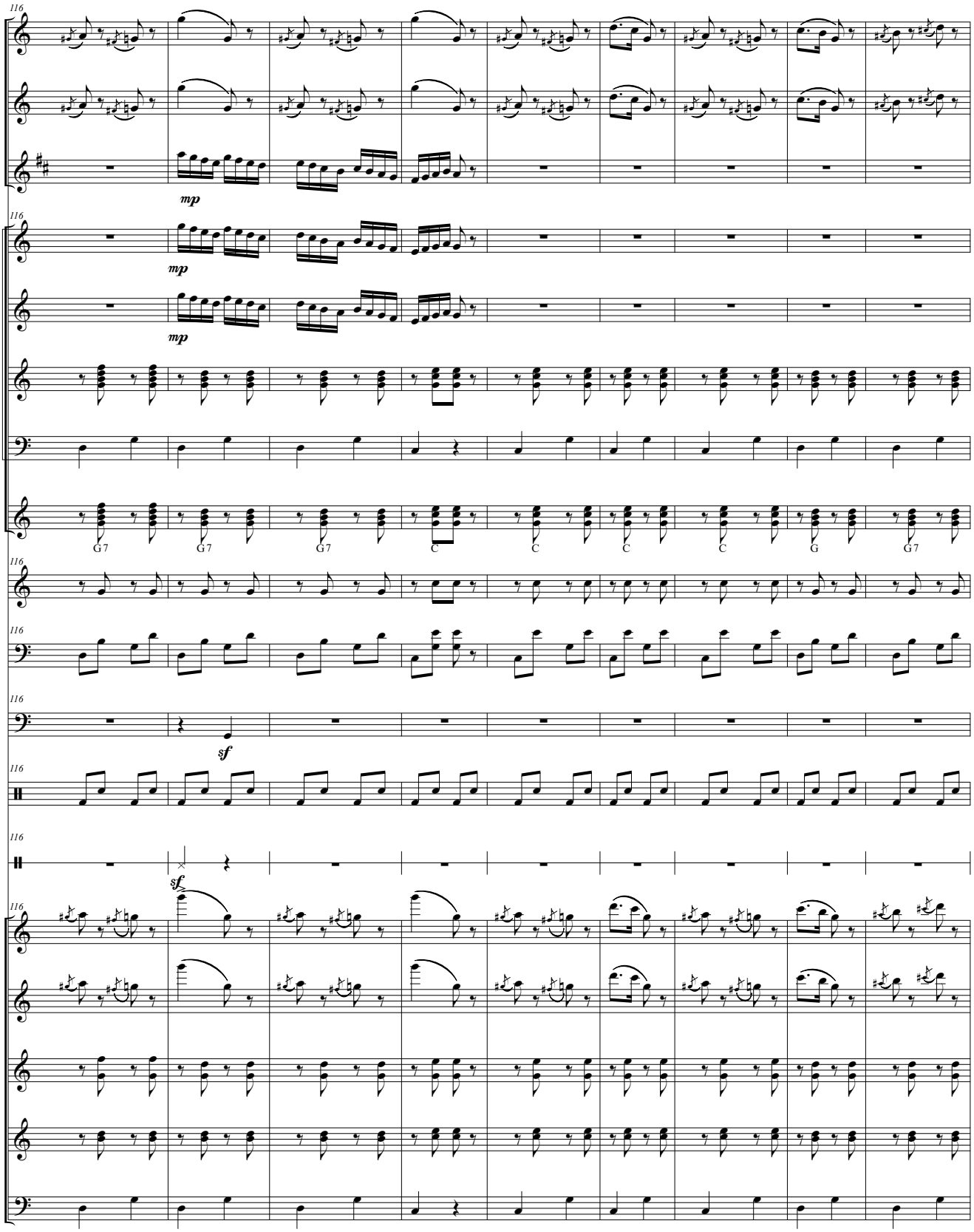
116
mp
mp
mp
G7
G7
G7
C
C
C
C
G
G7
sf
sf

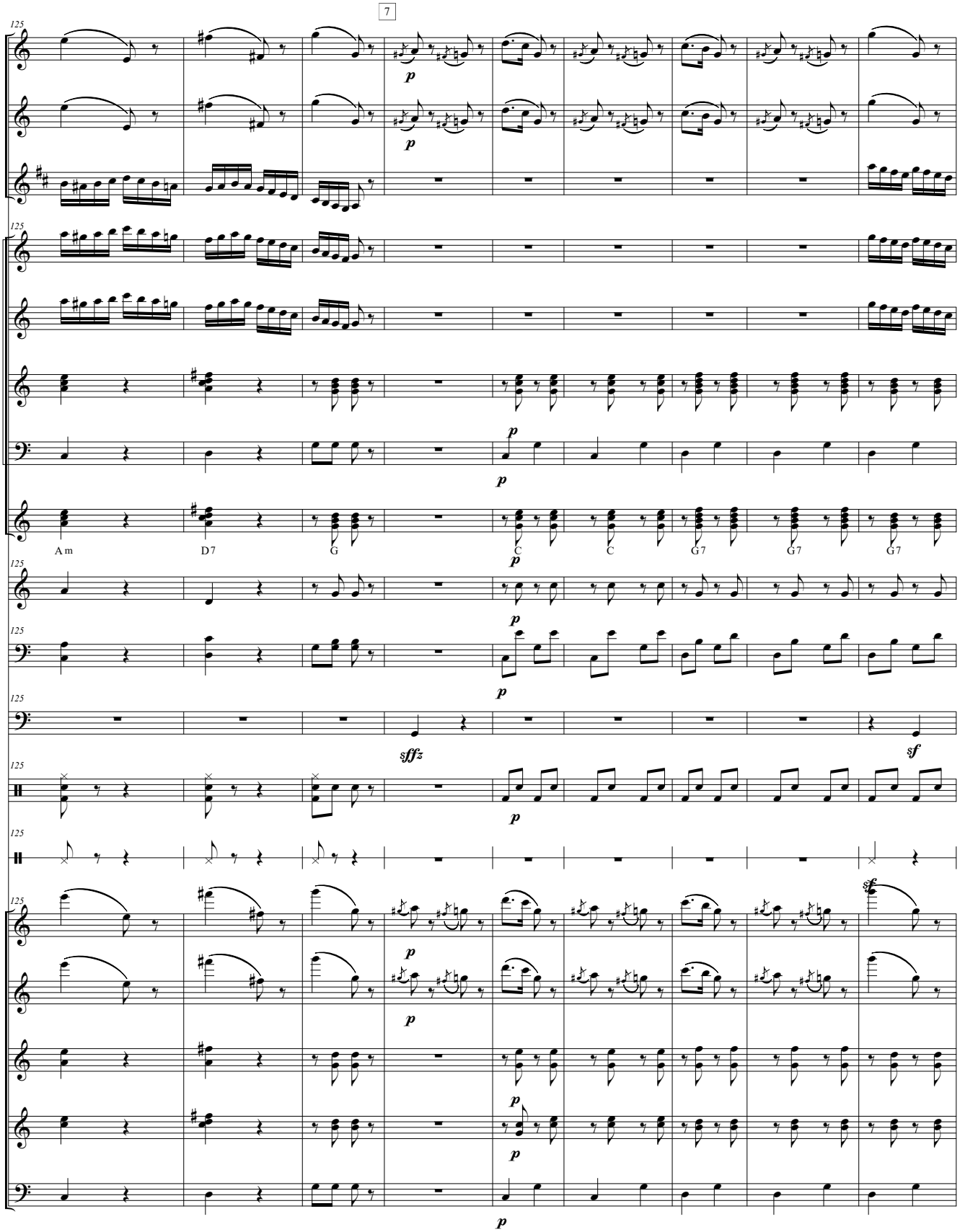
7
125
p
Am
D7
G
C
C
G7
G7
G7
sffz
sf

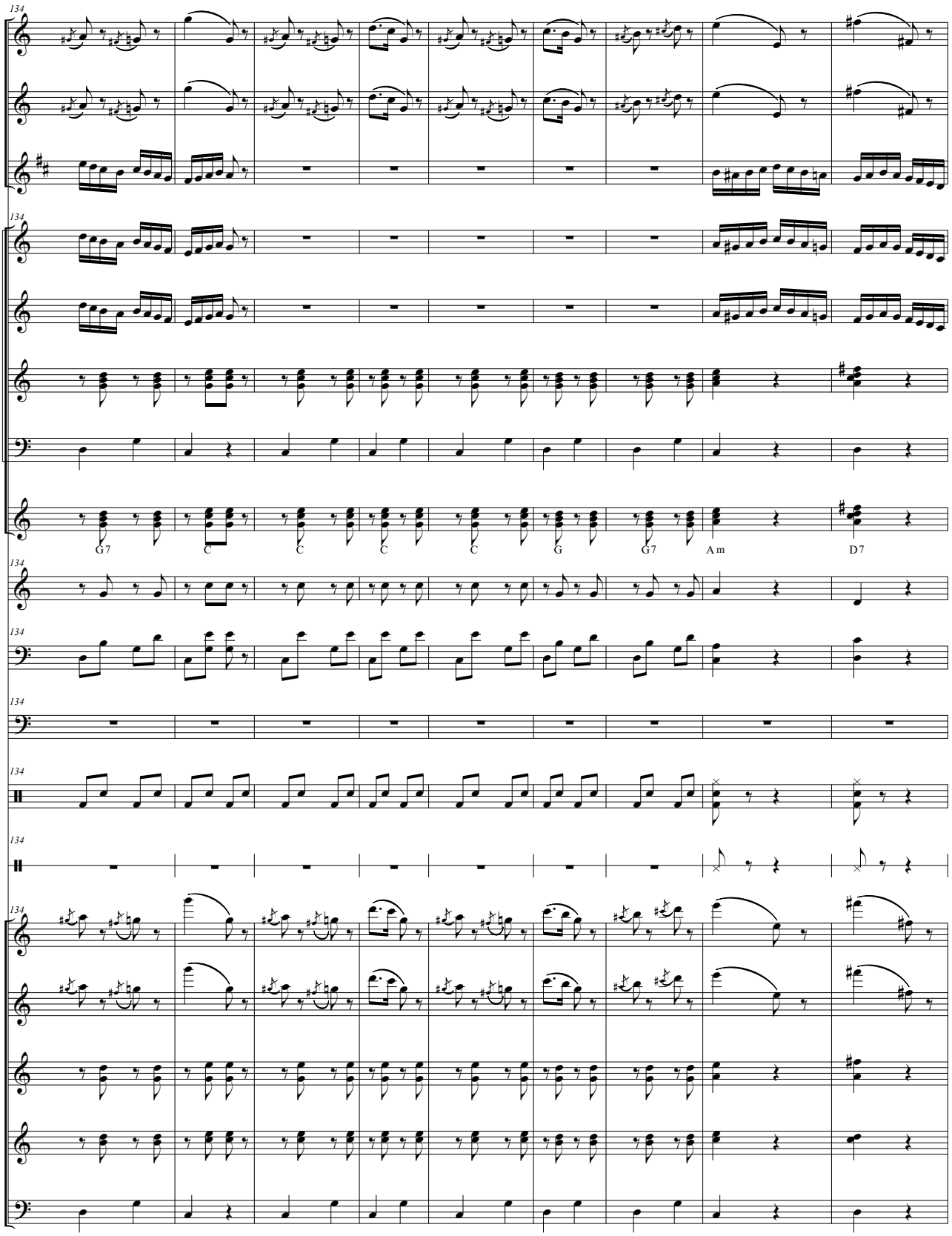
134
G7
C
C
C
C
G
G7
Am
D7

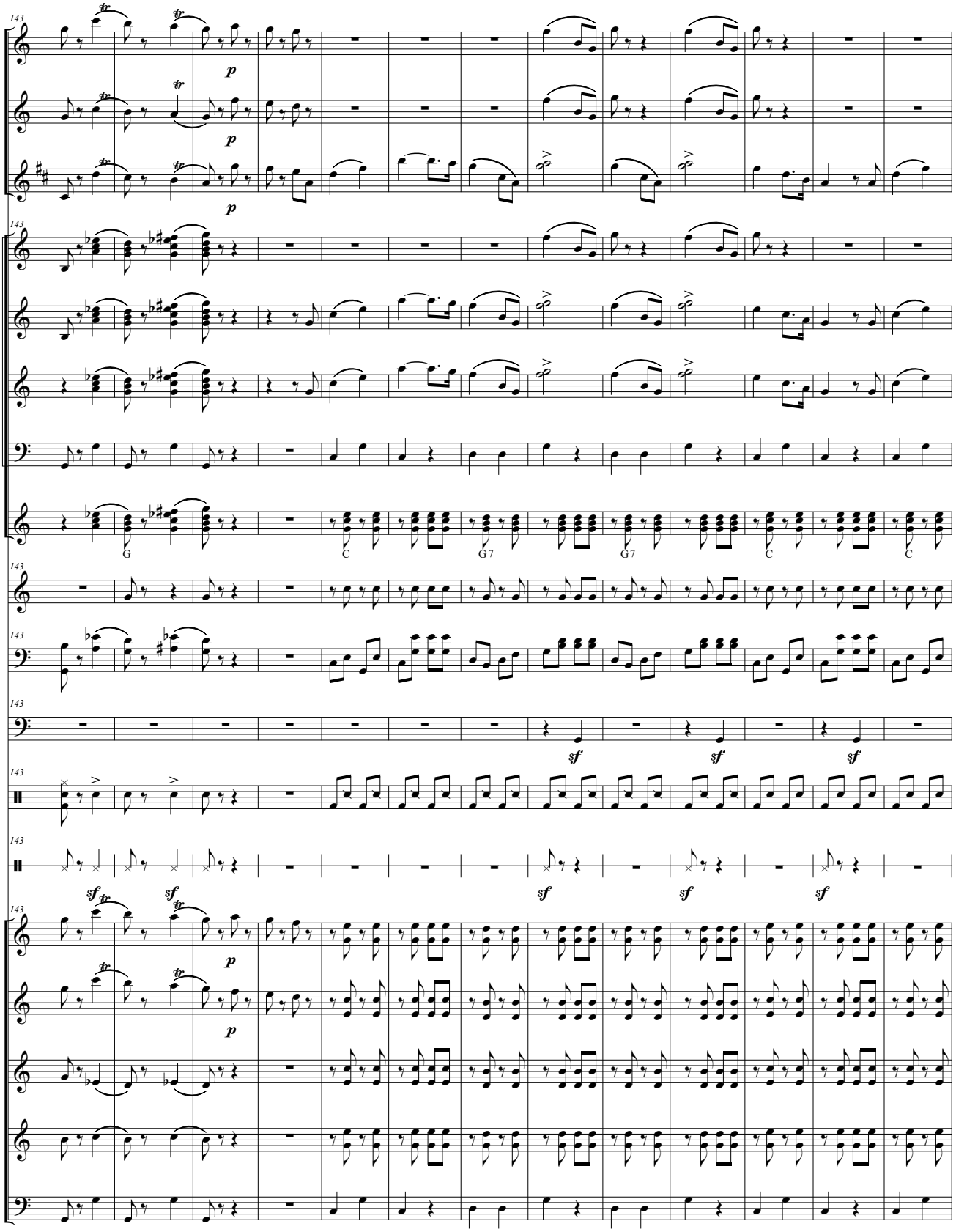
143
p
G
C
G7
G7
C
C
sf

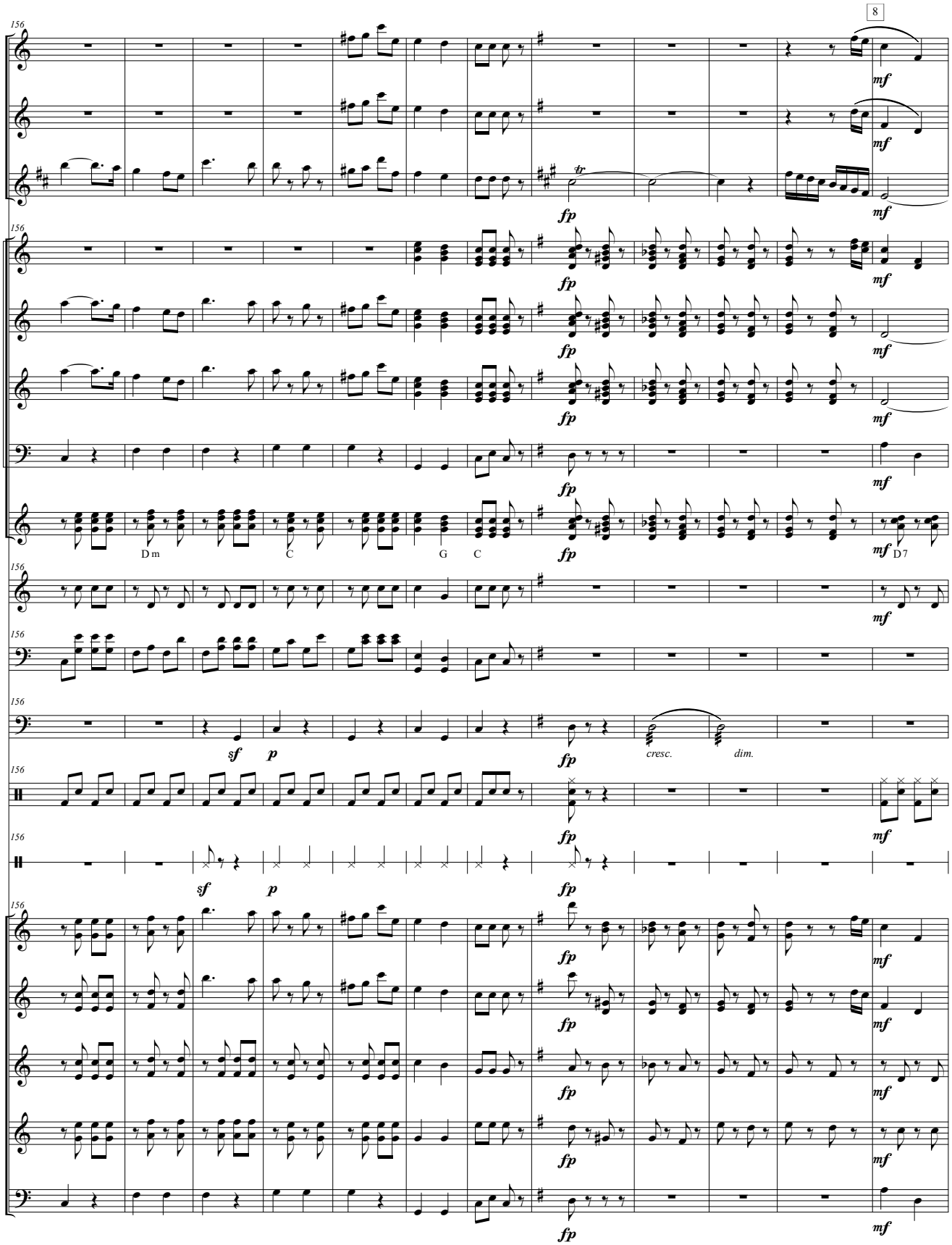
8
156
mf
fp
tr
Dm
C
G
C
D7
sf
p
cresc.
dim.

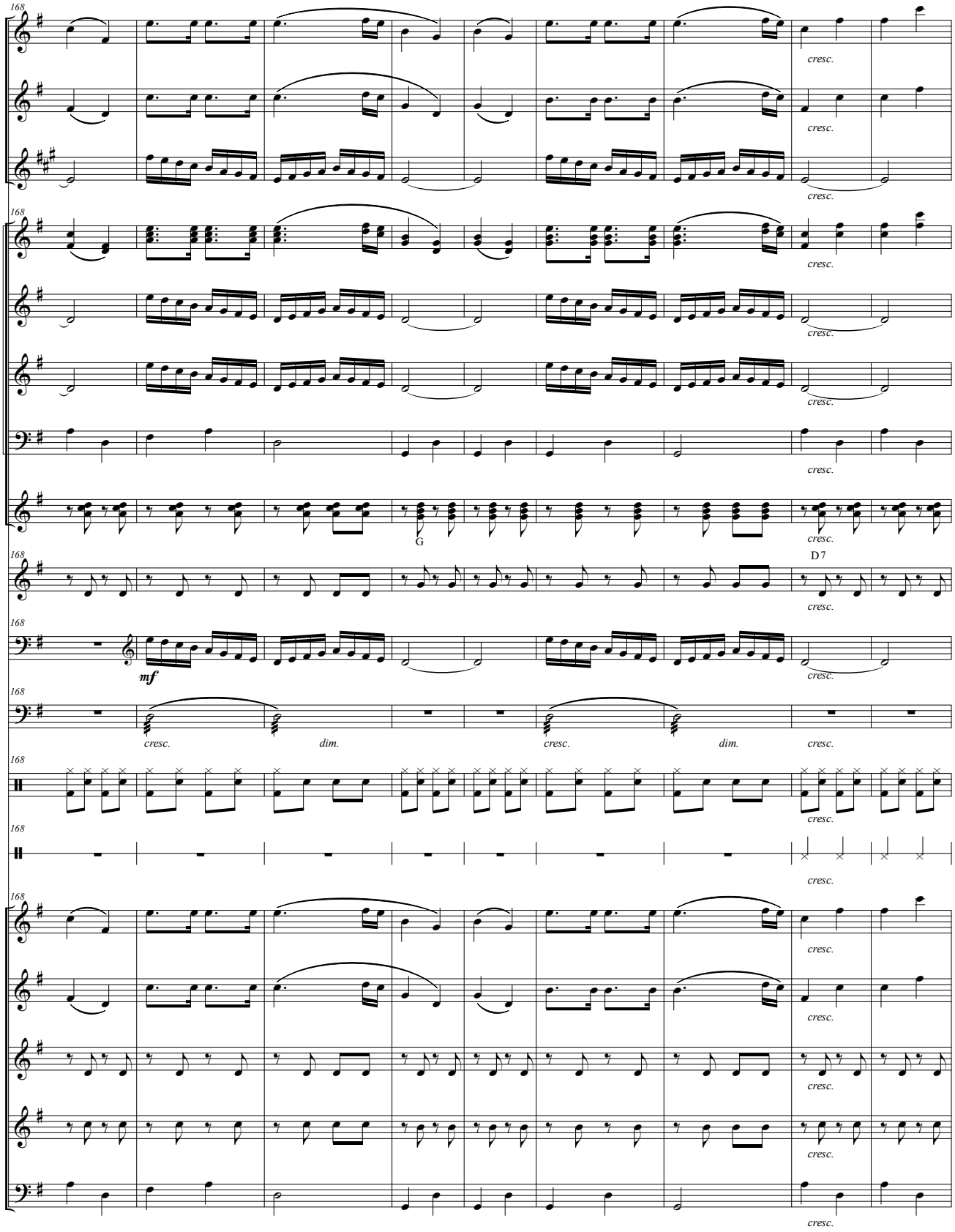
168
cresc.
G
D7
mf
dim.

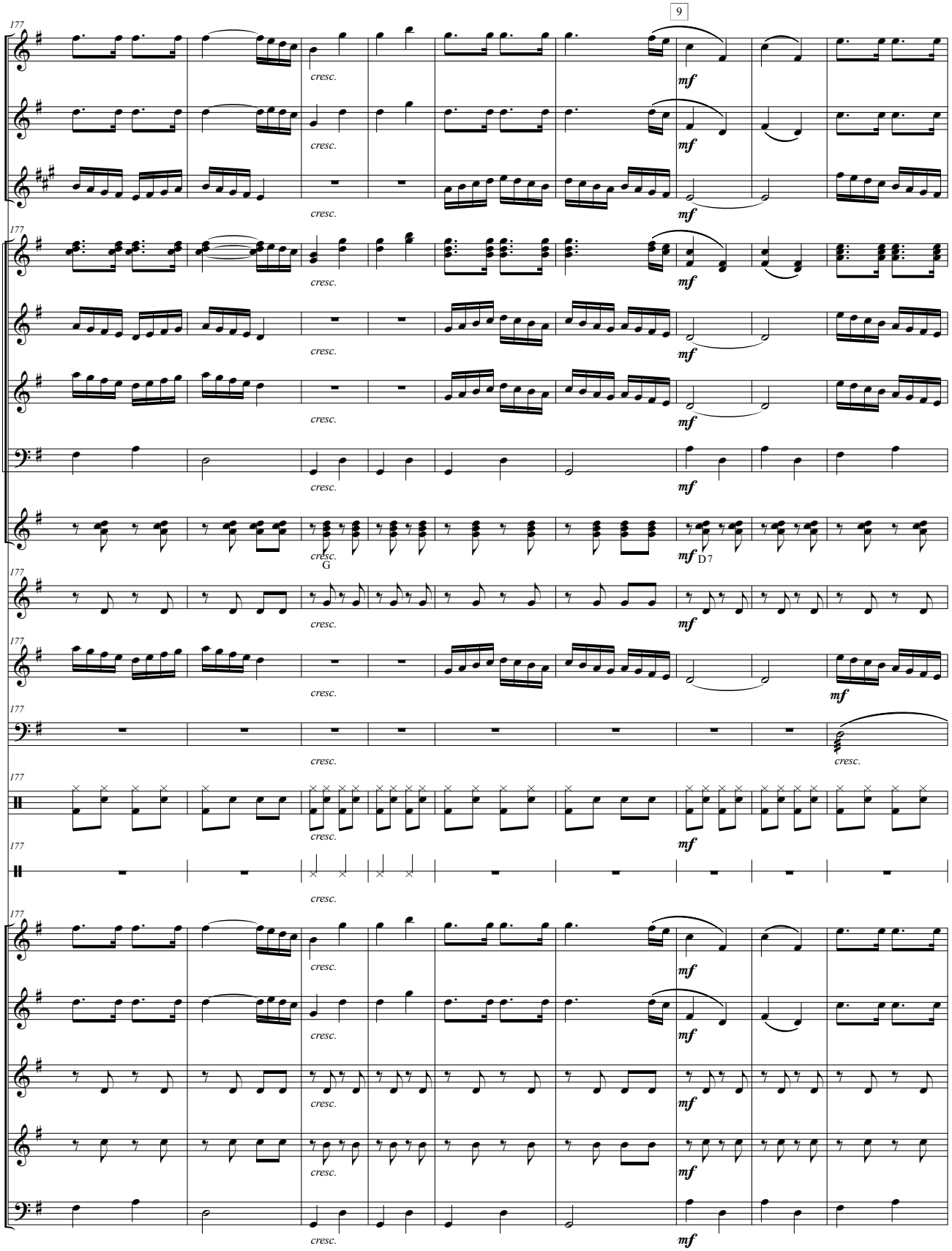
9
177
cresc.
mf
G
D7

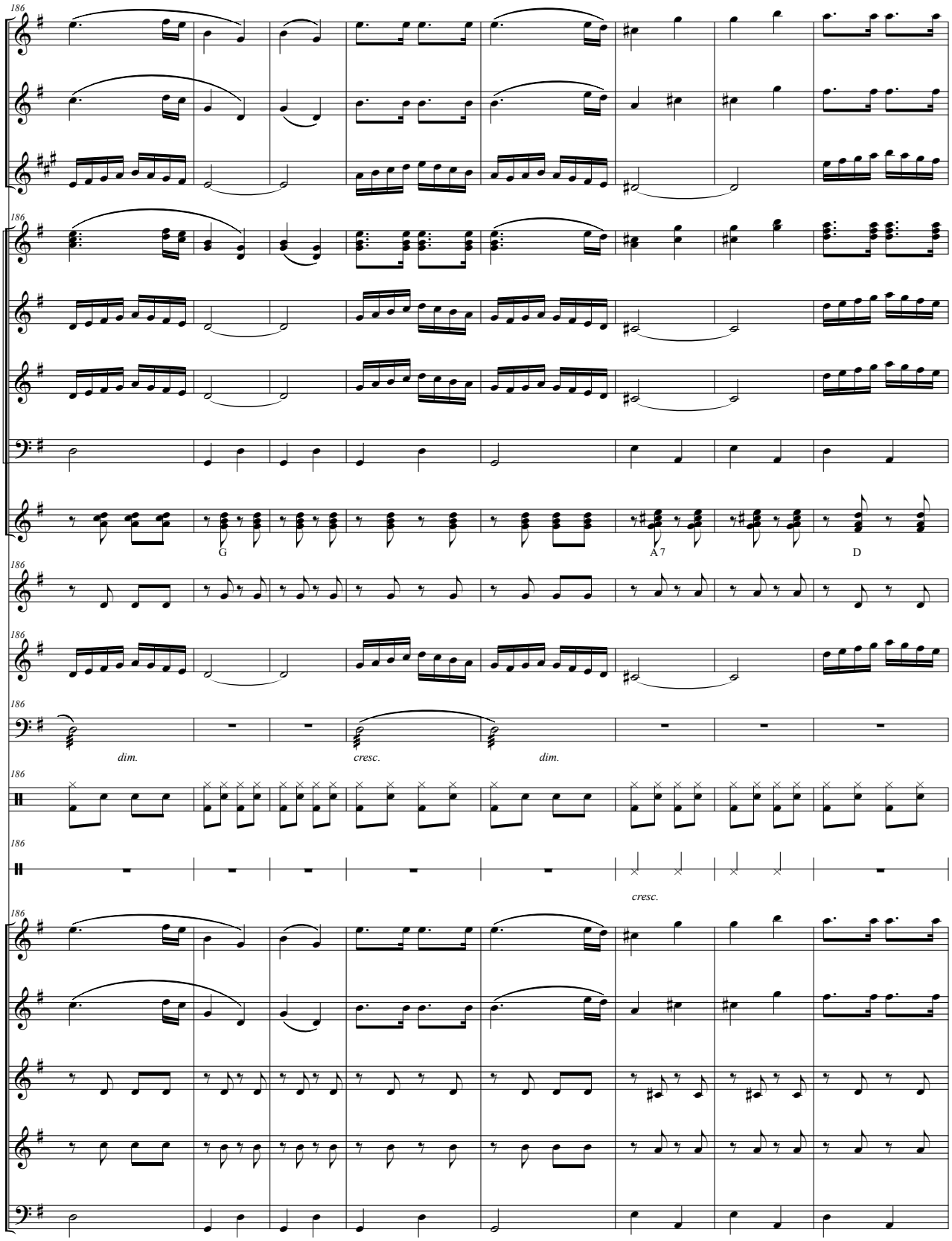
186
G
A 7
D
dim.
cresc.
dim.
cresc.

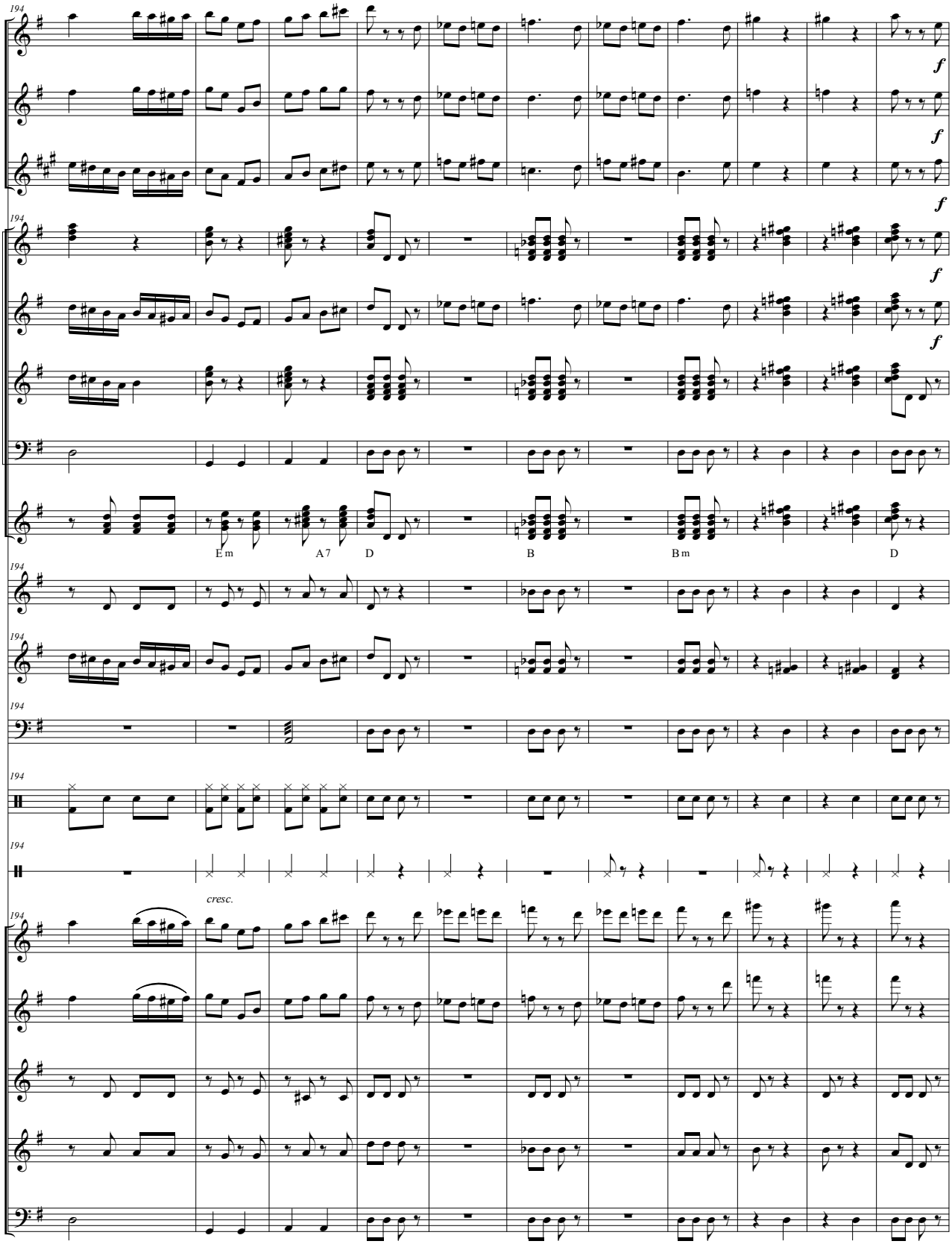
194
f
Em
A7
D
B
Bm
D
cresc.

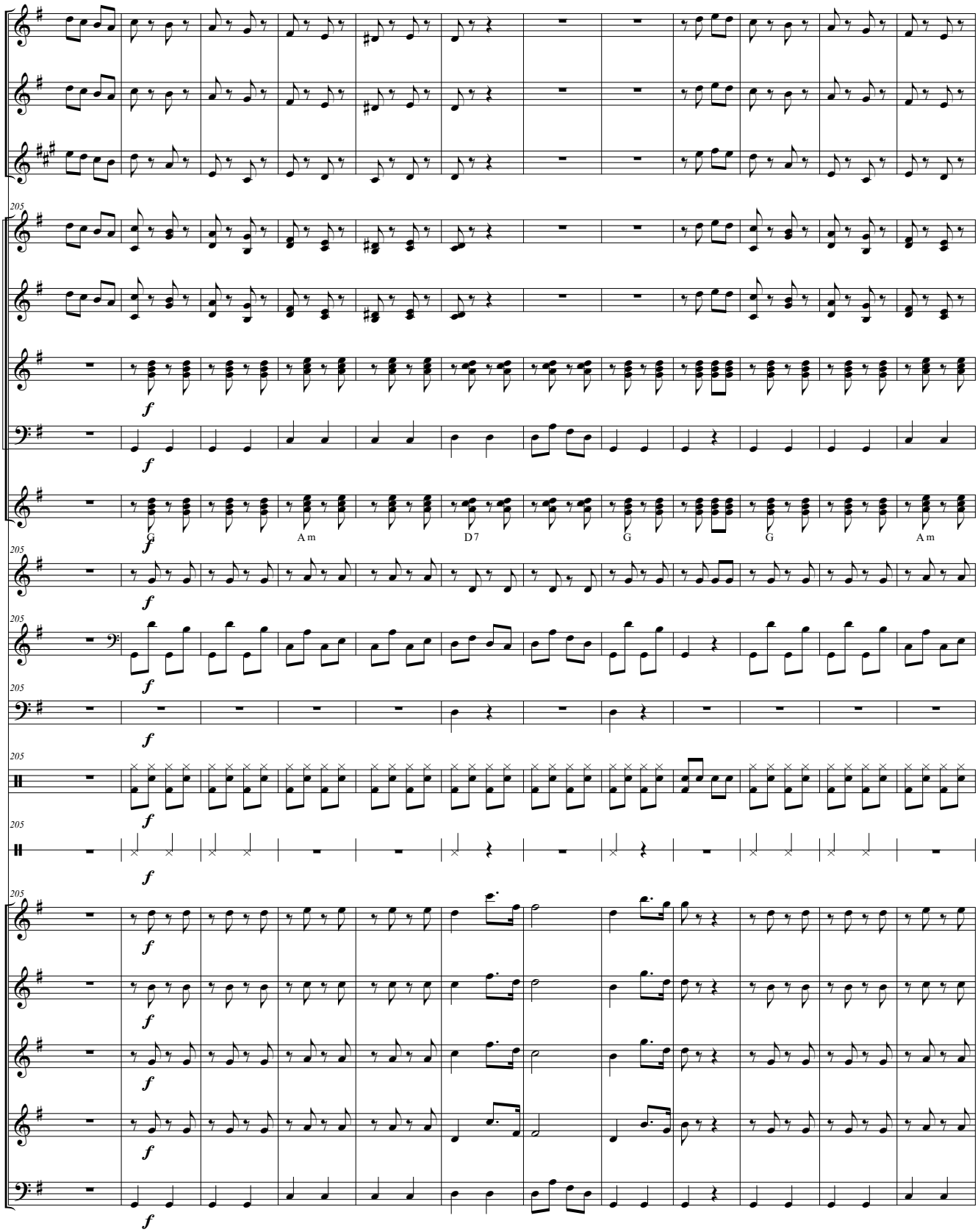
205
f
G
A m
D 7
G
G
A m

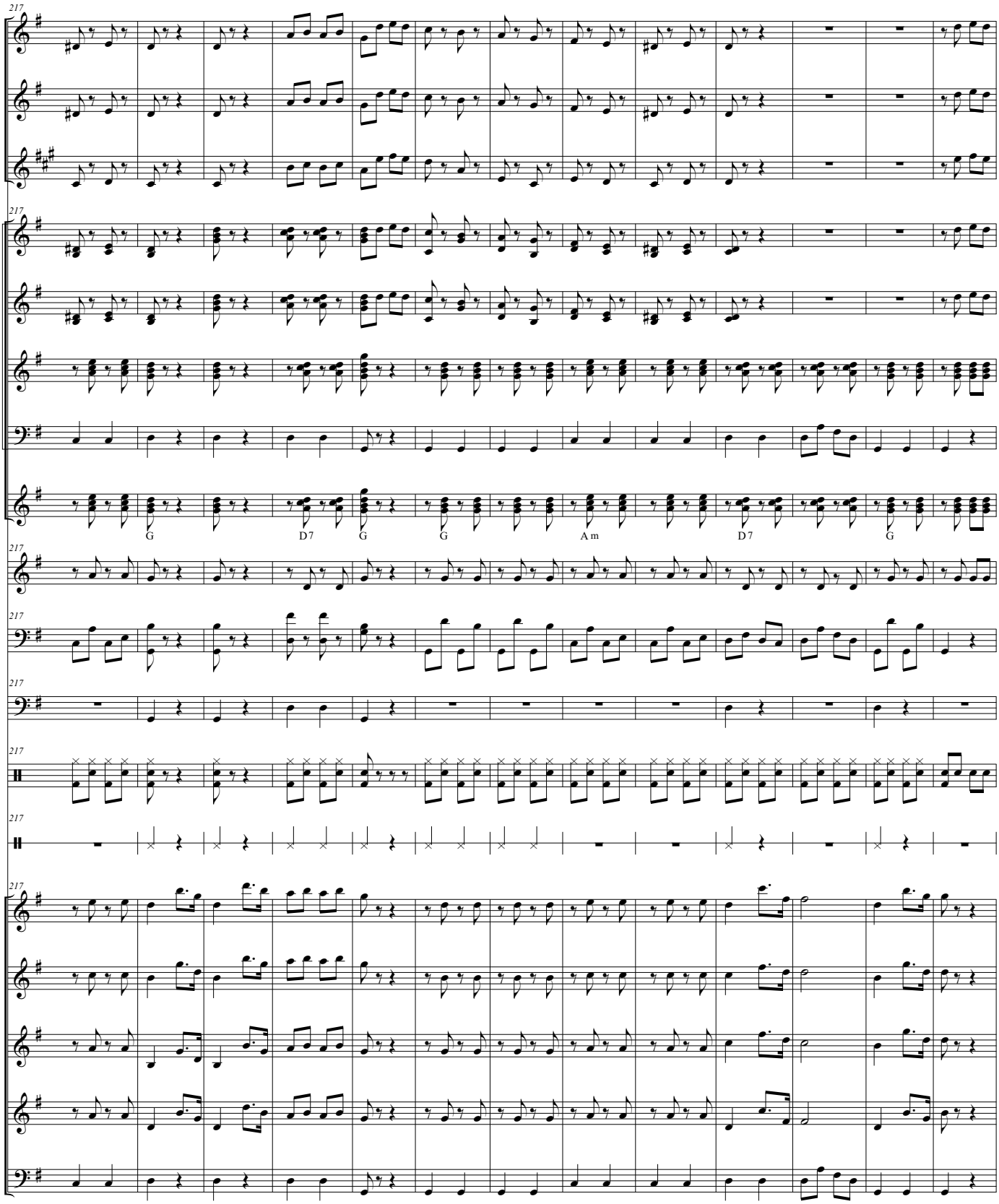
217
G
D7
G
G
Am
D7
G

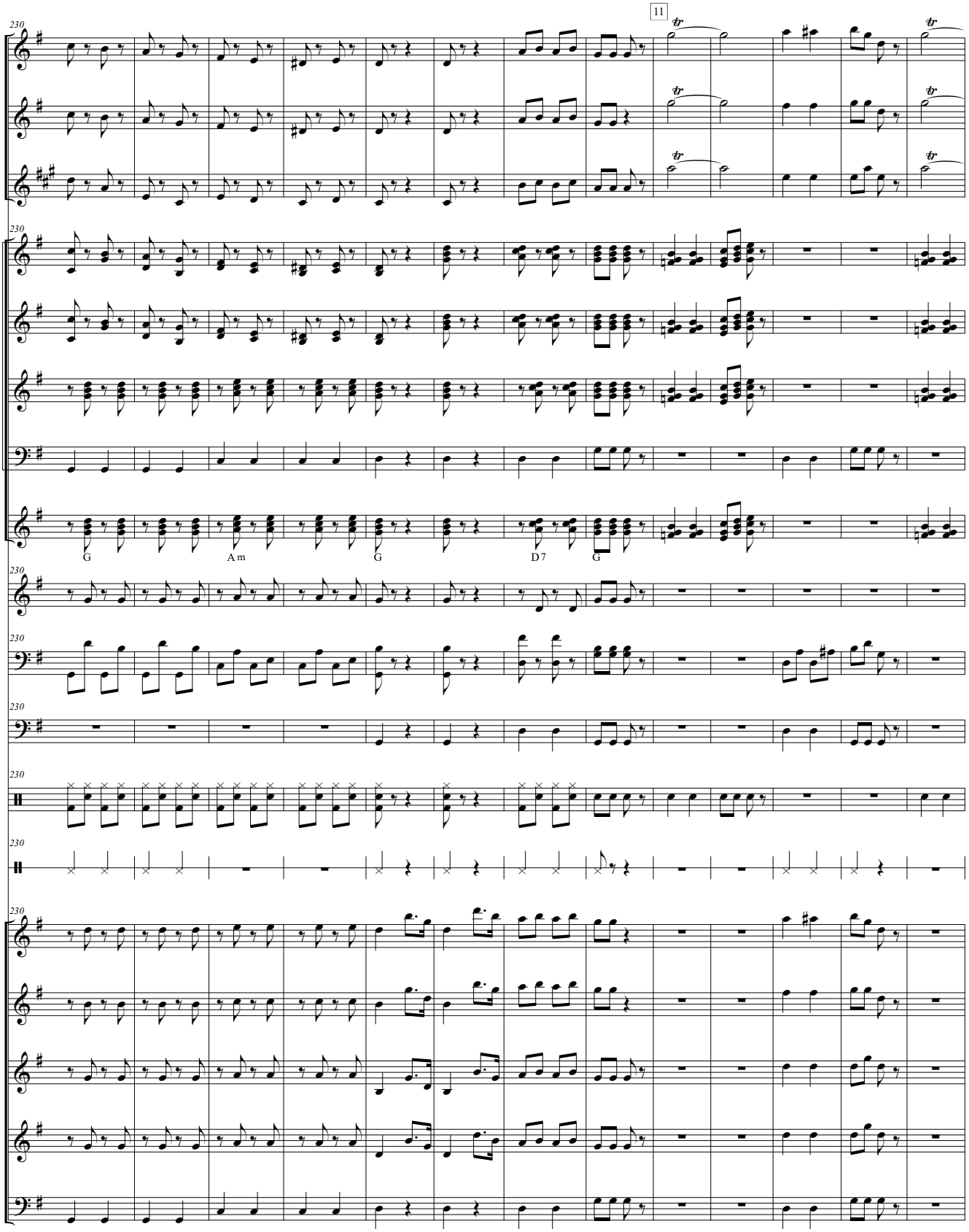
11
230
G
Am
G
D7
G

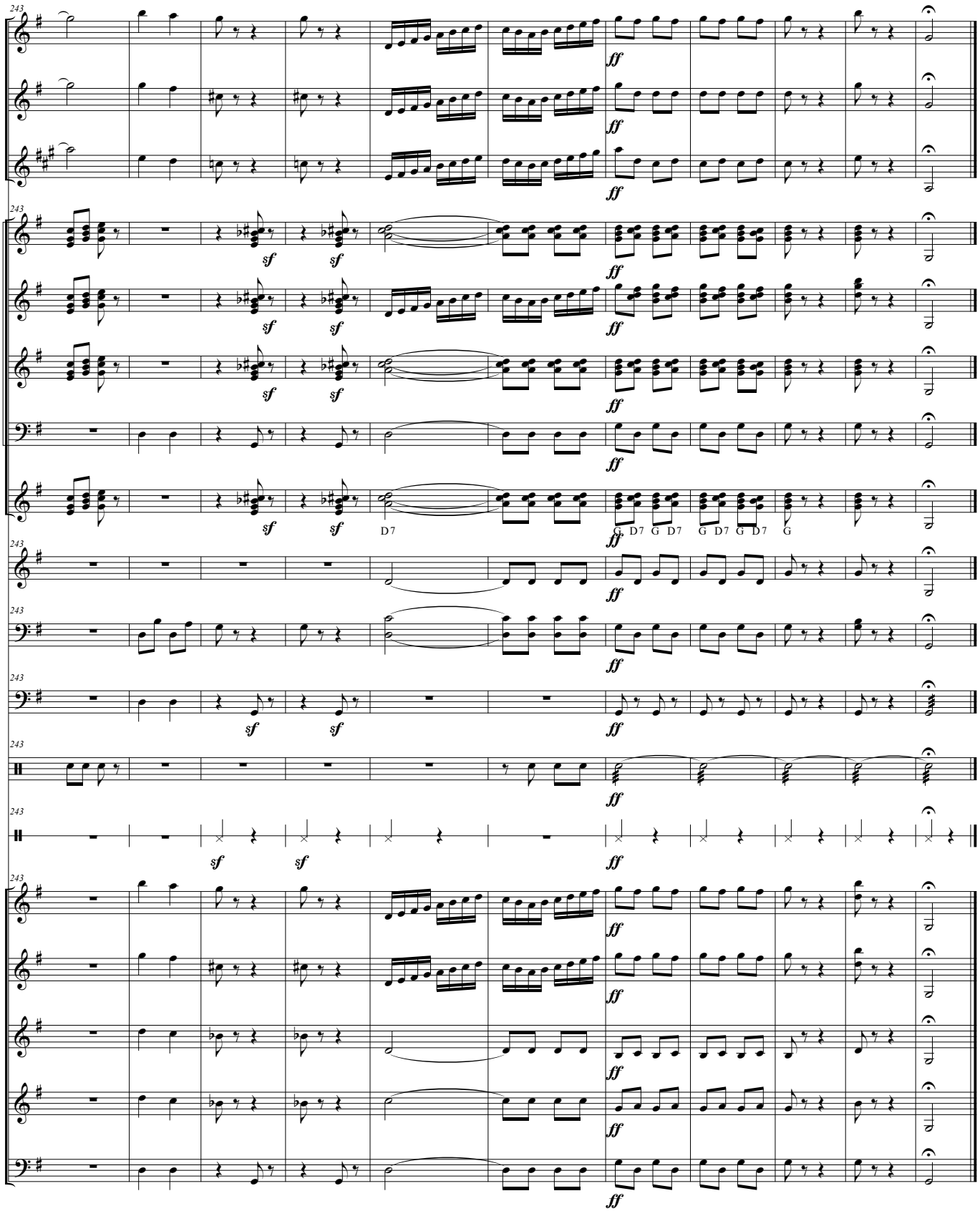
243
sf
ff
D7
G D7 G D7 G D7 G D7 G

НА ПОЛЮВАННІ (ПОЛЬКА)

Score

Й.Штраус

О.

Allegretto grazioso

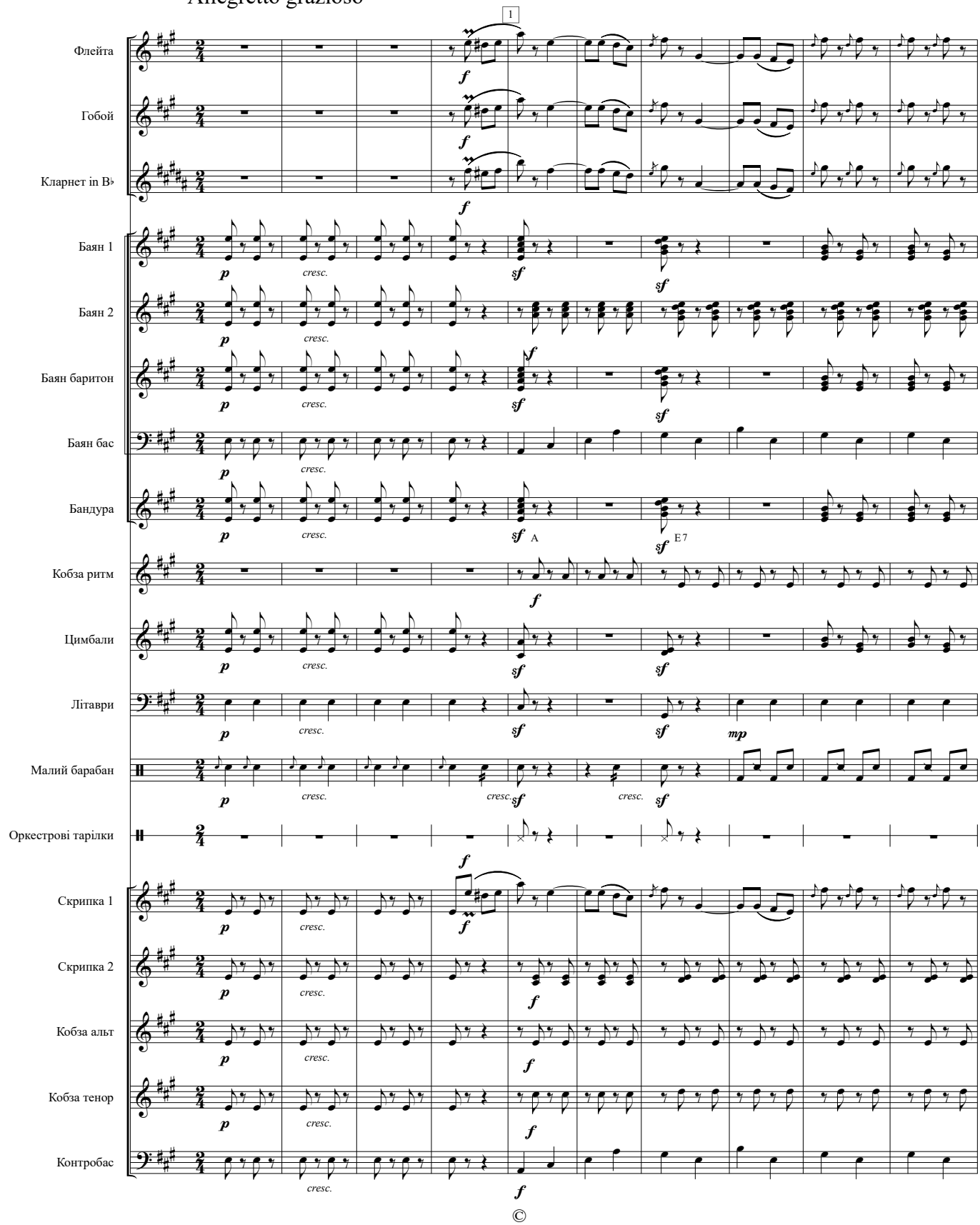

©

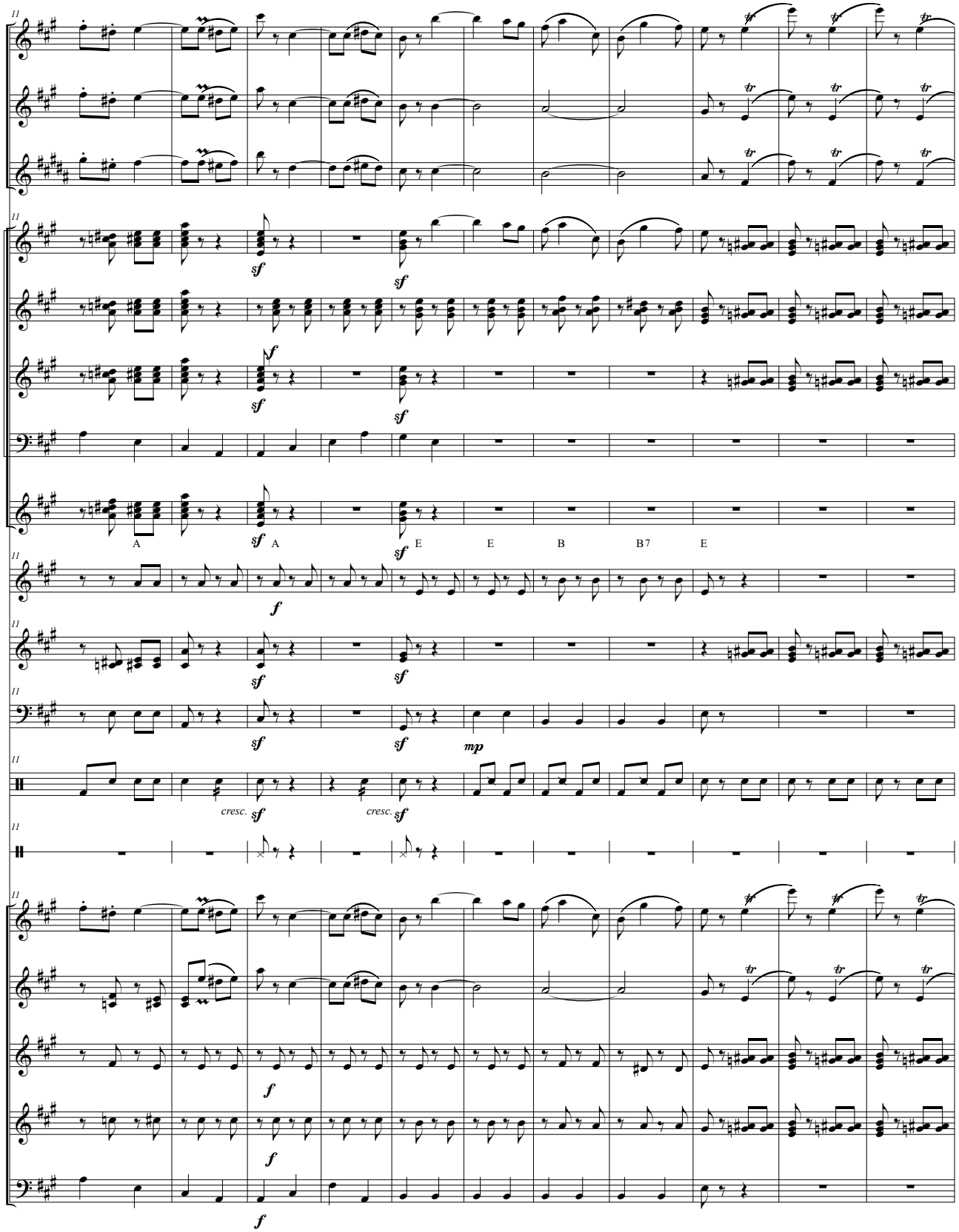
A
A
E
E
B
B7
E
cresc.
cresc.

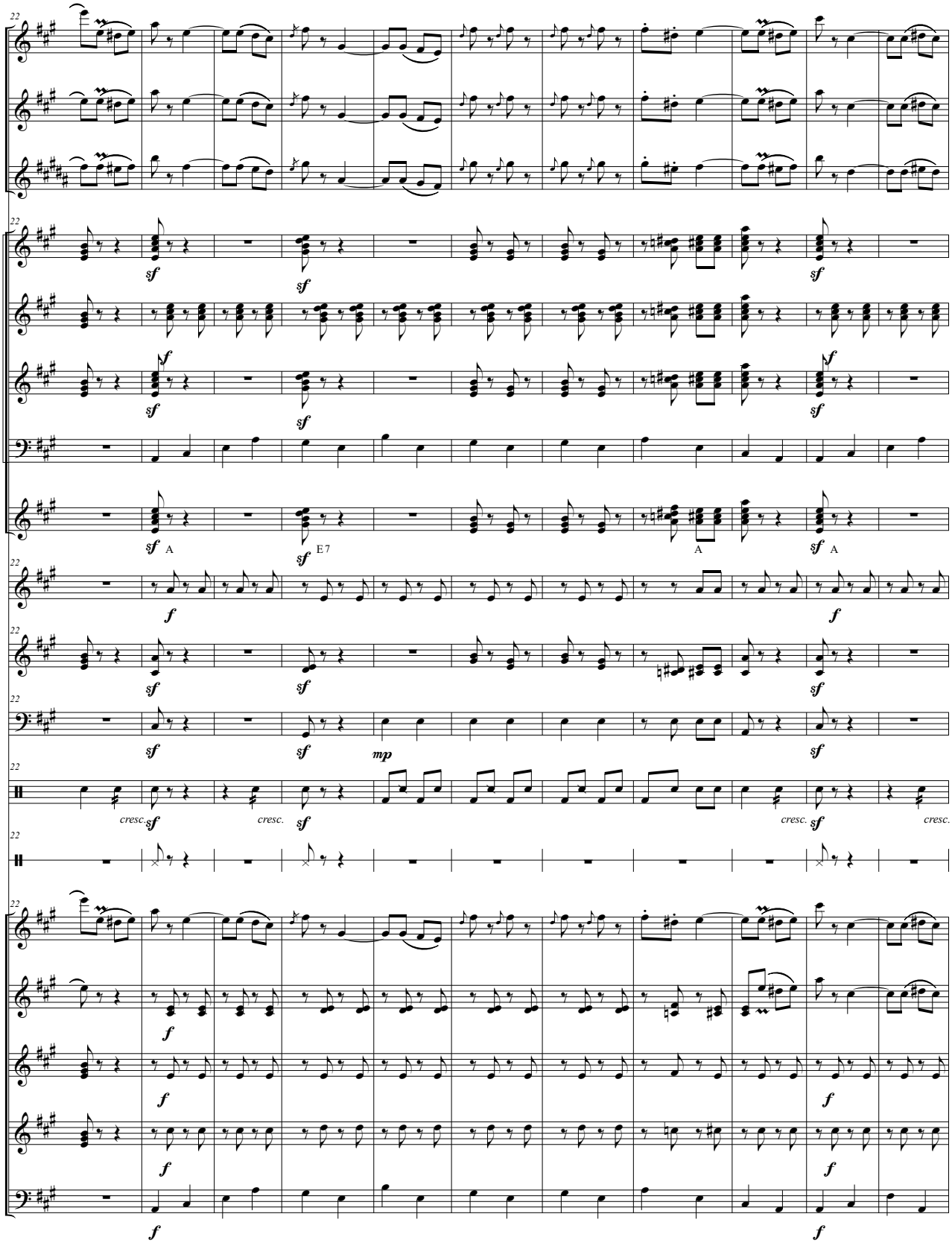
22
sf
f
mp
cresc.
A
E7

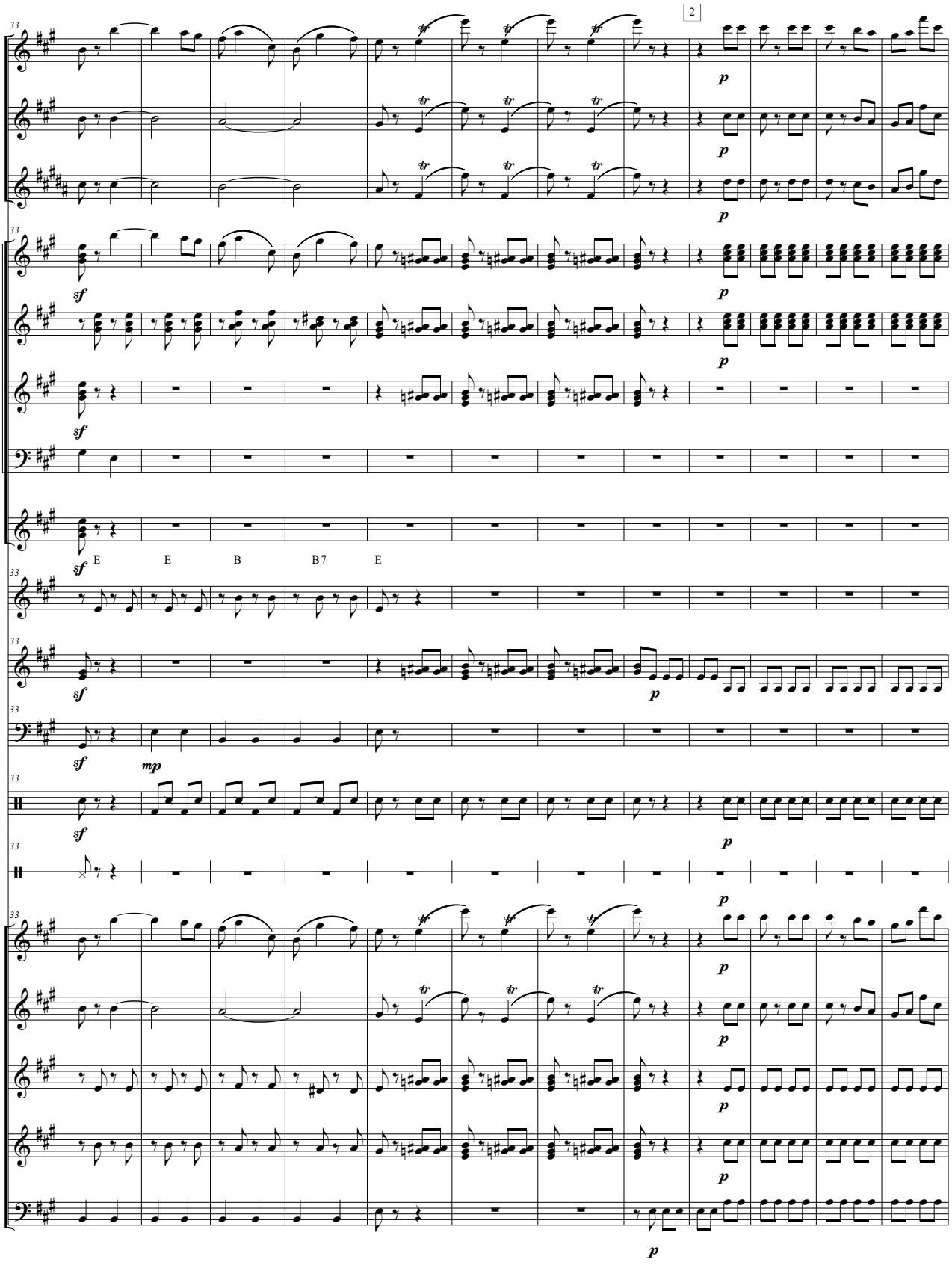
2
E
E
B
B7
E

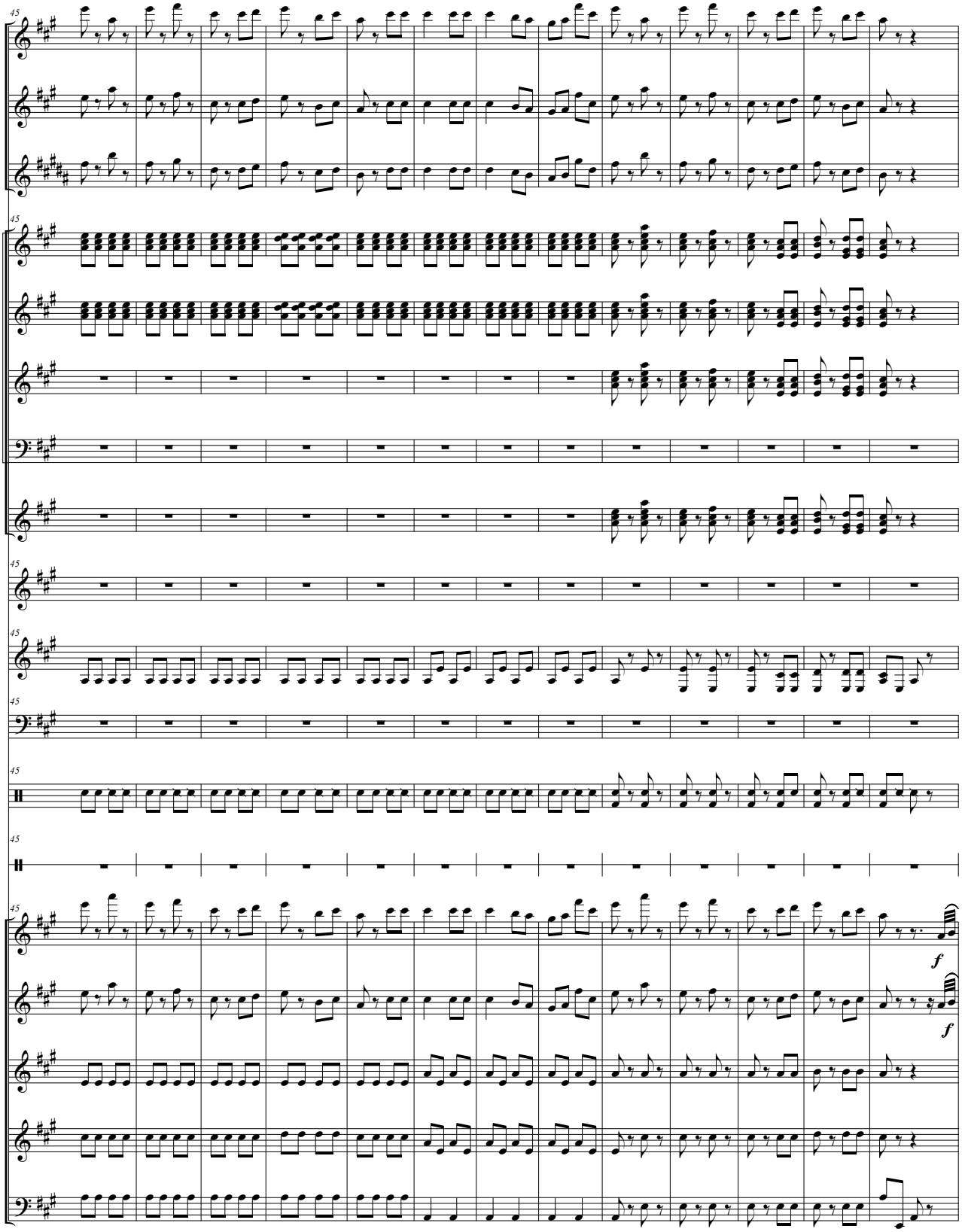
45
f
f

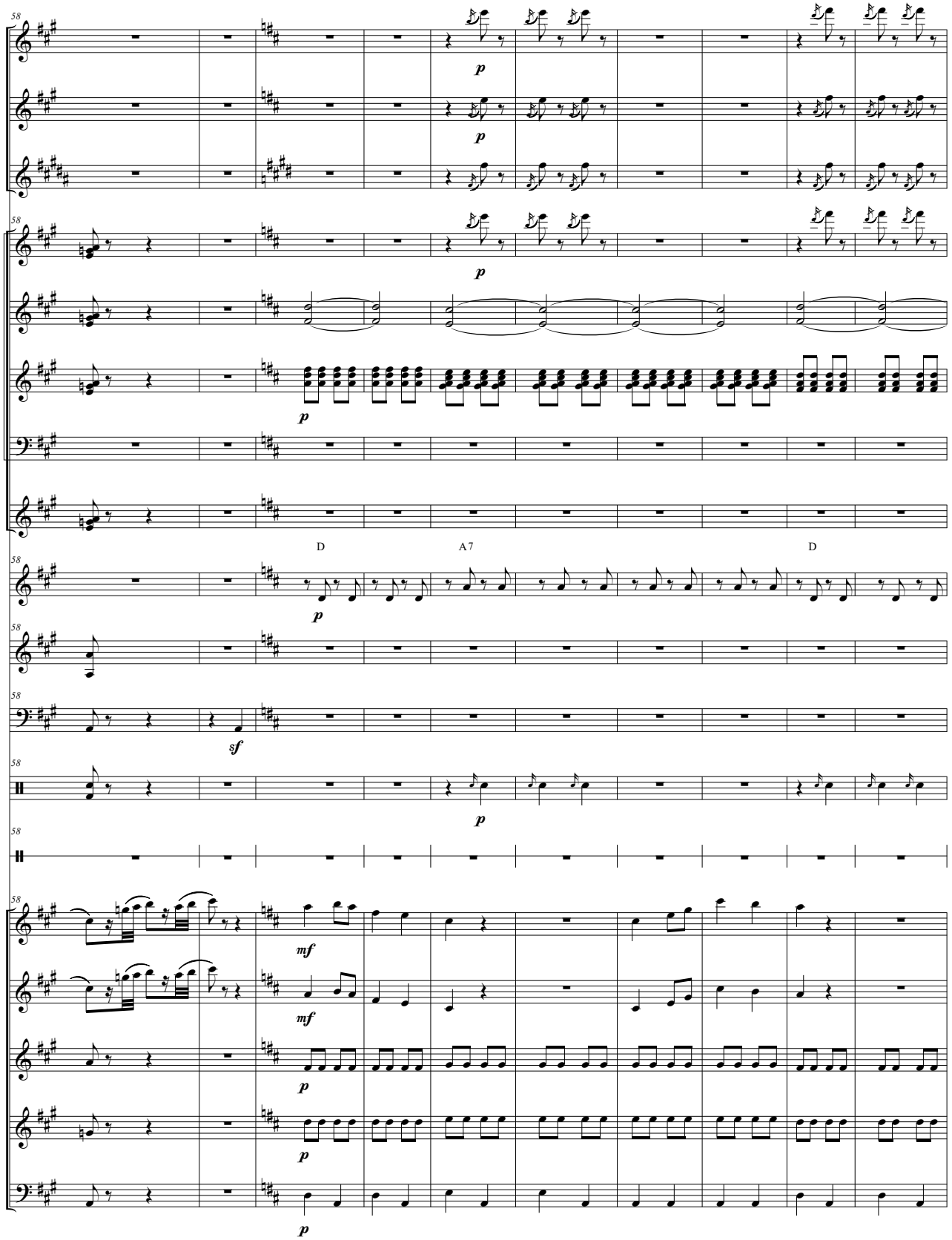
58
p
58
p
58
p
p
D
A 7
D
58
p
58
58
sf
58
p
58
58
mf
mf
p
p
p

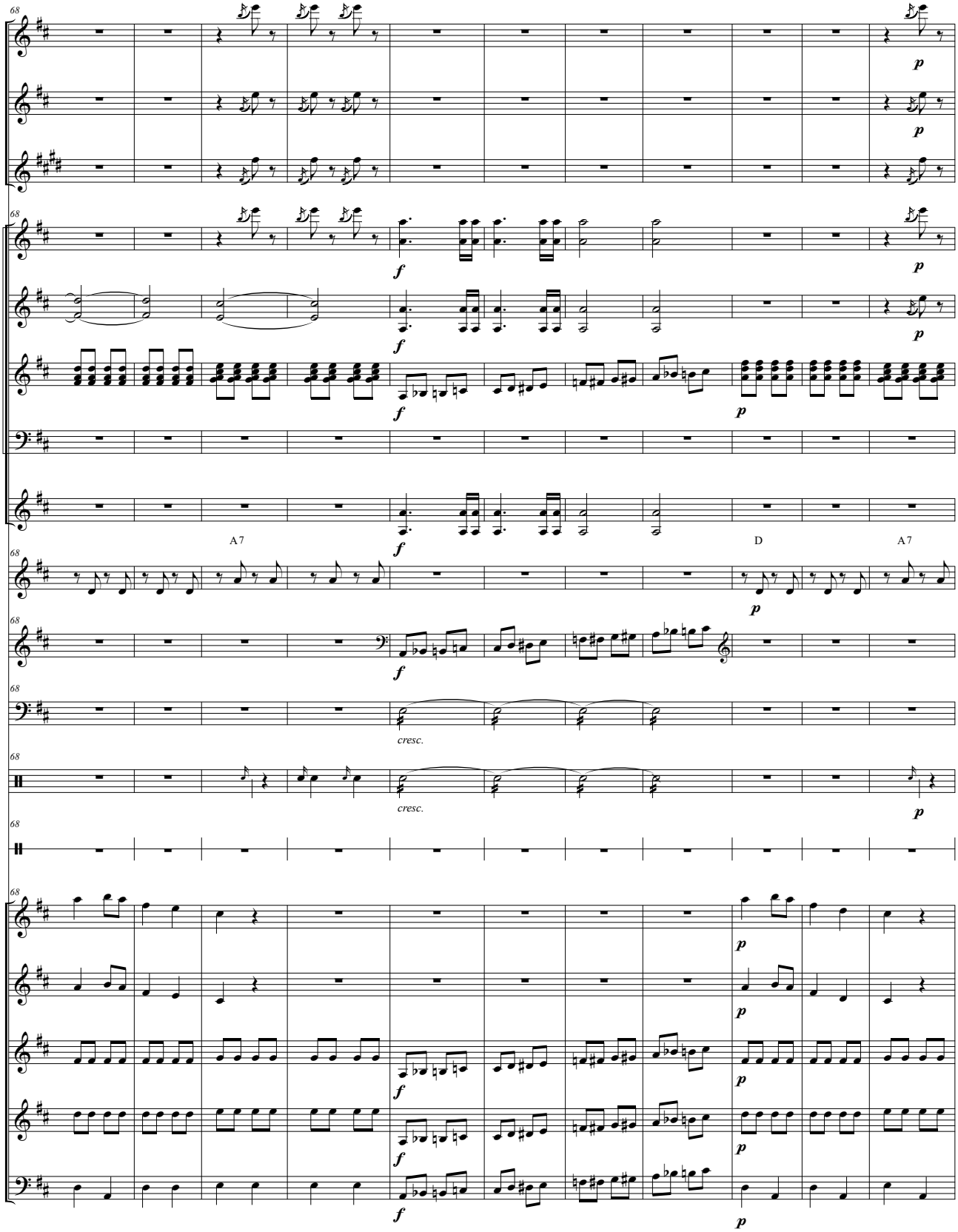
68
p
f
A7
D
A7
cresc.

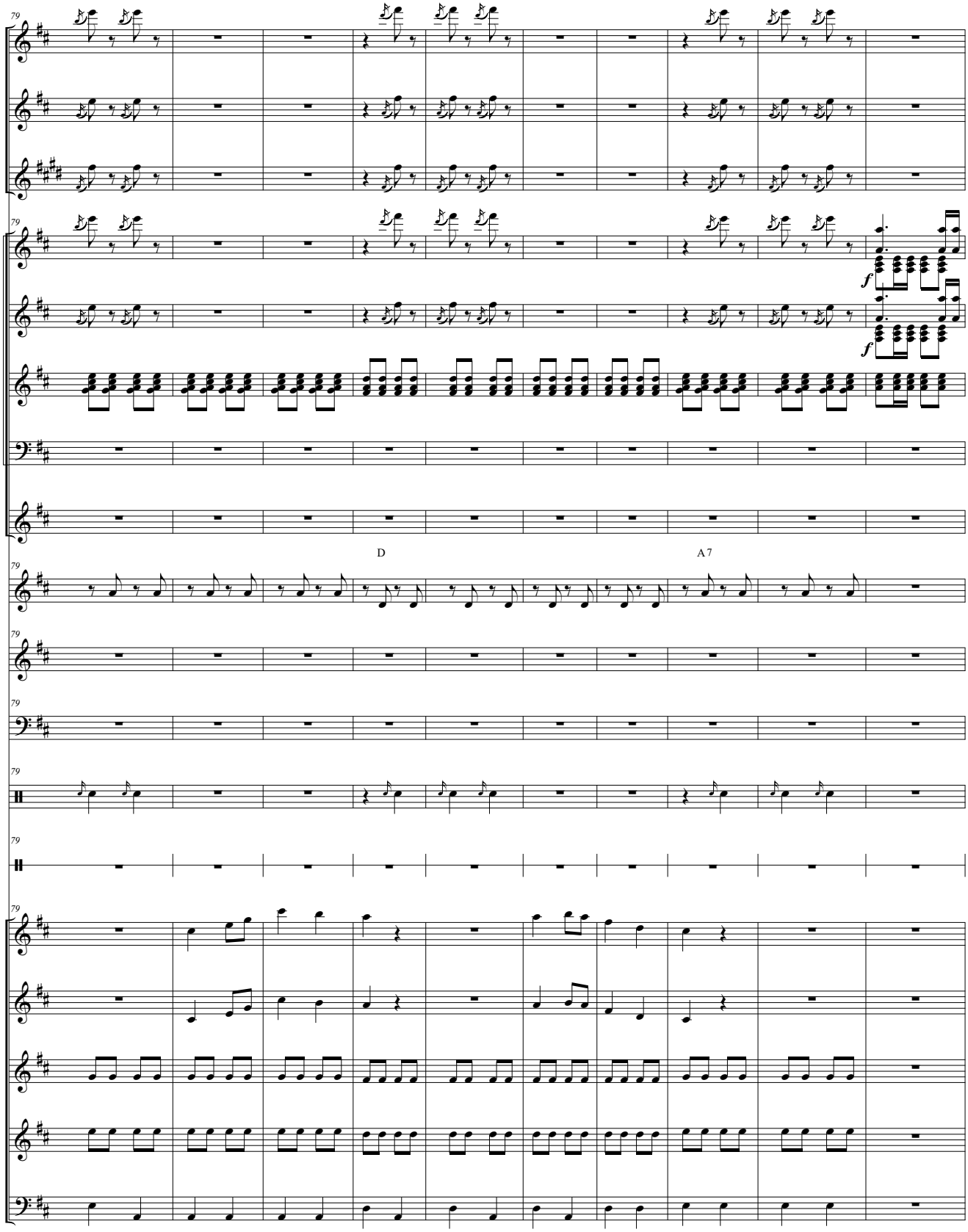
79
f
f
D
A 7

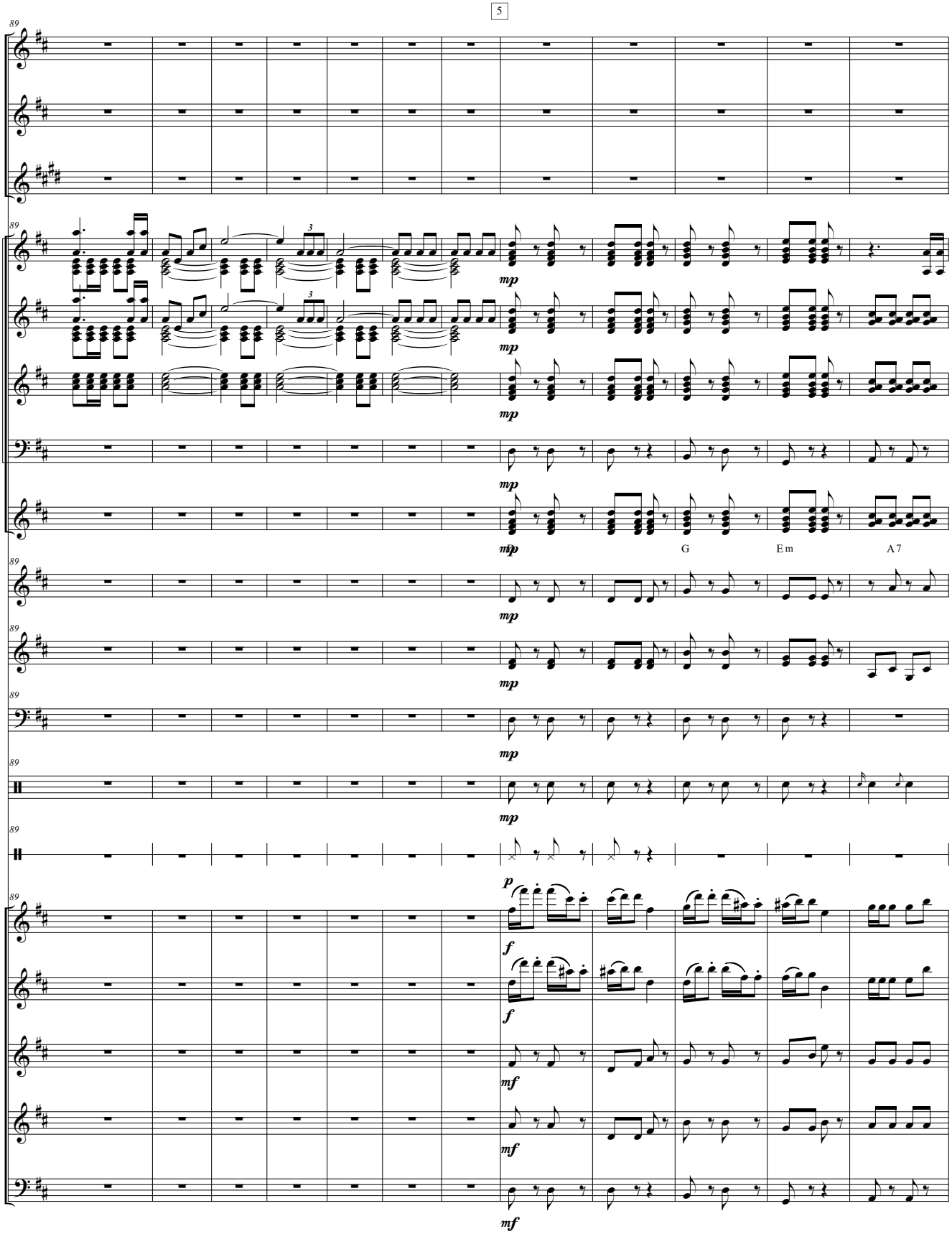
89
mp
G
Em
A7
p
f
mf

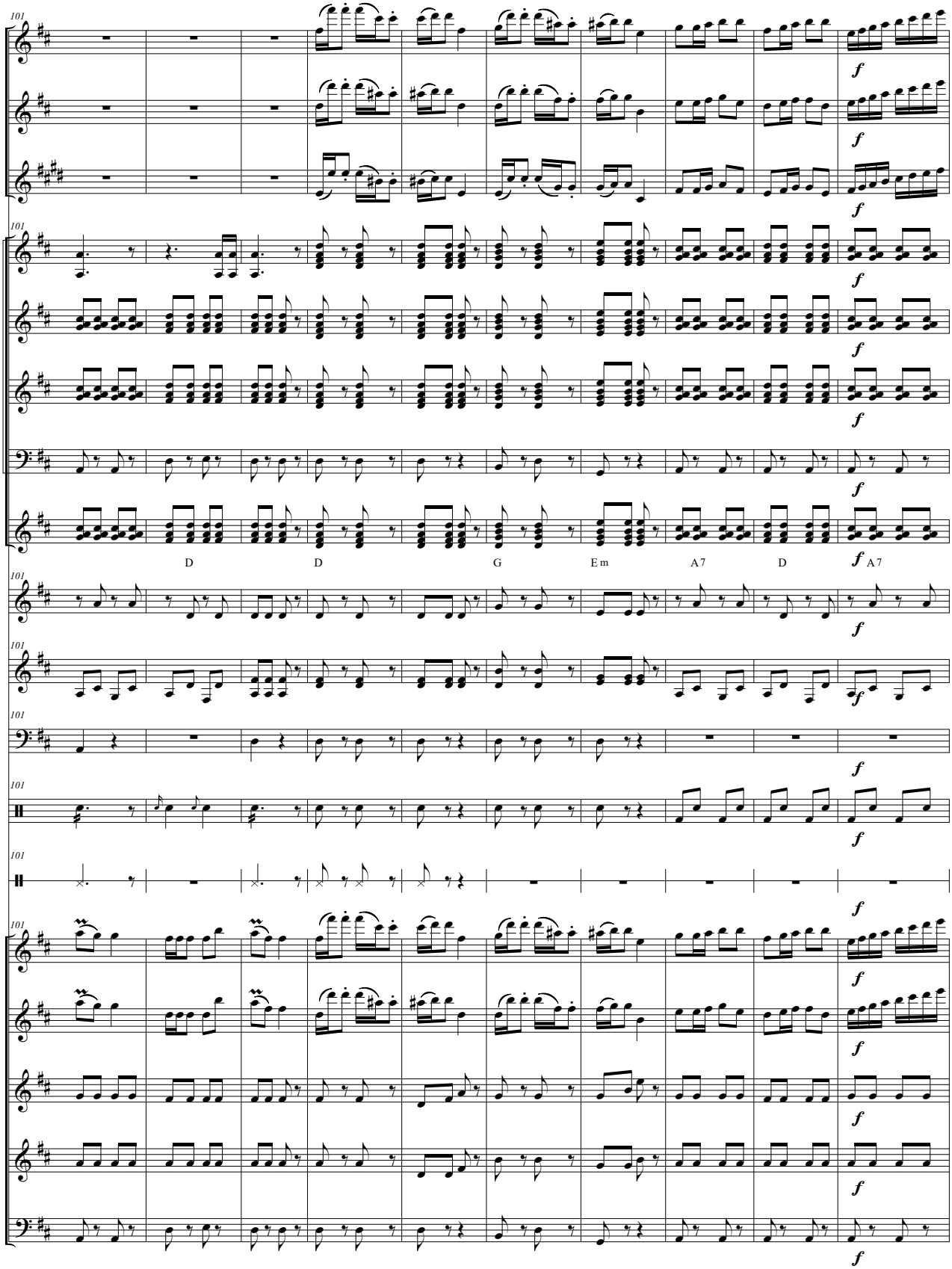
101
f
D
D
G
Em
A7
D
A7

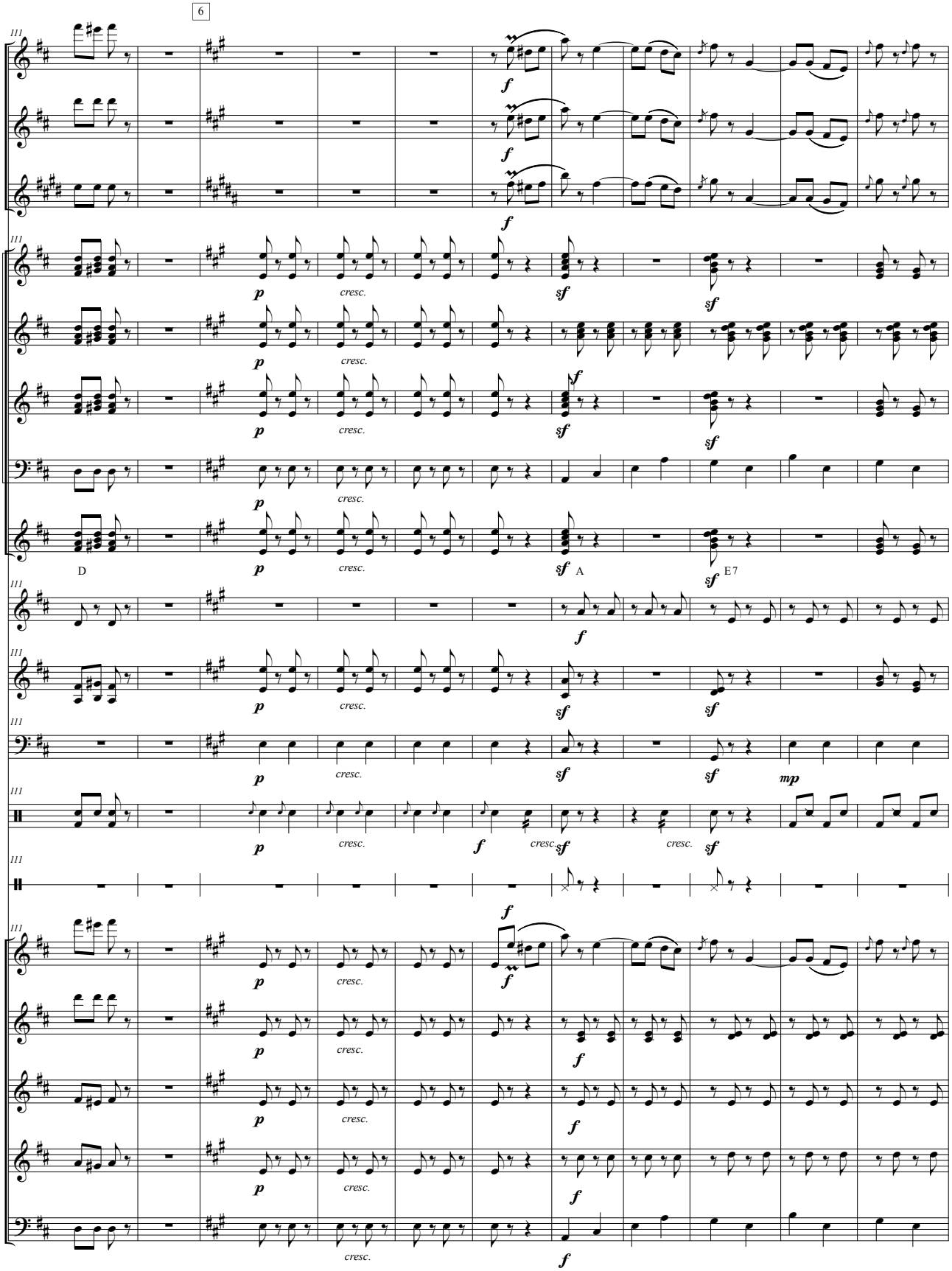
6
D
A
E7

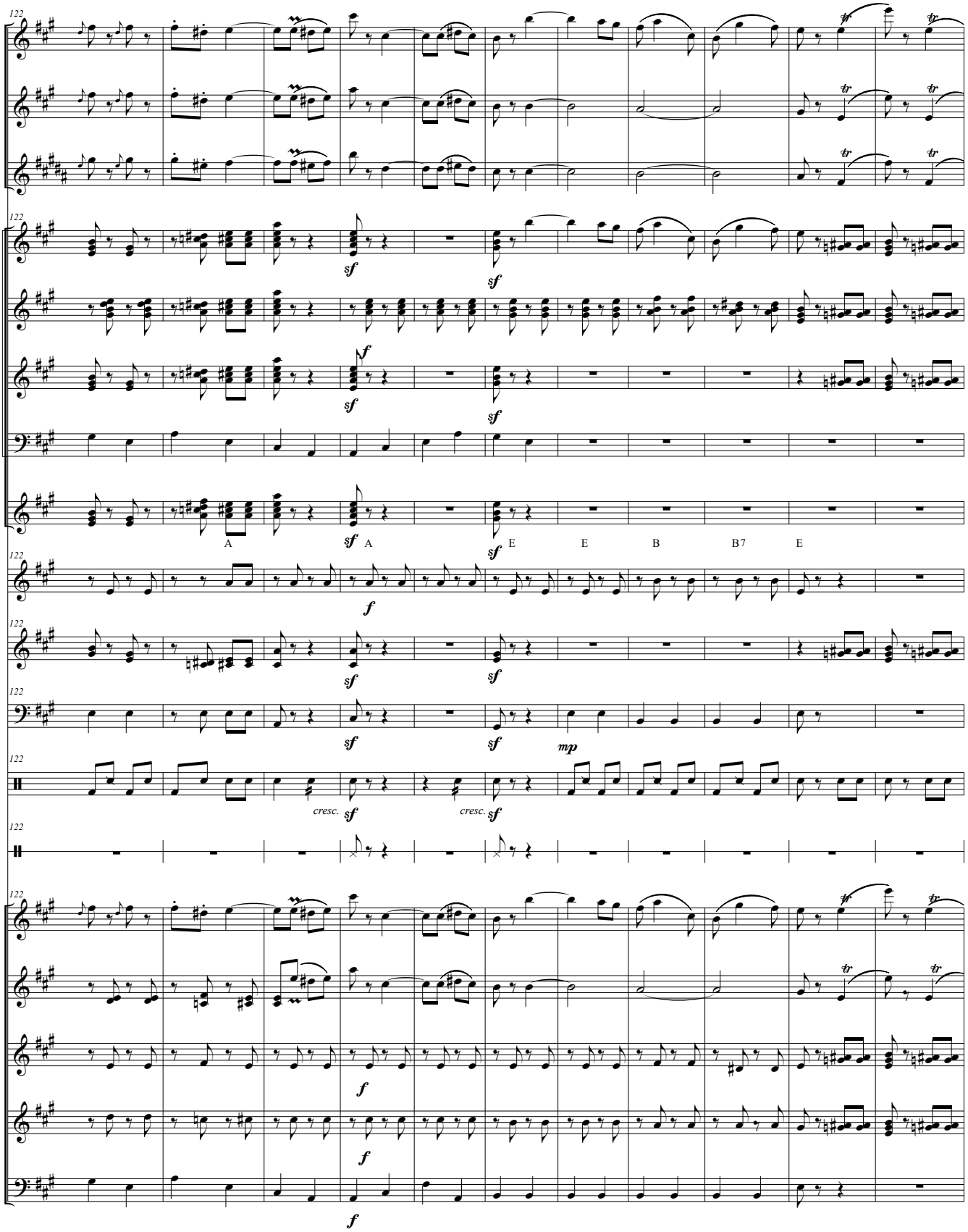
122
sf
A
E
B
B7
f
mp
cresc.

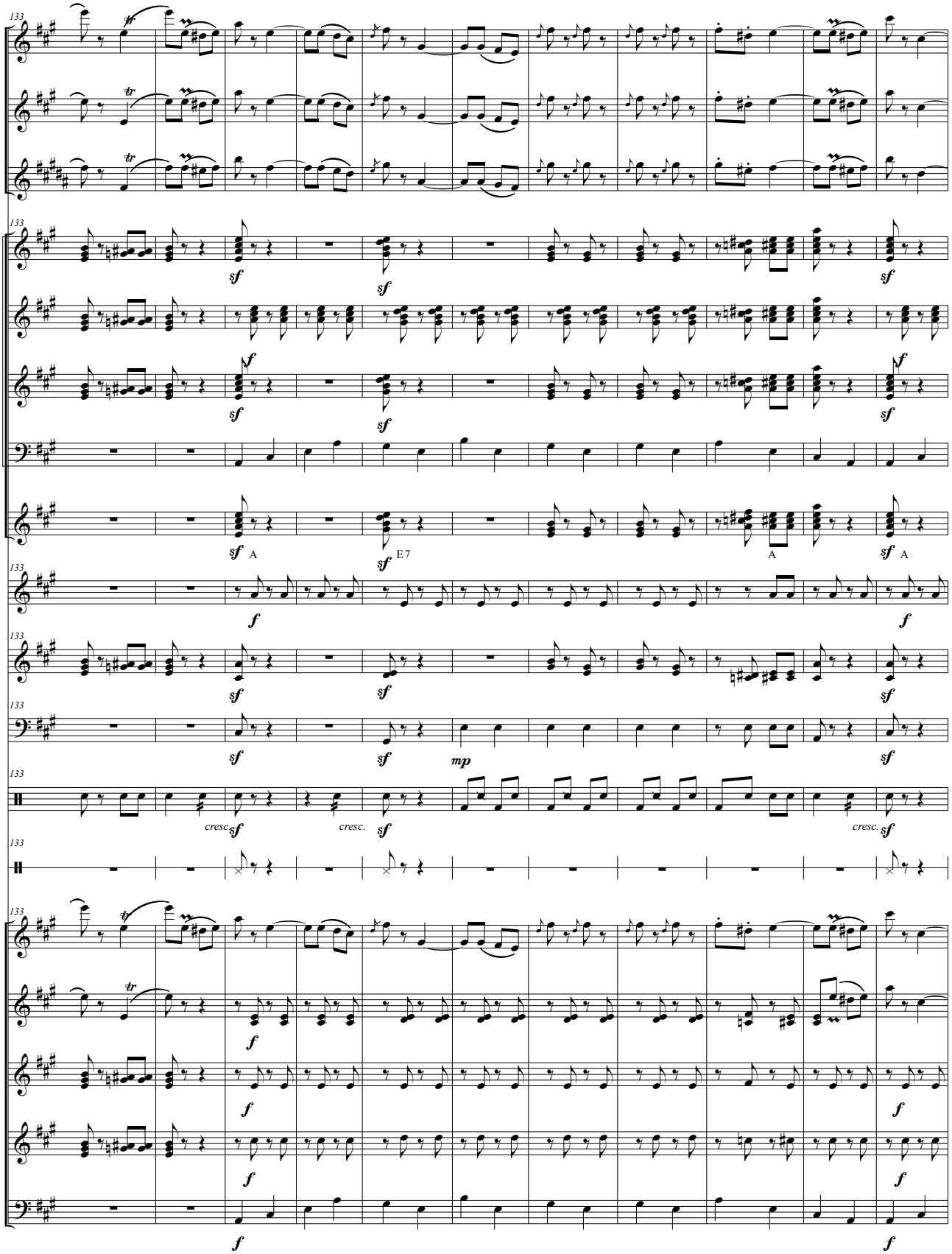
133
sf
A
E7
f
mp
cresc.

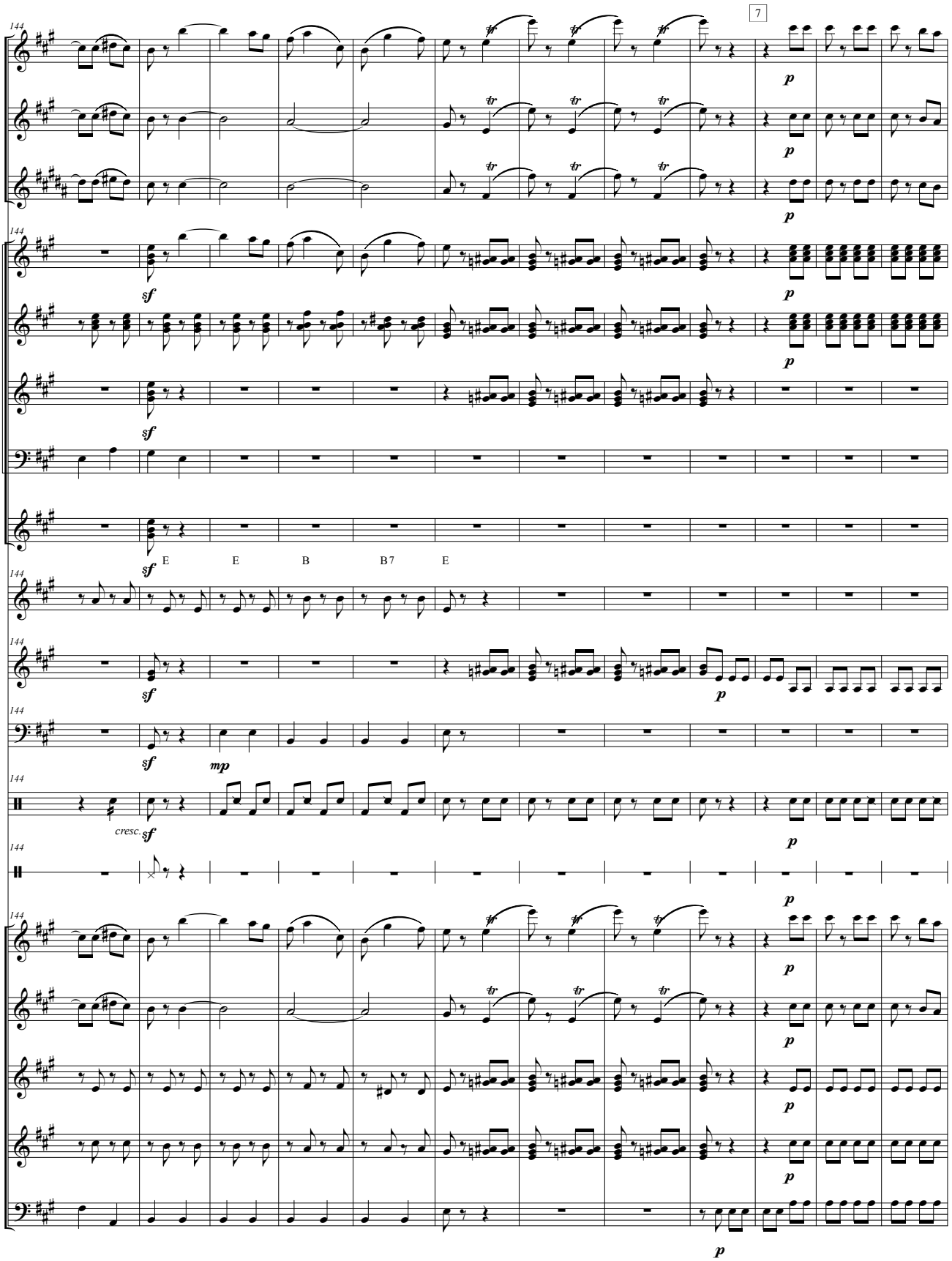
7
144
sf
p
E
E
B
B7
E
mp
cresc.

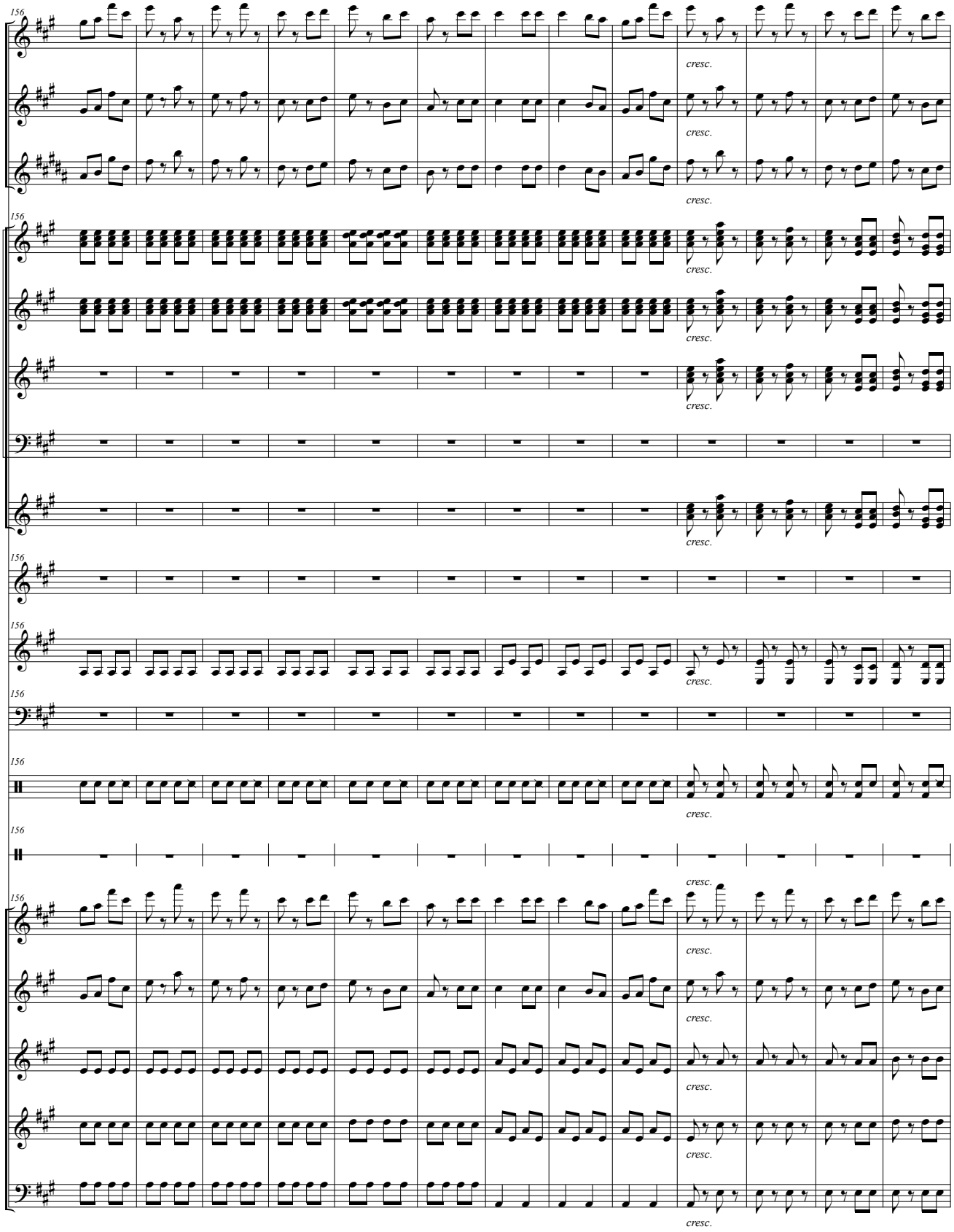
156
cresc.

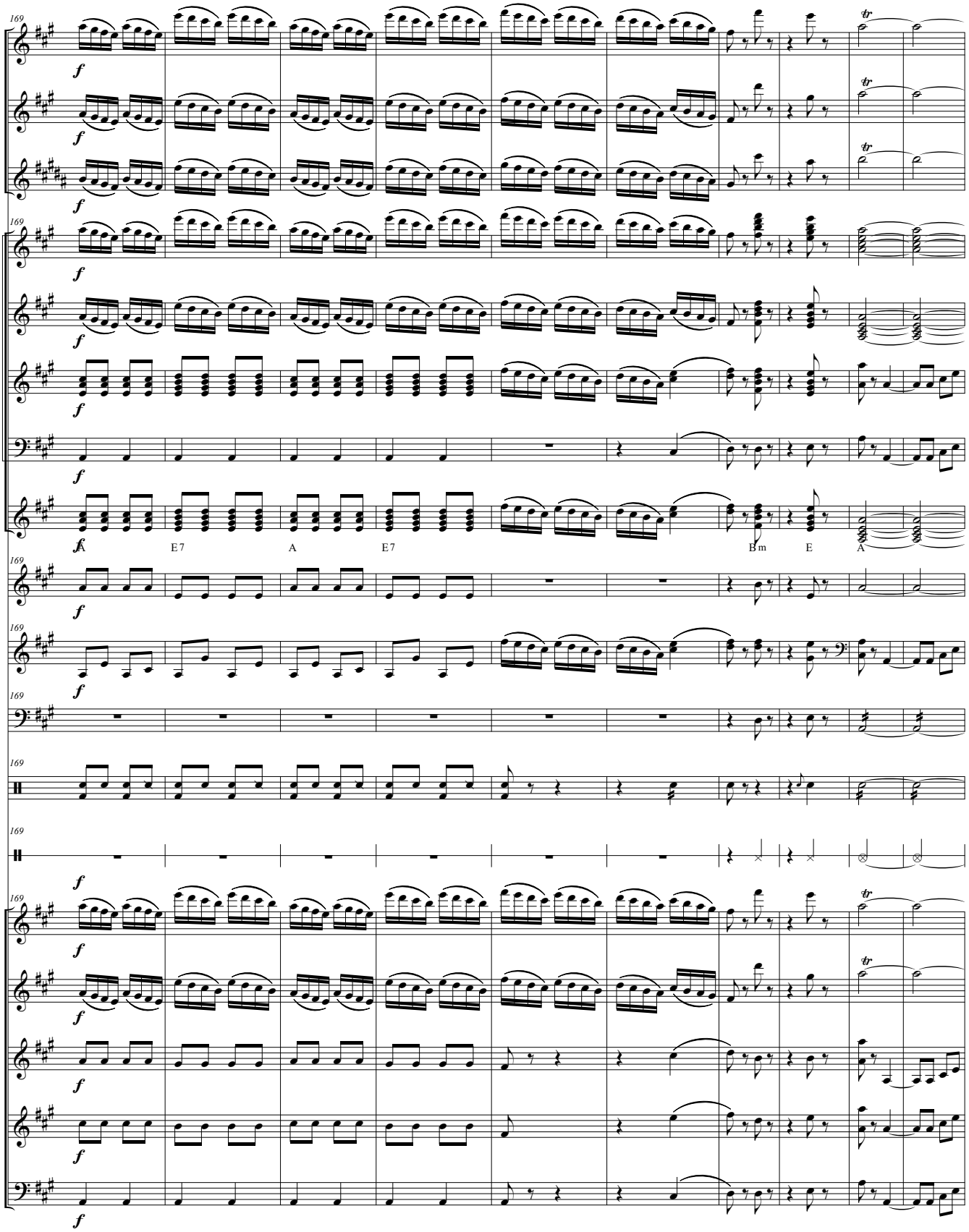
169
f
A
E7
A
E7
Bm
E
A

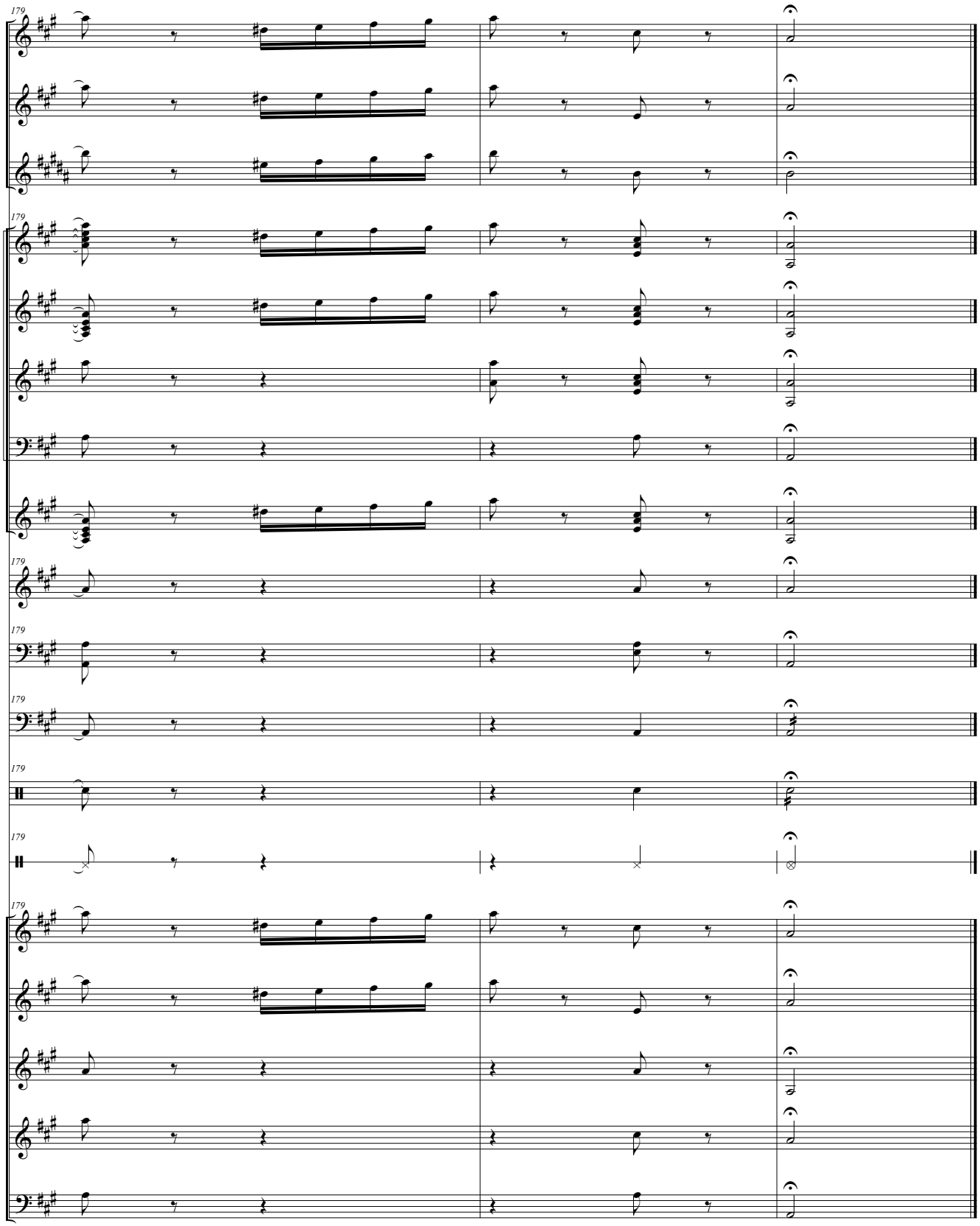
179
179
179
179
179
179
179
179

Score

ТРІК-ТРАК

полька-галоп

Й.Штраус
Є.Висоцька

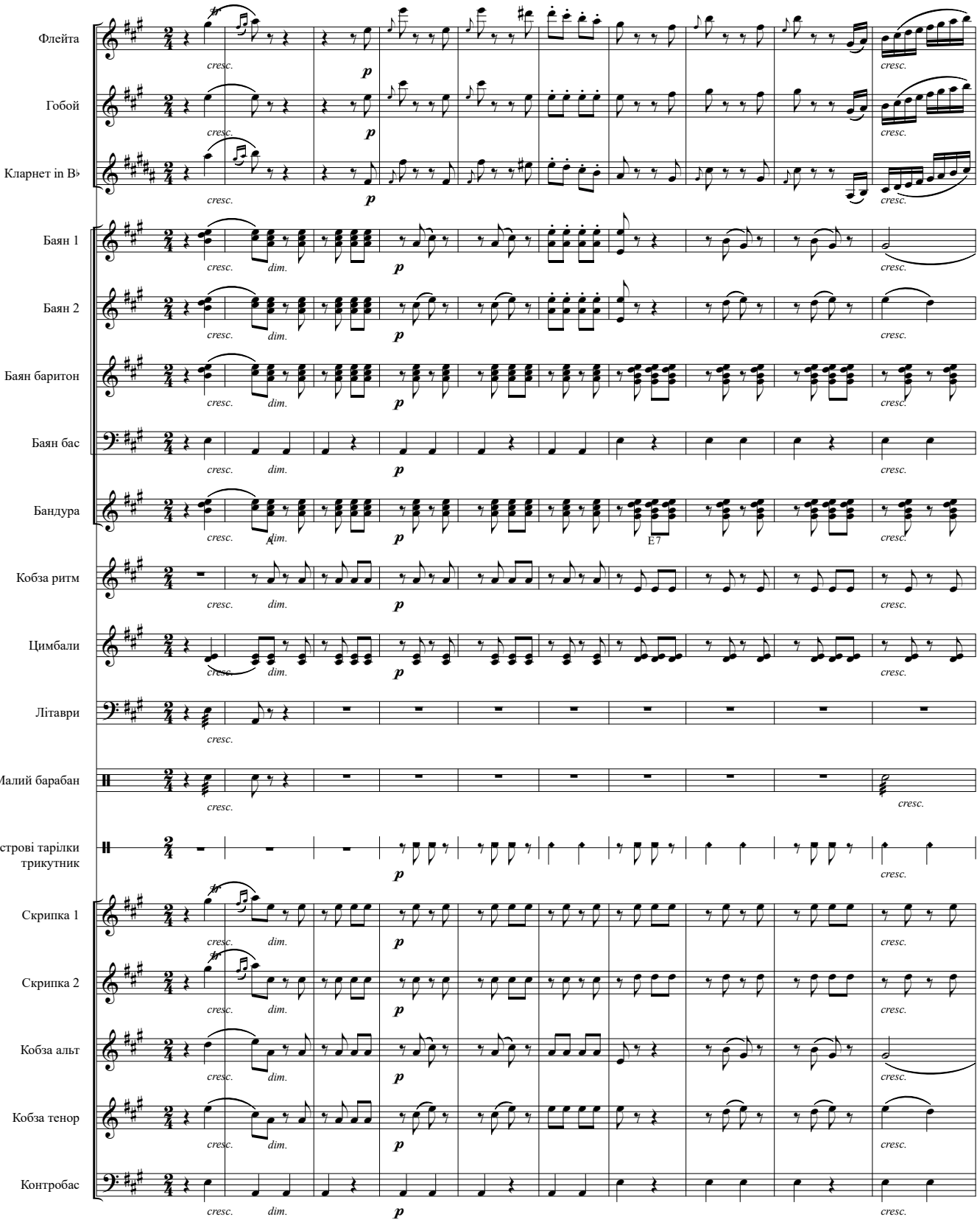

©

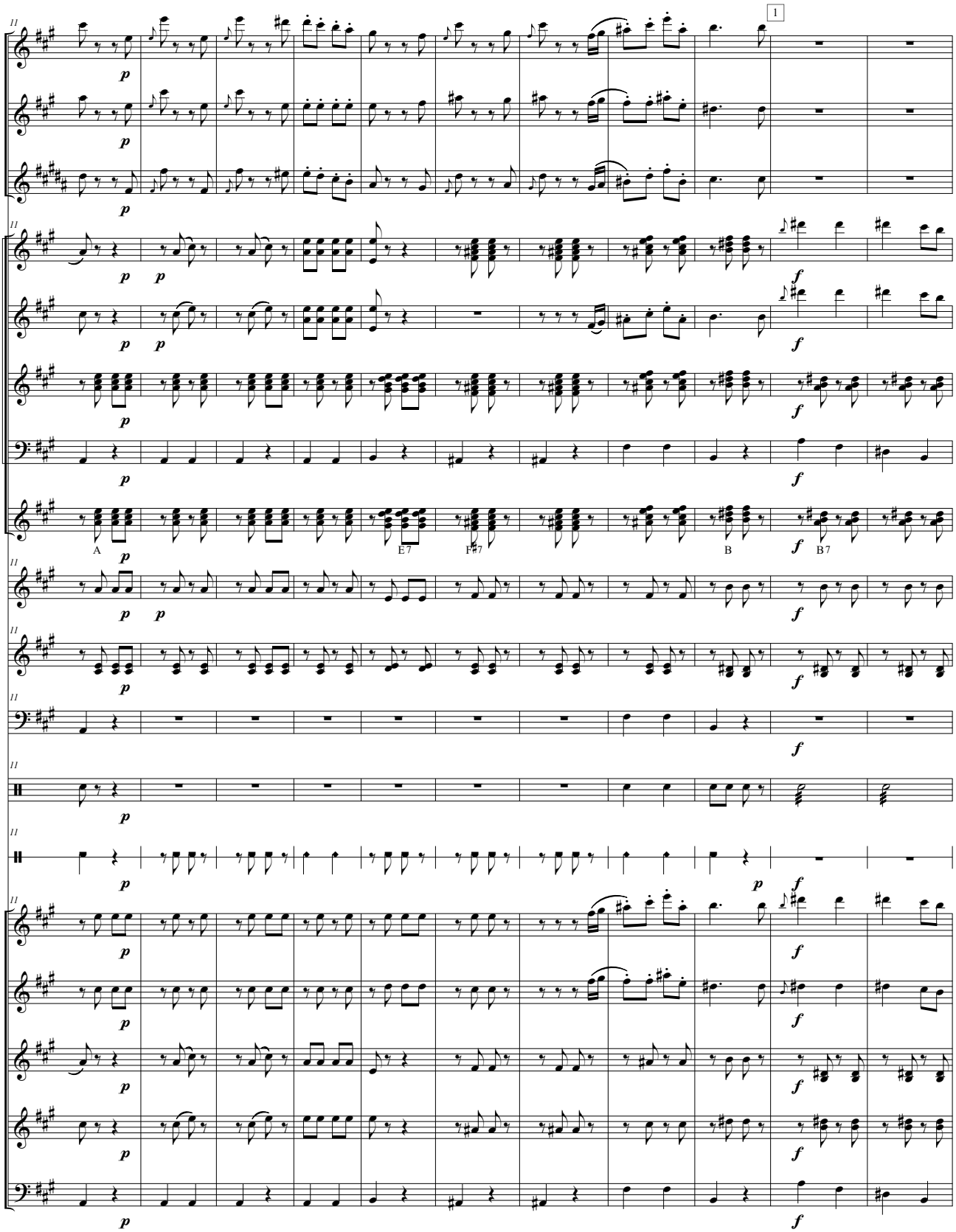
1
A
E7
F♯7
B
B7

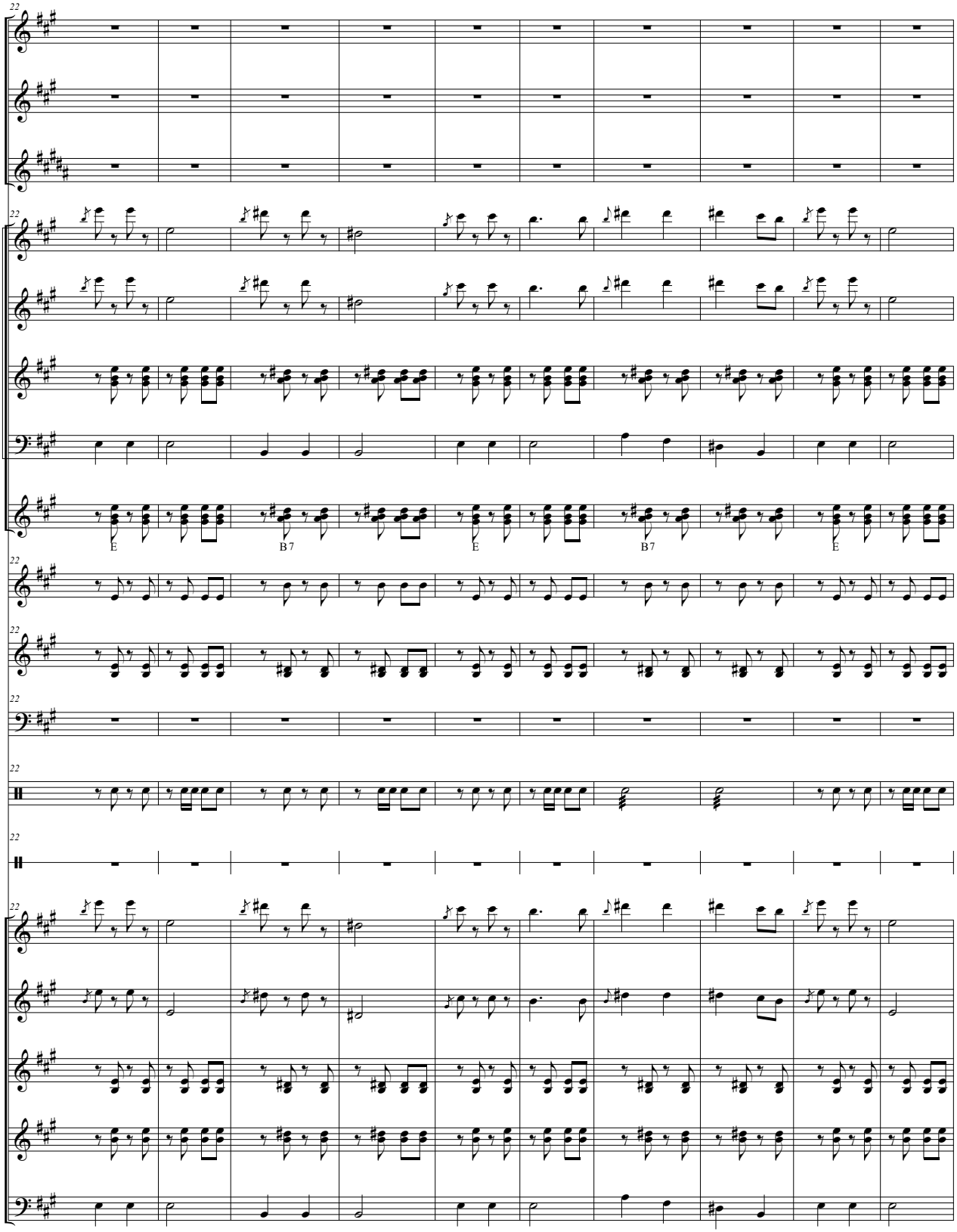
22
E
B7
E
B7
E

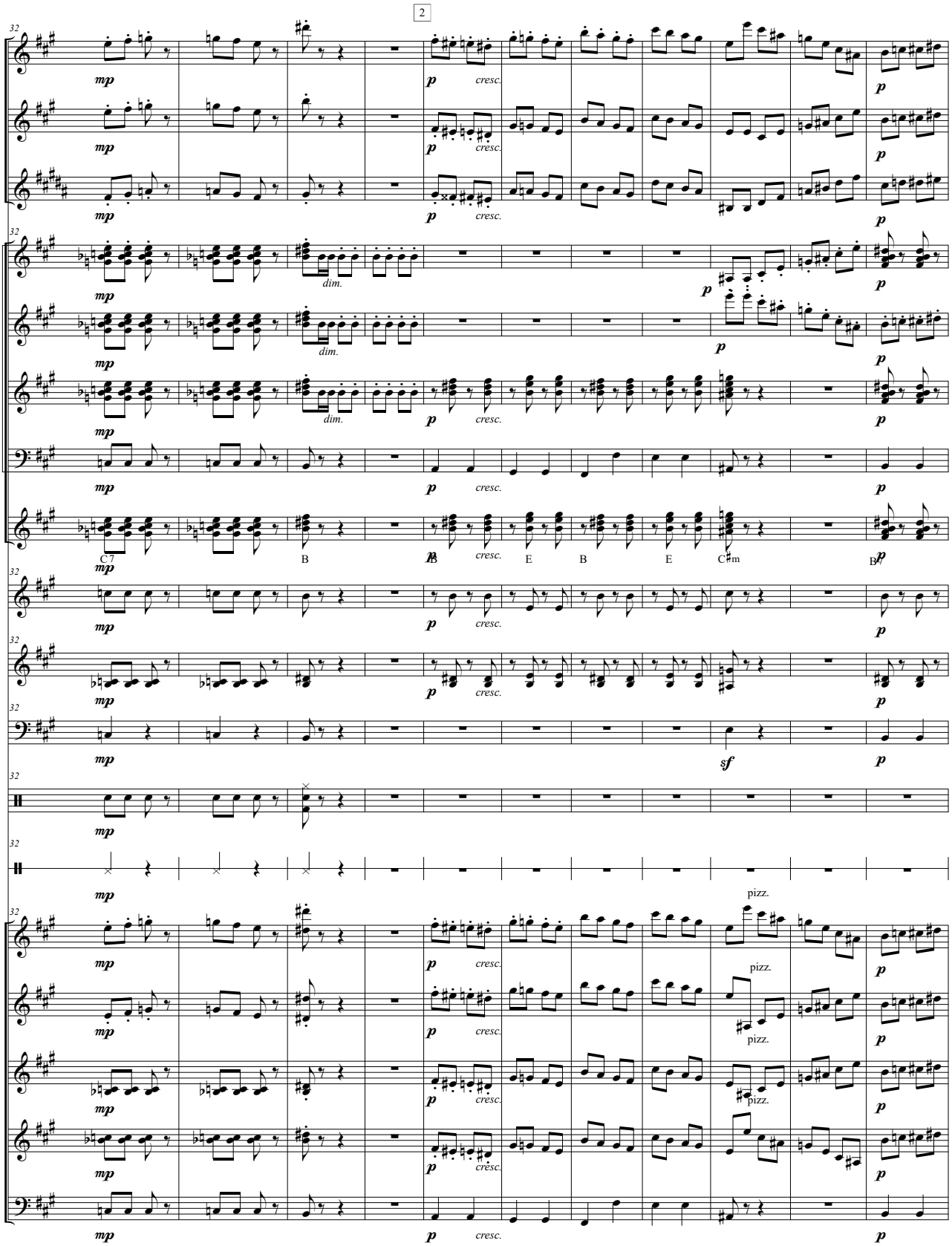
2
32
mp
p
cresc.
dim.
C7
B
E
C♯m
sf
pizz.

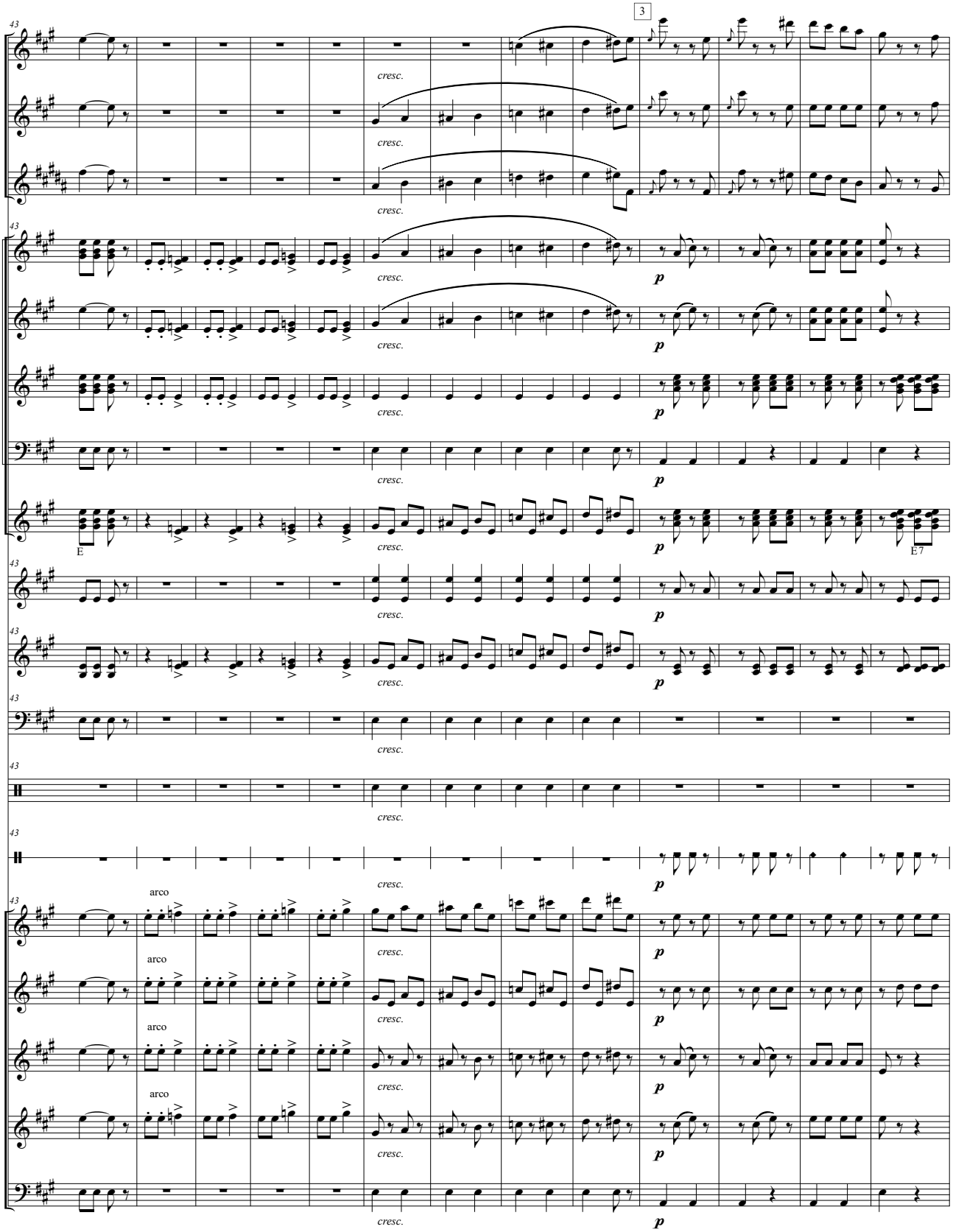
3
cresc.
p
E
E7
arco

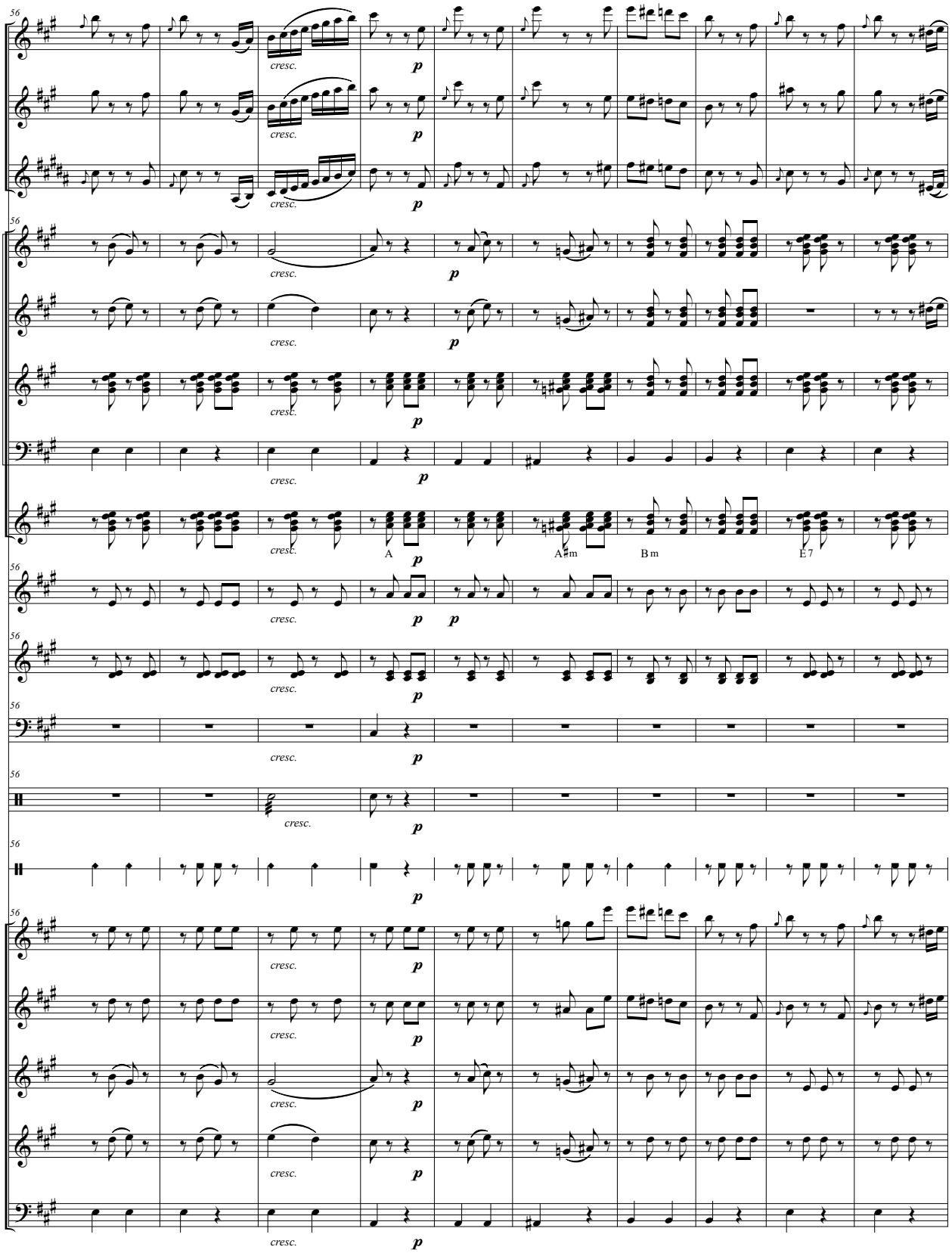
56
cresc.
p
A
A♯m
B m
E 7

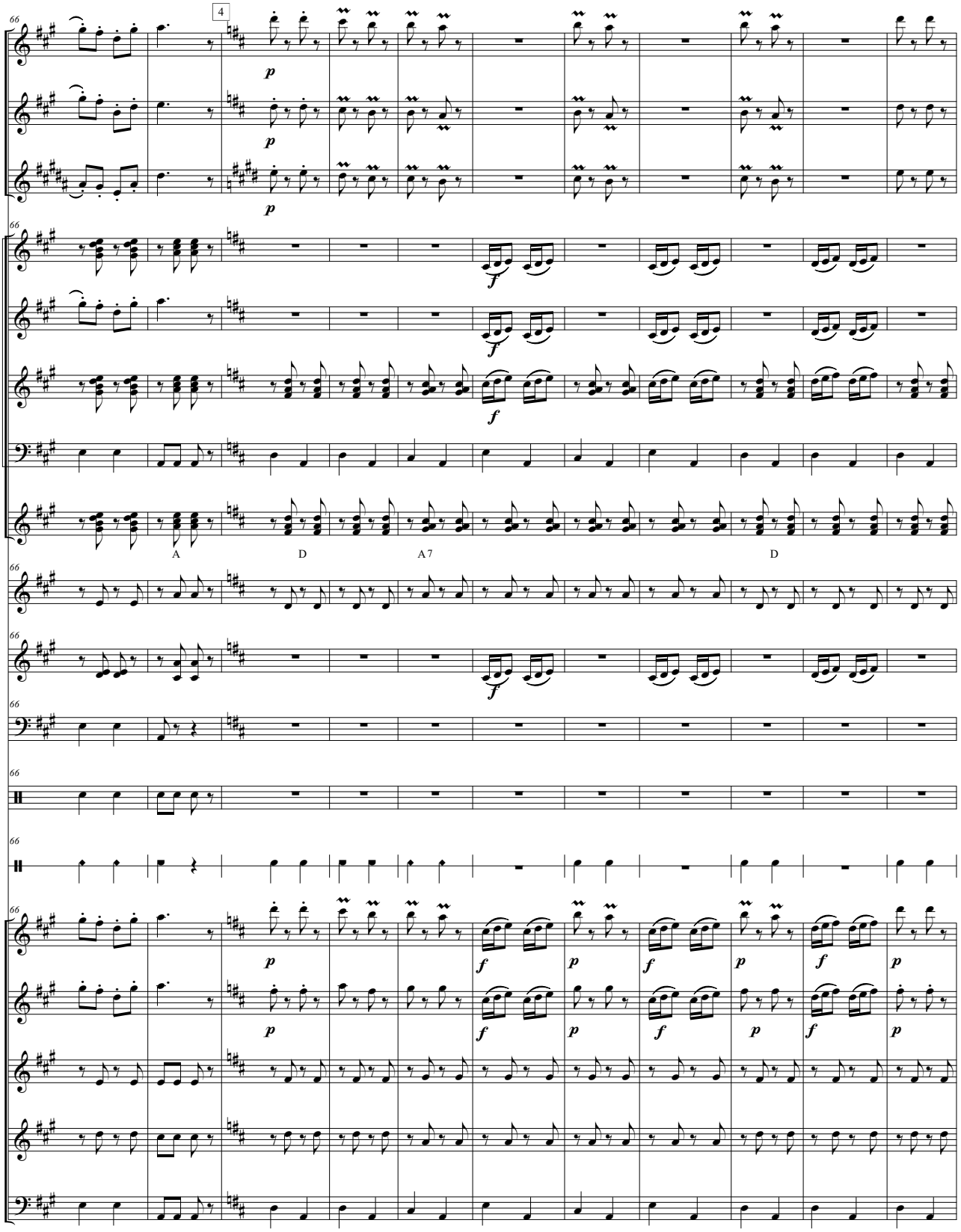
66
4
p
f
A
D
A 7
D

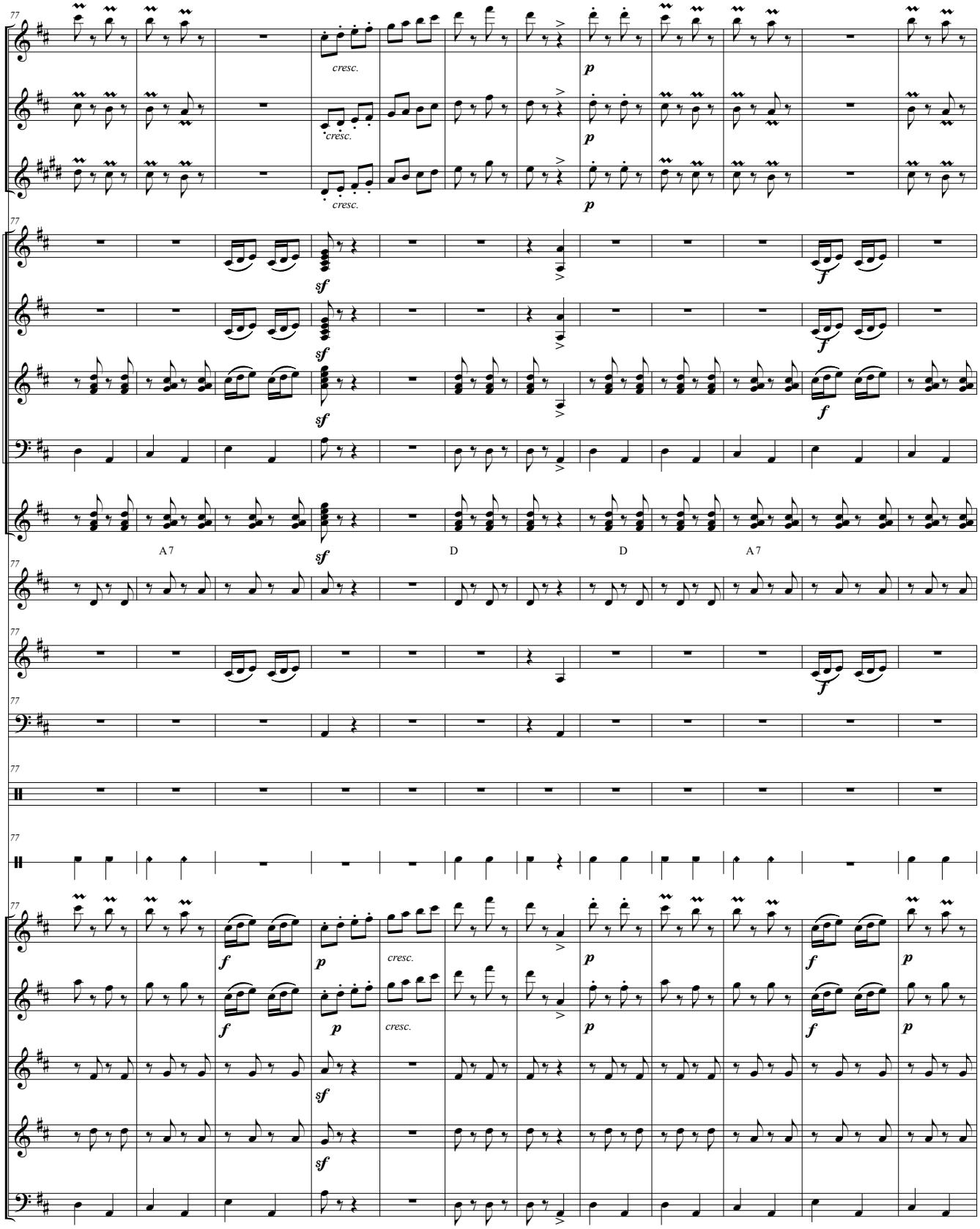
77
cresc.
p
sf
f
A 7
D
D
A 7
cresc.

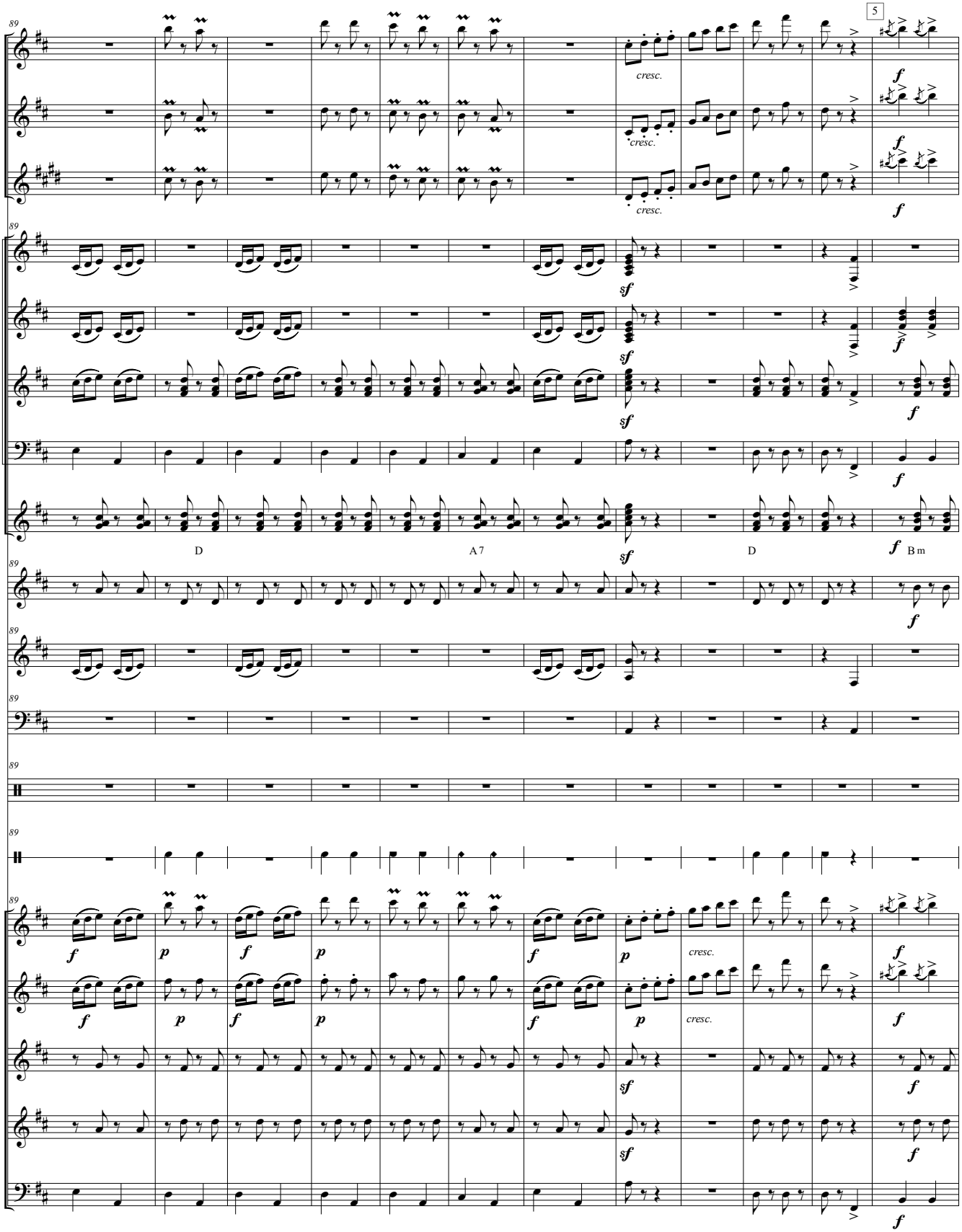
5
cresc.
cresc.
cresc.
sf
D
A 7
D
B m
p
cresc.

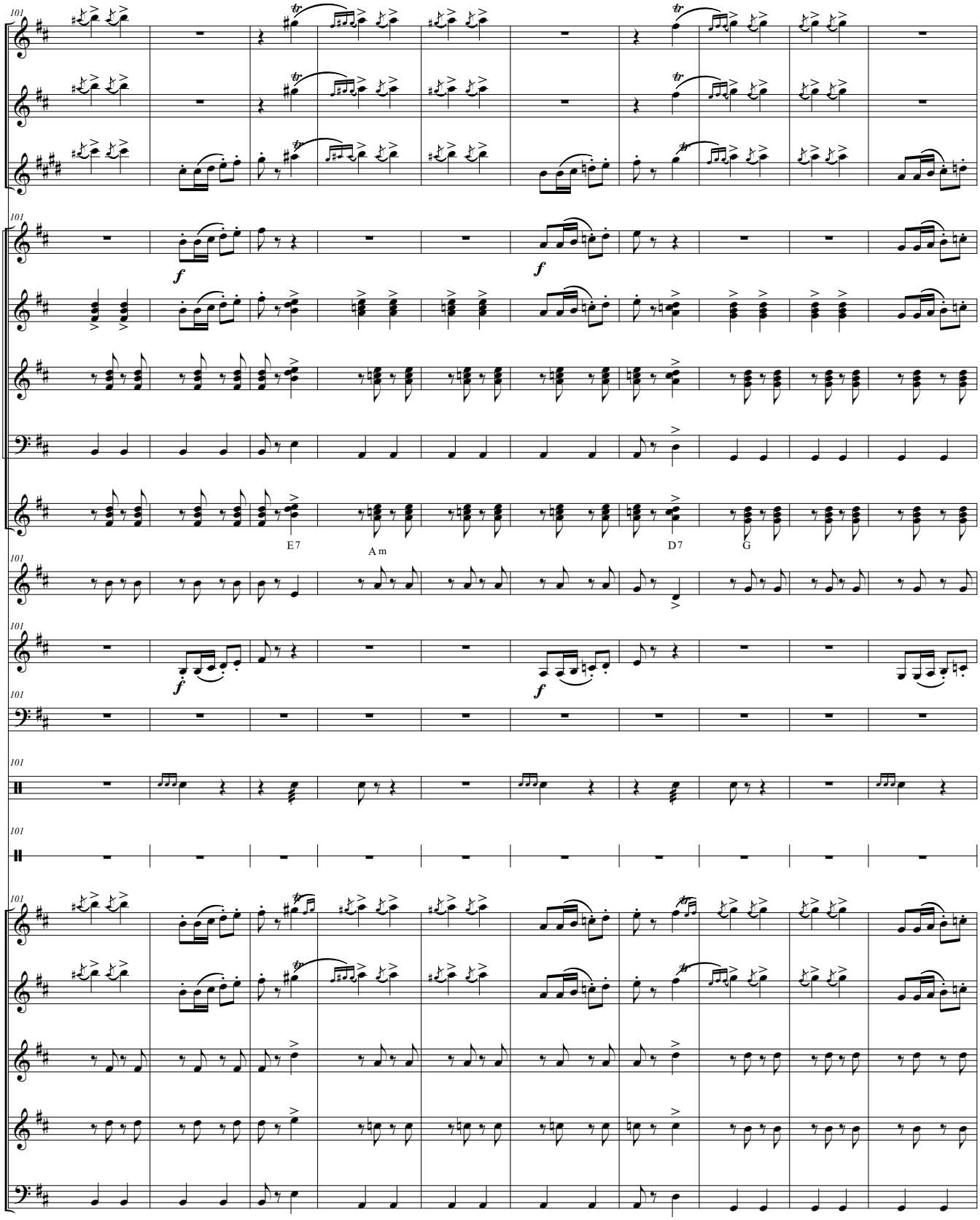
101
f
E7
A m
D7
G

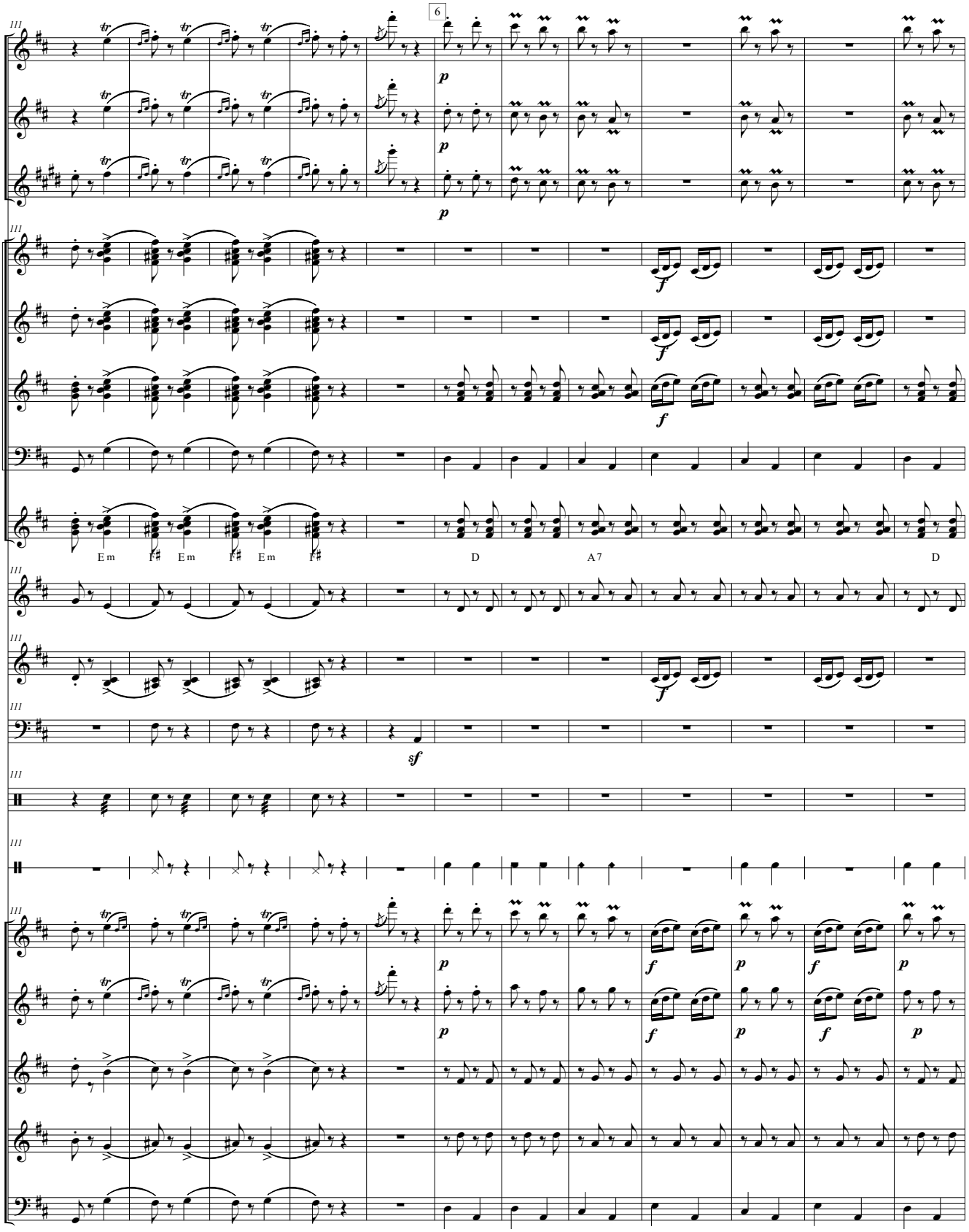
6
Em
F♯
Em
F♯
Em
F♯
D
A7
D

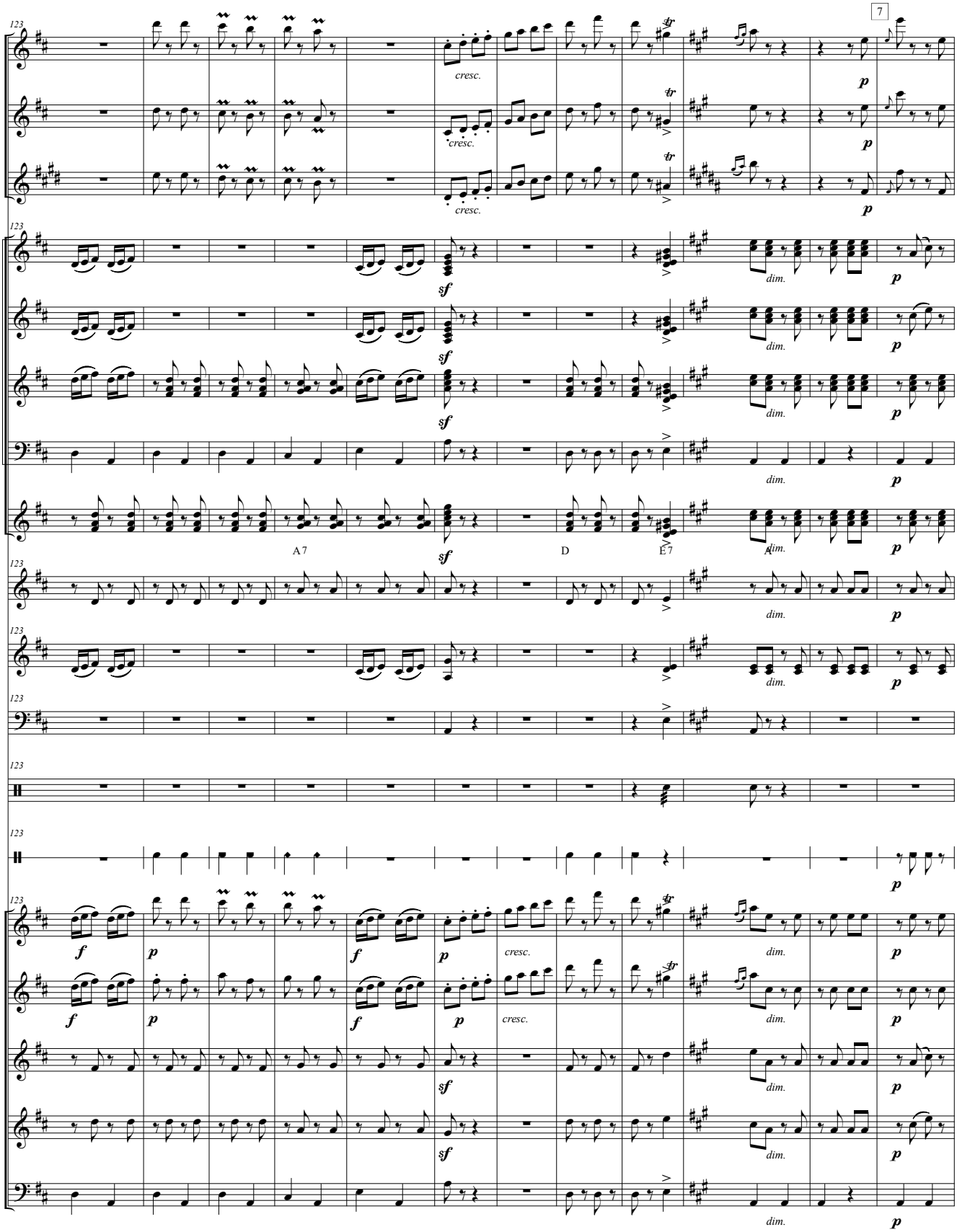
7
cresc.
cresc.
cresc.
dim.
A 7
D
E 7
A
cresc.
cresc.

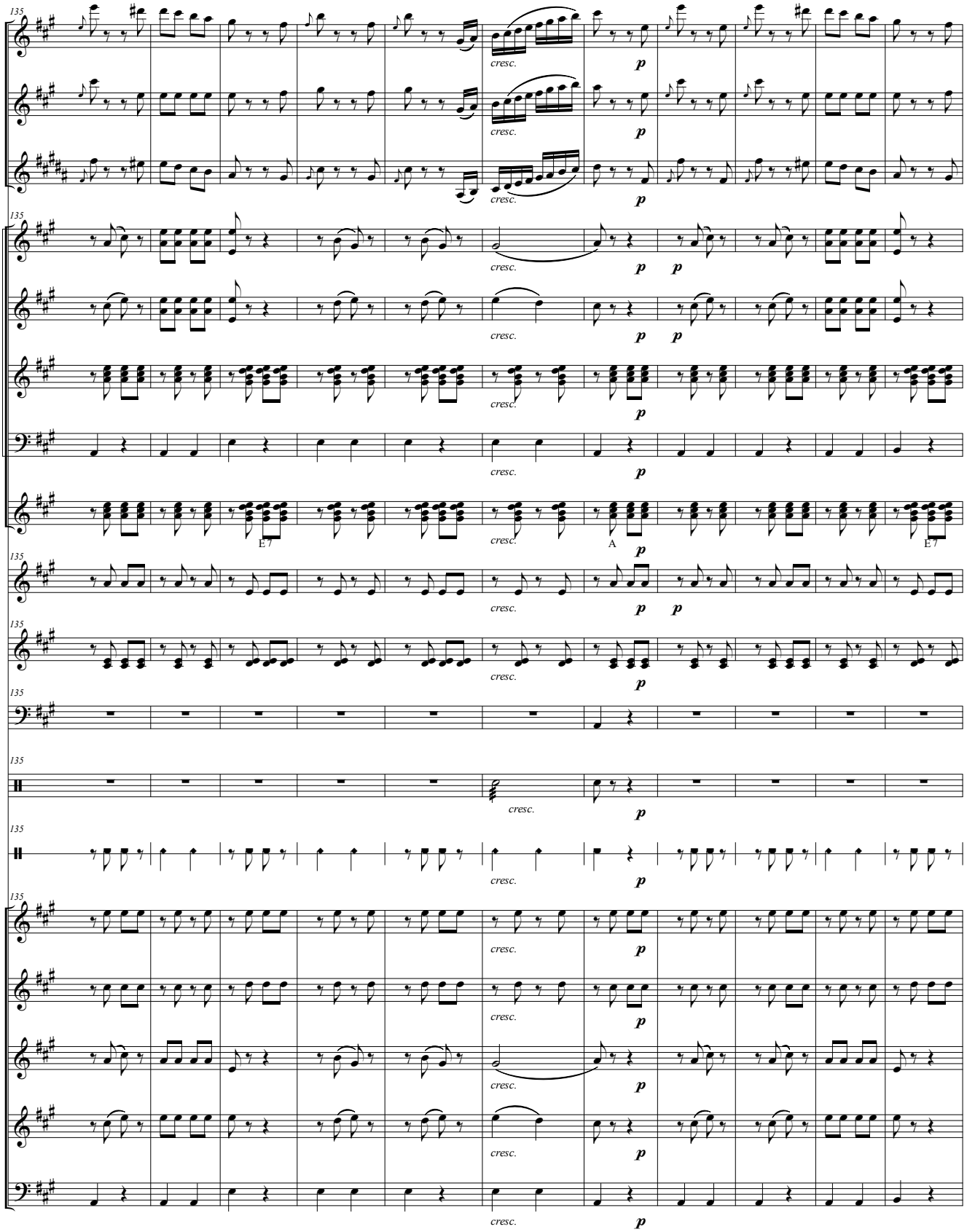
135
cresc.
p
E7
A

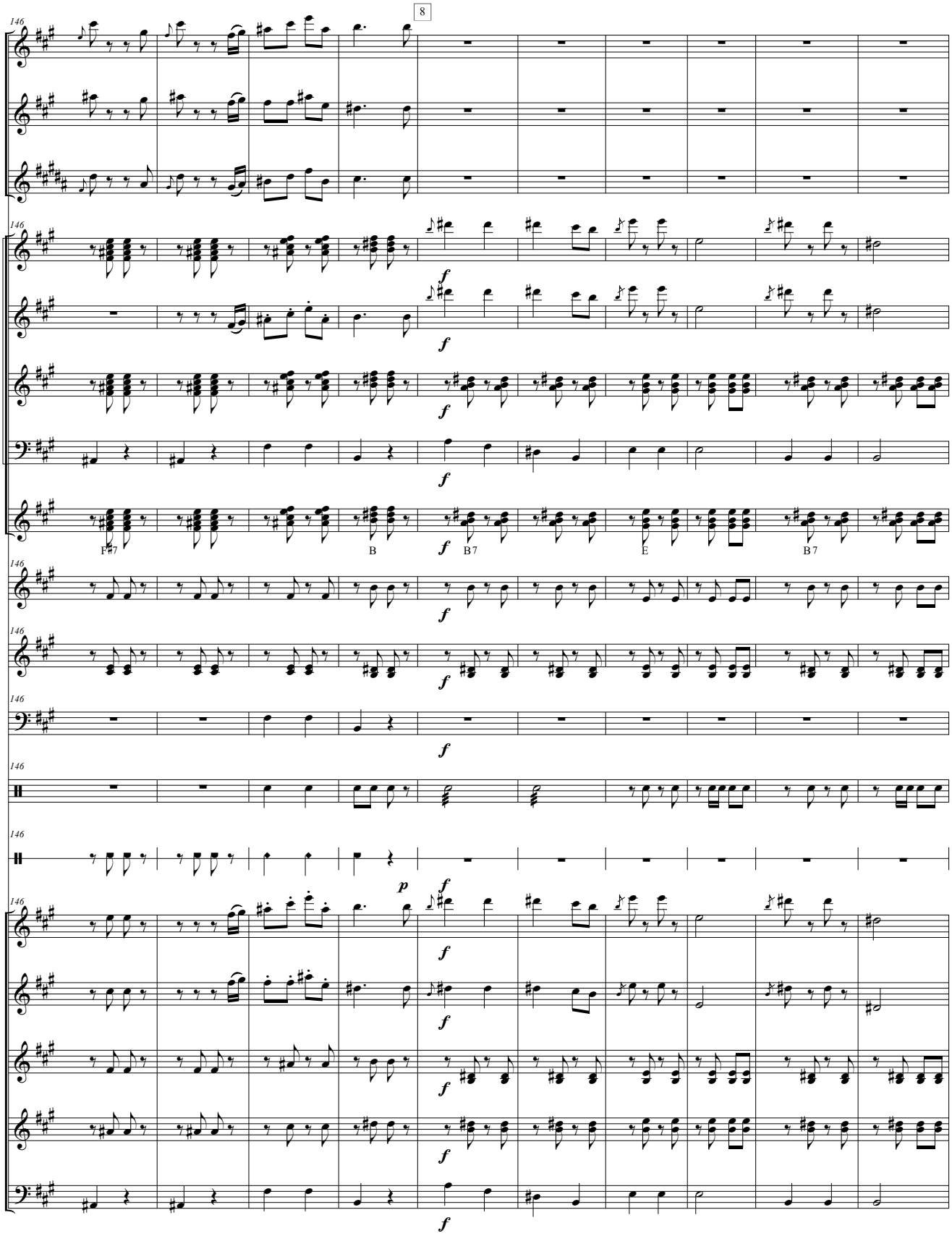
8
146
f
p
F♯7
B
B7
E
B7

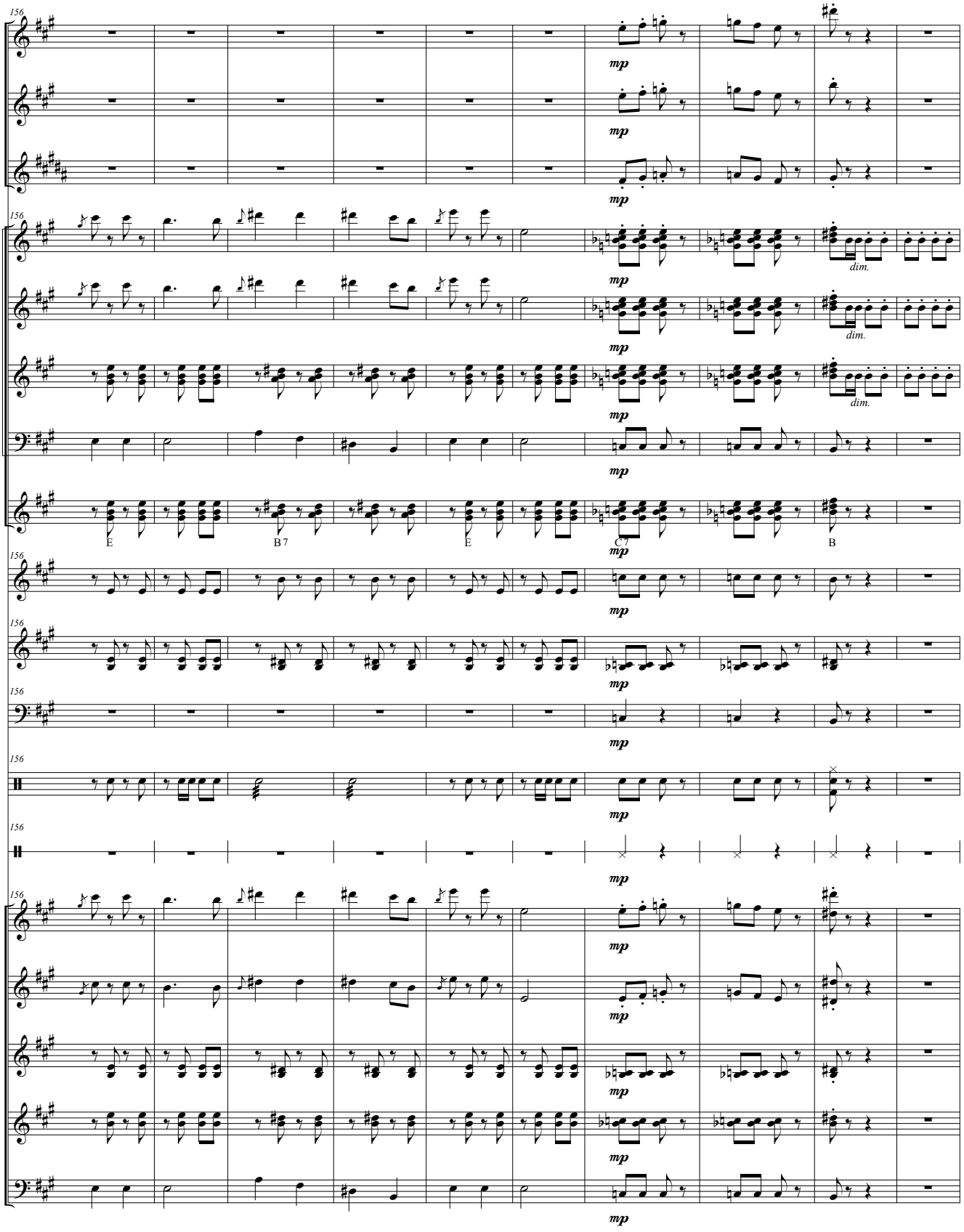
156
mp
dim.
E
B7
E
C7
B

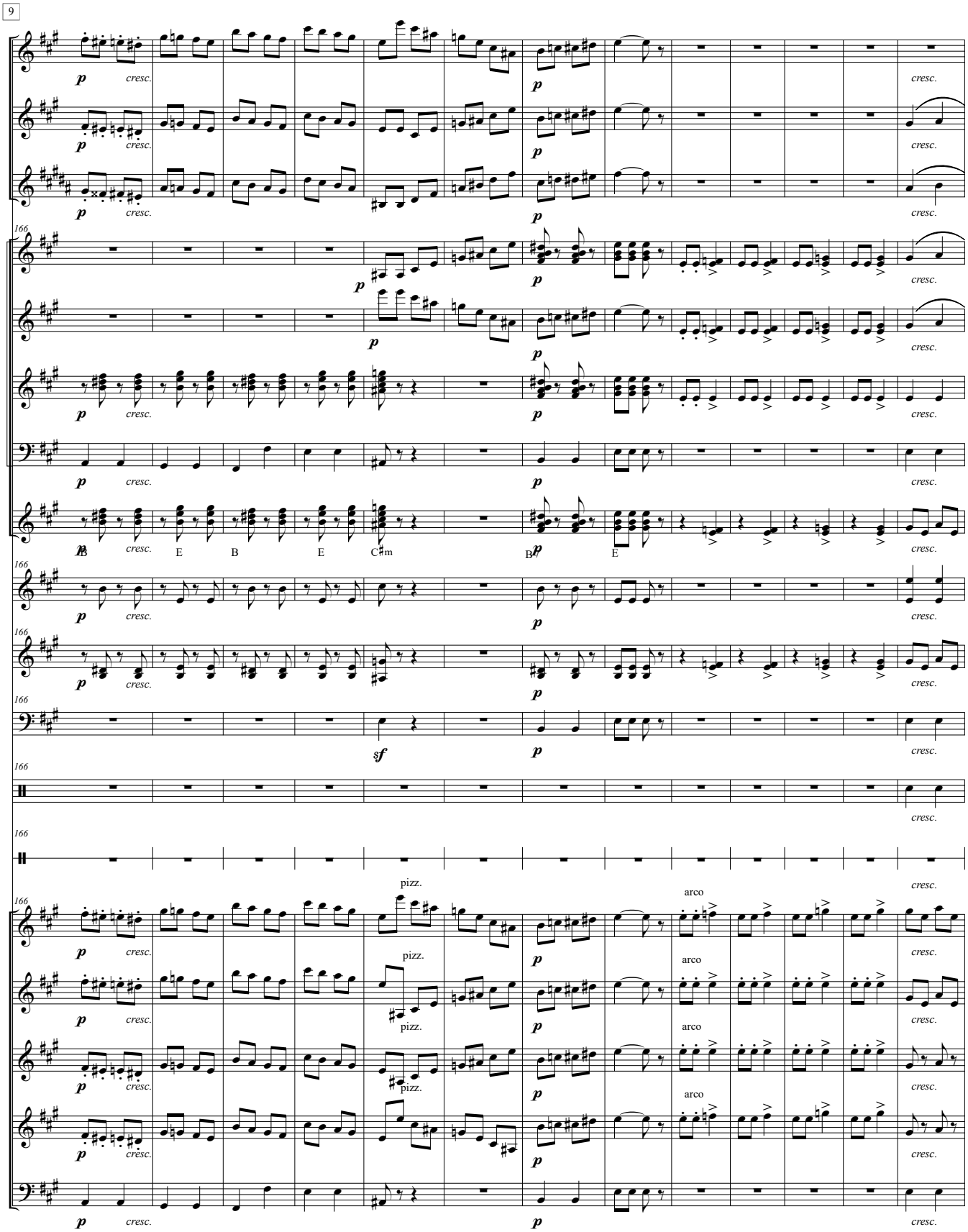
9
166
p
cresc.
sf
E
B
C♯m
pizz.
arco

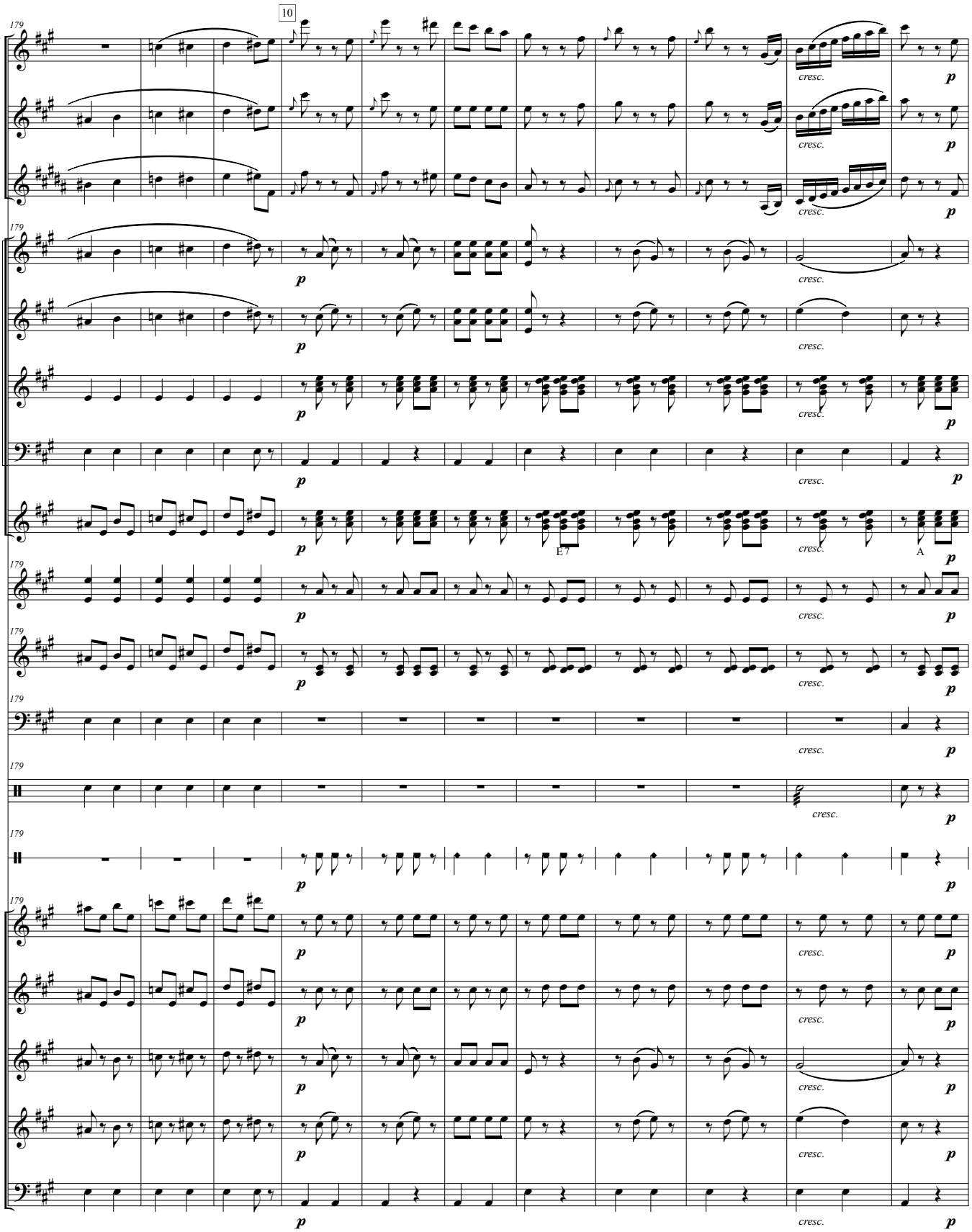
179
10
cresc.
p
E7
A

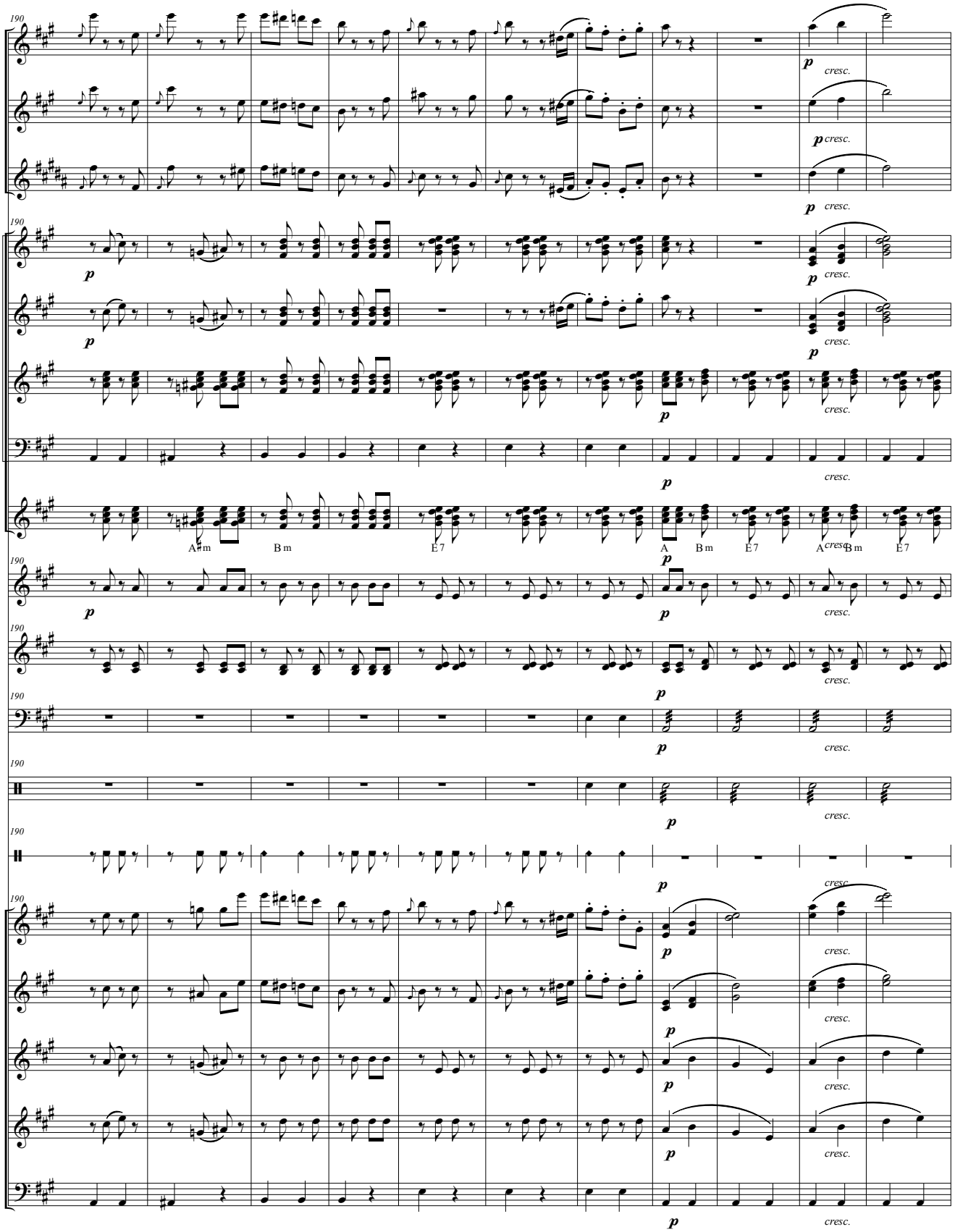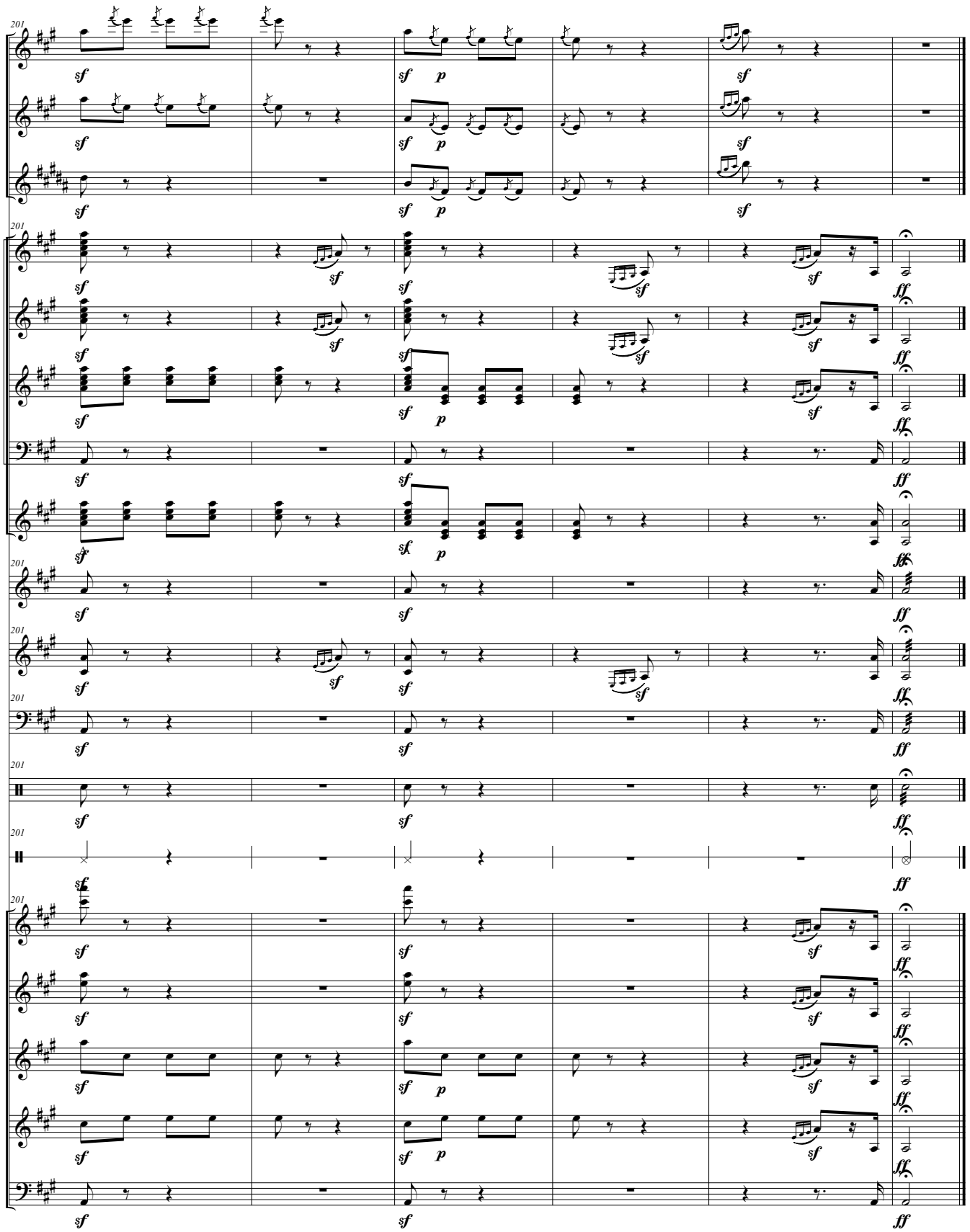
190
p
cresc.
A♯m
B m
E 7
A
B m
E 7
A
B m
E 7